This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Ausl. 5481 c/2

OGLEDALO ILIRIUMA,

DOGODOVSTINA

V

ILIRAH, SLAVINAH, STRAŽNJI PUT HORVATAH ZVANIH, OD POTOPA,

TO JEST GODINE SVĚTA 1656.

V V

NA ČETIRI STRANE RAZDĚLJENA,

V

PO DUGOTERPNOM POSLU NA SVĚTLO DANA,

OD

V

IVANA ŠVEARA,

ŽUPE SVESVETSKE ŽUPANA KOD POŽEGE.

STRANA II.

(Od narodjenja Isu-Kersta do godine 540.)

U ZAGREBU,
štampano kod Franje Suppana.
1839.

Digitized by Google

Bayerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

Digitized by Google

Staats... München

Poglavje I.

Od stališa pukovah u Ilirii i Panonii u vrěme cara Augusta.

Koi bi Patra Bedekovića i Baltasara Kerčelića štio: mloge doista i lěpe stvari bi štio, ali tako poměšano, da i najposlě morao bi kazati, da neznade, gde je Panonia, gde je Iliria: i što u vrěme Augusta Rimljani pod vladanje svoje spravili su, jeli samo Panoniu, ili Panoniu zajedno i Iliriu, i koje krajine Rimljani brojili su i deržali za Panoniu, koje pako za Iliriu. Poradi toga mislim, da svakomu koi moju dogodovštinu štio bude, drago će biti, kada bude vidio, što pod Panoniom razuměva se, što pako pod Iliriom. Indi pod Panoniu spadale su sve krajine počemši od Istrie zajedno tiam kako jest vrilo Dunava iz ove, tojest desne strane Dunava. Kako se Sava u Dunav utiče kod Biograda, i kako od podne Kupa ili Una zasiže, to pravo kazati nemogu, jer, jeli preko Kupe, ili preko Une medje bližnji Panonah susědi Skordisci imali su, to u nijednom piscu nenahodim. Svi dakle puci, koji u okolišu oviuh krajinah stanovali su, zvali su se Panoni. Stanovnici ove na daleko produljene Panonie bili su pod mlogimi imeni. Pervi kod mora Adrianskoga, Istri, potlam Japide, za njimi Liburni, onda Andiante, za njimi Amantini, onda Herkuniati, opet Andiante i pram severu Breuci, pram istoku i podnevu Ava-

Digitized by Google

risci. Ovi Avarisci bili su jaki puk, i morali su se od Beča niže uz Dunav kako Drava u Dunav utiće protezati, jer medju Dravom i Savom stanovali su Amantini, potlem pako Skordisci nakon Tiberia cara. Od ovih Avariskah na dalje dobro pamtiti se mora, da oni potle preko Dunava preselili su se, ter Avari, a od někojih Abari se pisali, i u 6-om i 7-om věku zmožni su bili, svu Slavoniu, Horvatsku i Dalmaciu su k sebi pridružili, i medju Tisom sve pod vlastjom svojom su imali. Ovo indi od Panonie i stanovnikah znati se mora. Pod Iliriu pako spadala je Albania, Epir, sadašnja Dalmacia, gornja Horvatska, gde je Lika, potlem sva krajina do Macedonie, što se je u staro doba zvala Penestia, onda Peonia medju Macedoniom i Traciom, indi sva današnja Bosnia, Serbia, Romania i Bulgaria, to se je *Illyris* zvalo: u občinskom pako Panonia ista jest pod *Illyrium* računala se, kako Apian Alexandrinski svědoči, ovako: „Jerbo harač ovih pukovah, medju vrilom Dunava tiam do Ponta Euxina iz desne strane stanujućih jednaki beru, i harač Ilirski zovu.“ Što se dotiče kronike, ja ću slěditi P. Laurentia Berti. Po slovih g. I. razuměvat ću godine Isusa, razumije se narodjenja. Što se dotiče carevah Rimskih i godinah kada je koi carom posto, kada umro, istoga P. Laurentia Berti slědit ću, drugačie samo one dogodjaje popisati ću, koji na Ilire i Panone spadaju: ostala izpustit ću.

Poglavje II.

Od Oktaviana Augusta cara 1-a Rimskoga do godine Isusa 14.

Oktavian August 1-vi car Rimski rodio se je, kako Svetonio piše u Rimu, kako Dio piše, u Velitri. Kada je po svem carstvu mir načinio, ovaj mir dugovit nije bio: jerbo Dalmate, Iliri i Panoni jaram harača Rimskoga tražili su da izbace. Indi Oktavian god. Is. 4. uzeo je Tiberia Klaudia za sina i nazvao ga Cesarom, kada već Panoni nagovorili su Maroboda kralja Moravskoga, da im na pomoć dojde. Marobod g. I. 6-e. sa silnom vojskom udari na Macedoniu i svu porobi, hoteći u Latinsku boj preneti: protiva

Digitized by Google

njemu August pošalje Tiberia, koi veliku vojsku skupivši, Sentiu, Saturnina i Korvina Mesalu vojvode k sebi odabere, na tri strane vojsku razdĕli, i Maroboda, trima vojvodama braniti se nemogućega, suzbie. Nĕki pišu, da ga je podplatio i š njim mir načinio: potli pako da je na Dalmate i Panone veći harač metnuo, i jerbo na Germane, drugoč već vojsku vodio je, zapovĕdio je, da Dalmate takodjer vojake dati moraju. Tu da se naj prie Dalmate pobuniše i pod vojvodom Batonom Disidiatom oružje pograbe, i s mladežom skupa, koju Rimljani za svoju vojsku bili su izabrali, na Valeria Mesalu, koi Dalmacie i Panonie bio je Rimski vojvoda, udare, i Rimljane pobiu i protĕraju. Ovo čujući Panoni sproti oružje pograbiše, i pod vojvodami Batom i Pinetom veliku i strašnu vojsku skupiše, god. I. 7. jerbo tri vojvode bili su, najmre Baton Dalmatin, Baton Panonac i Pinet Panonac, vojsku na tri strane razdĕliše. Nĕkoji pisci, kako navlastito *Vellejus Paterculus*, kažu, da se je vojske do 800,000 skupilo bilo; iz ovih 200,000 pĕšakah i 9000 konjanikah jest izabrano od naj boljih momakah za rat; strana jedna pod vojvodom Batonom Dalmatinom odredjena da Macedoniu predobie, strana druga vojske pod Pinetom vojvodom odredjena da uprav u Latinsku ide i put otvori; stran tretja pod Batonom Panonom vojvodom odredjena, da Sirmiu varoš, Segestu, to jest Sisak i ostale varoše, gdi vojska Rimska za obrambu je bila razredjena, osvoji (Sva pametno i viteško bila su razredjena, samo daje bila stalna sloga i vĕra: ali po neslogi i nevĕri, skupštine, deržave, kraljevine i carstva propadaju). Dok je Baton Dalmatin po Macadonii sva robio i palio, dojdu Mesalinu vojvodi Rimskomu iz prĕko morskih krajinah s velikom vojskom na pomoć *Aulus Cæcina* i *Sylvanus Plautius*. Ovo čujući Pinet vojvoda Panonski, s vojskom svojom u Latinsku hiteći, povrati se i on u Macedoniu, i ovako s Batonom Dalmatinom sdruži se, i svu vojsku Rimsku sa trima vojvodama obkole, pobiu i raztĕraju; toliki strah ovoga boja je bio, da stalno i po tolikih ratovih otverdnuto serdce Augusta Cesara jest derhtalo i uplašilo se, piše *Vellejus Paterculus*. Poradi toga nove vojske kupite po Italii; stari vojaci od svih stranah u rat sazvani: velike gospoje svaka jednoga slobodnjaka u rat dati prisiljene. Vlastela (Patricii) i drugi konjaničkoga reda plemeniti, pozvani u boj: veliki vojvoda rata i sve vojske Rimske Klaudio Tiberio prozvan. Toliki strah biaše u Rimu: zaštobo Baton takodjer Panonac u Panonii kada je Moslavinu (ovdi je morao biti tverdi varoš u vrĕme Rimljanah, jer se potle je nazvao *Mons Claudius*,

Digitized by Google

od Klaudia Tiberia) i ostala tverda mèsta bie osvojio, hitio je s vojskom da Sirmiu varoš osvoji. Ovomu A. Cecina, koi biaše poglavica Rimski od Misie, dojde naproti s vojskom blizu Drave, i s njim se pobije; ali Baton Cecinu strašno pobie, da jedva živ je uteko s nèkojimi vojaci u Mesiu. Ovako sva Dalmacia i Panonia za malo vrème bila je prosta od vojske Rimske, osim koja je u tverdjave zatvorila se: ali za malo vrème došao je Klaudio Tiberio s novom strašnom vojskom. *Rhymetalces* kralj Trakah i Skordiskah k njemu se pridruži, i ovako više s dobrim, kako s zlim da je Dalmate umirio, pišu pisci, i da je na zimovište u Sisak se preneo. g. I. 8. Ove boje medju Tiberiom i Panonci nijedan pravo neizpisuje: ali da su mloge kervave boje imali Rimljani sa Panonci *Dio Cassius* svědoči ovako „Panone Tiberio s viteškom pomoćjom Skordiskah, koji Panonah susědi bili su, i jednako u boju oružje potrěbuvali su kao i Panoni, po mlogih bojevih je ukrotio i oružje njim uzeo: mladež većom stranom u druge kraljevine odveo i razprodati dao.“ — Ovi bojevi morali su se pripetiti, kada Tiberio iz Rima drugoč u Panoniu se je bio povratio, jer ove godine iste kod vojske u Panonii ostao je Germanik, kojega car August je poslo, dokle se Tiberio povrati, koi, neznade se radi šta u Rim od Augusta jest bio pozvan: doista, kada je Tiberio u Panoniu natrag se povratio, vojska Rimska bila je strašna, jer u samom taboru Germanika deset šceregah jest se nahodilo, Tiberio pako sedamdeset četah (*cohortes*) pěšakah i četirnaest četah konjanikah, osim toga veliko množtvo dobrovoljacah i pomoćnikah je u svom taboru imo: ali sva tolika vojska ništa nije opravila, nego samo Makarčane, koji okolo robit išli su, Germanik u boju je preoblado. Ali što sila Rimska nije mogla opraviti, toje opravila lukavština Rimska, a najvećma nevěra, i nesloga vojvodah Panonskih; jer Baton Panonac pustio se je u dogovore s Germanikom i Tiberiom, i ovi njemu obećali su, da ćeju ga za kralja sve Panonie postaviti, samo neka Pineta kralja Breukah izdade (ovaj Pinet morao je strašan vojvoda biti). Baton indi Panonac, misleći, da Rimljani neznadu lagati, polakomi se na svog družbenika kraljevinu, Pineta izdade, i Rimljani njega ufatili su: Baton pako Panonac na věru, i na rěč Rimljanom se sam s vojskom predade: Kada je došo u tabor Germanika, upitan, zašto njegovi pobunili su se? odgovori Baton: jerbo Rimljani vuke, a ne pse za ravnanje pukovah šalju. Od ovoga Batona Panona pisci različito pišu: Svetonio piše, da je velikimi darovi nadaren od Rimljanah u Ravenu odveden, i onde u dostojnom, ali serdcu kralja

Digitized by Google

težkom sužanjstvu umro. *Dio Cassius*, da ga je Baton Dalmatin ubio, ovako piše. U isto vrěme Baton Breukus, koi po izdajstvu Pineta za plaću kraljevinu Breukah je bio zadobio, od drugoga Batona ufaćen i ubien jest: jerbo, kada je Baton Panonac sumnju poradi věrnosti podložnikah imo, obilazio je sve gradove, i poruke (*obsides*) straživo je: to čujući drugi Baton, njega obsědne, i u jedan grad natěra: kojega gradjani predali su, i u tabor doveo i pred svimi smaknuti dao. Potli toga dogodjaja mlogi opet Panonci podigli su se; i kada je Silvan s vojskom protiva njim došo, i Breuke preoblado, ostale někoje prez boja je dobio. Indi Baton (Dalmatin) kada je vidio, da u Panonii nikakva ufanja više neima, sva města tverdja, kuda put u Dalmaciu je bio, sa vojaci je zaseo i utverdio; on pako u Dalmaciu otišo, i ondě gdě je mogo, Rimljane je tuko. Ovo Diona svědočanstvo meni vidi se pověrovanie, i velikoći poštenja Rimskih vojvodah pristojnie; jer najveća sramota i nečověčtvo jest navlastito kod vladajućih, rěč nederžati; dakle Svetonio pravo nije piso, jer ako Tiberio i Germanik rěč i parolu su dali Batonu Panonu, da ćeju ga kraljem Panonie načiniti, pak da bi ga, kada se je predo, dali u sužanjstvo odpratiti, to bi strašna bila prevara i za ohole Rimljane verlo nepoštena stvar: ali rat još nije se doveršio: ova god. Is. 8. morala su se pripetiti. God. Is. 9. Germanik od Siska, gde je zimovao, s vojskom jest se krenuo, i do varoša ne daleko od Siska, ali imena nepišu, došo, i njega obseo: ovaj varoš je moro biti ili u današnjoj Moslavini, kojega potle Tiberio po svom imenu je nazvao *Mons Claudius*, i danas se latinski tako zove, jer da je morao biti veliki i jaki varoš, to se mora misliti odanle, zaštobo Baton Panon gledo je njega, kako gori piso sam osvojiti, i ondě ostavio je stranu vojske za obrambu, odonuda pako u Sirmiu varoš hitio: ili pako bio je Kraljeva Velika u Gradiškoj regimenti, ne daleko od Lipovljanah; u vrěme Rimljanah zvala se je *Urbs Clara*, varoš glasoviti: ali bio, koi bio, njega obseo je, i nije ga mogao dugo predobiti: i zato na vitlovih dao je kamenje i strěle u varoš bacati. Kad je jednoč golem kamen na vitlu tako razmahan na jedan na zidu štojeći toranj udario, sproti tornjić s čověkom na njemu stojećim jest se srušio: ovo videći varošani prepali su se, i iz zidinah u varoša grad se zatvorili. Ali videći dugovito i silovito obsědjenje, sami z dobra predali su se; i ovako sebe i varoš sačuvali. August car toliku brigu ovoga rata je imo, da sve ostale poslove carstva je na zbor Rimski oslonio; on pako u Ariminu varošu je stajo: da odanle zapovědi na rat spadajuće more laglje u vojsku

Digitized by Google

slati: indi kada Germanik onaj veliki i jaki varoš ne daleko od Siska je zadobio, po zapovědi Augusta morao je vojsku protiva Rekatini, današnoj Požegi voditi. Rekatinci znajući dobro iz mlogih bojevah silovitu vojsku Rimsku, da se protiva njoj braniti nemogu: dakle starešine varoša zapovědu posvih sakrivenih městih i kućah vatru pometati potajnu, koja nije prie se pokazala, dokle vojska Rimska u varoš nije došla, svi pako starešine, i veća strana junakah u nutarnji varoš, i grad zatvoriše se. Kada je indi vojska Rimska silovito u varoš navalila, hoteća nutarnji varoš osvojiti, na jedan put vatra od svih stranah poče paliti, tada Rekatinci i iz nutarnjeg varoša, i od svih stranah, gdě su se posakrivali, udarise na Rimljane, ovako něšto vatra, něšto strěle i drugo oružje Rimljane pobie, i potuši zajedno sa varošani, i malo živih kroz vatru i to popaljenih jest uteklo: ovako i u Metliki učinili su, gdě i August bio je ranjen (poglej poglavje stražnje strane perve). G. I. 10. August Tiberia k sebi dozove, i njemu zapovědi, da jedanput rat sa Dalmati i Panoni doverši. On dakle vojsku na tri strane razděli; jednu Silanu, drugu Lepidu predade vojvodama, i njima zapovědi da ostale varoše i města Panonie osvoje, i sve umire Panonce. On sam sa Germanikom trečju vojsku protiva Batonu Dalmatinu vodio je, mlogo městah i Gradovah po Ilirii i Dalmacii i težko je prie osvojio, nego njega je našo: stražnji put u gradu Anderii, ne daleko od Salone varoša, Batona je našo i obseo, ali i odanle Baton je uteko. Jerbo pako vidio je, da se Rimljanom sakriti nemore: tada něgda Scevu sina svoga k Tiberiu pošalje, da se moli za otca, da mu život pokloni, što Tiberio jest obećo, i ovako se Tiberiu predade, i sverhu ratu kroz četiri godine strašno kervavomu načini. Kada je indi Baton bio ufaćen, onda Tiberio u Panoniu se povrati, i po svih varoših i gradovih razděli vojsku za obrambu, mlogu mladež razprodade, kako gori iz Dia Casia piso sam. Velejo pako (*Lib.* **2.** *c.* **137.**) piše ovako: „Sva Panonia, dokle rat još u Dalmacii je terpio, mir je prosila. Ljuta ona, toliko hiljadah mladež, koja malo prie grozila se je, da će Italiu osvojti, oružje je položila kod potoka Batine, i sva je pala pred noge velikoga vojvode, i Baton i Pinet, naj glasovitii vojvode, jedan ufaćen, a drugi se predao.“ Velejo je Rimski pisac, i bio je u istom ratu, njemu věrovati se mora; ali razložito nepiše, koi je ufaćen i kako, a koi se je predao. Uzrok toga je lahko saznati, jer kano Rimljanin nije smio to popisati, što bi velikoći puka Rimskoga suprotivno bilo; i zato popisati nije smio, da Baton Pineta jest izdo, i da Tiberio Batonu jest

Digitized by Google

obećo kraljevinu Breukah, gdě je kralj Pinet bio. Što se dotiče potoka Batine, ni u tom pisci neslažu se. Nčki kažu, da je Batina potok u Srěmu, nčki da je u Bački: ali ovi svi po mojemu sudu fale; jer *Sextus Rufus* město očito kaže, gdě su se Panonci Tiberiu predali, gdě piše: „Kada se je Baton Panonah kralj predo, i Amantini medju Dravom i Savom predali su se, krajna Savska, i druga Panonie města zadobljena su.“ Dakle medju Savom i Dravom potok Batina morao bi se tražiti: ja znadem, da selo i potok Batina je jedan u Zagorju pod župom Belec; drugi je u istom Zagorju u župi Zajezda: tretje selo je u župi Kutinskoj nedaleko od Ilove. Od ovuda gledeć na dogodjaje ovoga boja, ja bi sudio, da ovo položenje oružja i predavanje Panoncev moralo se je dogoditi kod potoka Ilove, onda morebiti zvanoga Batina, kako i dan danas zove se selo ne daleko stojeće, ili kod potoka Batine ne daleko od Križevacah, koi i dan danas zove se Batina. Iz ovih uzrokah 1) Kazo sam gori da Moslavina (*Mons Claudius*) bilo je u ono vrěme najjače i naj tverdje město; kazo sam takodjer, da nije daleko od Siska bio glasoviti varoš, kojega Rimljani zvali su (*Urbs Clara*) u naše vreme zove se Kraljeva Velika, sada selo; dakle Rimljani koji u Sisku s vojskom iz one strane Save stajali su, i najprie preko Save morali su prejti, i prie nego su preko Save prešli; morali su kervave boje medju Kupom i Savom sa Panonci deržati, i sva gornja města, gdě je današnja Krajnska, morali su osvojiti, i onda došli su do Moslavine. Jerbo pako to naravski je, da najveća i najtverdja města u svakoj kraljevini naj većma se brane, poradi toga i kod Moslavine, medju Moslavinom, Kraljevom Velikom i Siskom Baton kralj Amantinah morao je naj veću silu vojske imati, koju po dogovoru s Tiberiom i Germanikom kada je Pineta izdo, jest predo, i zajedno varoš tverdi Moslavinu; kojega kada je Klaudio Tiberio zadobio, poradi velikoće i tverdjave *Mons Claudius* je nazvao; da pako ono město moralo je biti vele glasovito, moremo si odtuda misliti, da njemu tolik vojvoda i potli car Rimski nebi svoje ime nadčo, dabi bilo priprosto kakovo město. Od ovog ništa se neznade města, niti pišu pisci što, već samo, da je nazvano *Mons Claudius:* ali za što i kako, to nijedan nespominja: jerbo nijedan nezna kako je predobljeno: Velejo pako izpisati nije hotio, ili nije smio. 2) Kazo sam, da g. I. 9. Germanik po zapovědi Augusta varoš glasoviti, *Urbs Clara* to jest Kraljevu Veliku je predobio, i onda protiva Rekatini današnjoj Požegi otišo; ali više spomenka nikakvoga neima od Batona kralja; dakle morao je već prie sebe i vojsku pre-

Digitized by Google

dati, nego su Rimljani Klaru varoš i Rekatinu predobili, jer nije moguće, da Baton ovim velikim varošem nebi došo na pomoć bio. 3) Velejo očito piše, da medju Dravom i Savom Baton predao se je s vojskom, kod potoka Batina; ali da bi taj potok Batina bio u Srěmu ili Bačkoj, nebi bio Velejo mogo pisati medju Dravom i Savom: nego bi bio moro pisati, medju Dunavom i Savom; jerbo Drava iz pod Oseka u Dunav se utiče. Na jednaki način *Sextus Ruffus*, kako u Veleju je našo, pisao je medju Dravom i Savom: Velejo pako bio je poklisar Tiberia Klaudia, koi sve glase nosio je Augustu caru, i koi po svih ovih krajnah mlogo putah prolaziti je moro: indi dobro je znao, kako Sava i Drava teče, i gdě se u Dunav izliva. Od ovih neka svaki sada sudi, kako znade, meni je dosta napervostaviti. August, premda Tiberio vojsku po svih varoših i tverdjih městih je razredio, i svu Panoniu umirio, još Panoncem i Dalmatom nije věrovo: već g. I. 11. Germanika opet je poslo, i zapovědio, da 10 šeregah (*legiones*) u Panonii, a 10 šeregah opet u Dalmacii po varoših i gradovih razredi, koje Panonci i Dalmatinci zderžavati morali su: i koji šeregi od preko Dunavskih pukovah Panoniu čuvati morali su. Ovako Velejo (*Lib.* 2. *c.* 125. *et sequentibus*). August car umro je g. I. 14. 19-a Augusta měseca, od njega nazvanoga, pokle je 58 god. vlado, a 76 god. živio. Jerbo indi znademo, kada se je rat s Panonci doveršio, mislim, da svakomu drago će biti, ako někoja spomenem, koja za razuměti bolje dogodjaje Ilirah i Panonah verlo su koristna; najmre 1) godine Rima 508. pod Teutom, udovom Agrona kralja Ilirah, Rimljani pervi put u Iliriu su stupili; Isus rodio se je po računu Laurentia Berti, koga ja slědit ću, godine Rima 749. Od god. Rima 754. počimaju se godine Isusa brojiti godine pako 9. Isusa rat s Panoni jest se doveršio: kojih 9 godinah sa pervašnjema čini 763, kada rat se je s Panoni doveršio, premda u Dalmacii i g. I. 10. jest terpio: ako indi 508, od 763 oduzmemo, iziti će, da je 255 godinah prošlo, dokle Rimljani Panoniu su zadobili. 2) Panoniu, kako sam već gori kazo, Rimljani su deržali od Istrie, i kako Kupa u Savu, i Sava u Dunav utiče, do vrila Dunava, sve krajine iz ove strane, tako Budim i Beč, sadašnji pervi varoši, takodjer pod Panoniu spadali su, i u vrěme Augusta pod Rimsko vladanje spali. 3) U ovoj Panonii viděli smo, da su dva kralja bili Panonski; Baton i Pinet: Baton na koliko iz dogodjajah suditi se more, imo je kraljevinu medju Savom i Dravom; Pinet pako medju Dravom i Dunavom. 4) Za što Rimljani ovih krajinah stanovnike Panone nazvali su, jest

Digitized by Google

već kazano, gdě sam u pogl. 9-om dokazo, da oni puci, koje Belovez po gornjoj strani Ilirie i potlam u Latinsku je naselio, bili su Slavi; i jerbo oni Slavi doselili su se iz preko Dunava, gdě su od Panona brata Skordiskova bili naseljeni, i gdě su se sa Sarmati i Markomani već bili poměšali, i onu stranu Panoniu zvali: morebiti „*pan*“ rěč, to jest *Gospodin*, od Panona kralja zaderžali, i svakoga većega poglavicu pan su imenovali, od tuda, Panone nje Rimljani su nazvali. Da pako u vrěme Augusta cara mlogi i jaki puci, mlogi, veliki i tverdi varoši u Panonii bili su: da ih sva sila Rimska u četiri godine nije mogla preobladati, dokle ih nevěra i nesloga nije savladala, to dogodjaji pokazali su: odkuda ono za istinsko slědi, da ovi puci od nepoznanih věkah ondě nastanili su se: jer u malo věkah tako smožne varoše kano *Segesta* (Sisak), *Urbs Clara*, *Mons Claudius*, *Sirmium* u dolnjoj Panonii: u gornjoj pako *Metulum*, *Sigonium*, *Setovium*, *Carnuntum* i ostale, kojih imena nami nepoznana su, nebi bili mogli postati; da nadalje ovi puci svi bili su jednoga naroda i jednakoga jezika, to zadosta pokazuje, jerbo nje sve jednakim imenom Panone zvali su Rimljani, i od nijednoga pisca nepiše se, da bi u Panonii kakovi Germani stanovali, već pišu, da su pod dvěma kralji sami i jednosložni Panoni, sdruženi sa Dalmati protiva Rimljanom vojevali, što jedno složnost pokolenja i jezika očituje. 5) Pokazo sam gorika iz Dia Kasia, da Skordisci puk Ilirski, bili su medjaši Panonah, da njihov kralj bio je Rimetalces, i da veliku pomoć Rimljanom je dao; zaštobo Skordisci jednako oružje, kao i Panoni u boju potrěbovali su, i zato Panone laglje nego isti Rimljani mogli su razbiti i preobladati. Odkuda opet vidi se nesloga ovih pukovah; nadalje vidi se, da Skordisci, koji prie Dardani zvali su se, morali su biti družbenici Rimljanah; poradi toga, kako u pogl. stražnjem strane perve spomenuo sam, morali su se u Panoniu preseliti potli ovoga rata Panonskoga: jerbo, kako gori kazo sam iz Dia Kasia, Tiberio svu mladež Panonsku jest u druge kraljevine razprodo; koje su to bile kraljevine, doista preko Dunava, indi na taj način morala je Panonia verlo opustiti, i zato dopustio je Tiberio, da Skordisci slobodno se u Panoniu presele. 6) Ovo progonstvo Panonah i vladanje Rimljanah počelo se je god. I. 6. i doveršilo 9., i terpělo do G. I. 375. Od potle narodi Slavinski, koji kroz ovih 370 godinah věkovite rate sa Rimljani deržali su, Rimljane su nadjačali, nje iz sve Panonie i Dalmacie protěrali, i godine Isusa 410. Rim varoš predobili, porušili, i sve zapadno carstvo Rimsko prevernuli. Ova

Digitized by Google

sva slědeći dogodjaji pokazati će. 7) Ako tko dogodjaje Ilirah i Panonah od boja Trojanskoga pravo promotri, razuměti će, da Ilire ništa nije većma preobladalo, kako njihova nesloga. Ovako i Panone; viděli smo, da u vrěme Gencia kralja veća strana Rimljanom se je pridružila; i lahko Rimljani s drugima Iliri Gencia su predobili: ovako i u ovom ratu Panonskom Rimetalces kralj Tracie, i Skordisci sa Rimljani su se protiva Dalmatom i Panoncem združili, i oni ljuti Traci i Skordisci po svědačanstvu Dia Kasia naj više su Panone ukrotili, k tomu Baton izdaica Pineta izdo, i svu vojsku predao Rimljanom. Da bi Traci, Panoni i Dalmate bili jedini i složni, svaki more si misliti, da Rimljani nebi bili gospodari od Panonie i Dalmacie nikada ostali; ali nesloga! nevěra! naj veća zla naroda. — Tracia indi još niti pod Tiberiom carom pod vladanje Rimsko nije spala, nego imala je svoga vlastitoga kralja u vrěme Tiberia Rimetalcesa, koi bio je družbenik Rimski, kada su pod Rimsko vladanje spali; to će se viděti potle. 8) Prem da u ratu ovom kroz četiri godine mlogo hiljadah Panonah je poginulo, i mlogo hiljadah mladeži Tiberio je razprodao, i u stranjske kraljevine preko Dunave, gdě Markomani i Dahe, takodjer Slavi, drugačie Sarmate stanovali su, je protěro, ali Panonia da je jako pusta zato ostala, nitko si neka nemisli: ostao je mlogi puk i po selih, i u premlogih varoših i gradovih. Ovo da je istina, to svaki meni dopustiti mora, ako se osěti na onu zapověd Augusta cara, kada je on zapovědio, da u Dalmacii 10. šeregovah, a u Panonii 10. šeregovah po varoših i gradovih moraju se razrediti: sada ako jedan Rimski šereg samo od 20,000, vojakah uzme se, brojio je pako do 25 i 30,000, indi u Dalmacii 200,000 a u Panonii takodjer najmanje do 200,000 po varoših i gradovih razrediti moralo se je. Gdě tolika vojska po varoših i gradovih mogla se je razrediti, ondě morali su biti i mlogi varoši i mlogi gradovi; nadalje Dalmatinci (moraš razumiti pod Dalmaciu Albaniu, Epir, današnju Dalmaciu i gornju Horvatsku) svoju vojsku, a Panonci svoju morali su zderžavati; to jest hranu za vojake i za konje davati: indi morao je biti i puk mlogi, koj za toliko stotinah hiljadah mogo je naraditi hrane i drugih potrěbitih stvarih. Ova potrěba jest dobro zapamtiti; jerbo ima pisacah, koji pišu, da Panonia, Iliria i Dalmacia sasvim jest pusta bila, i da potle Slavi su došli u ove strane. Ali to su laži onih pisacah, koji stvari, kako su u kom piscu štili, popisali su drugačie, nego su razumili: Ja ću pokazati, da ovi isti puci Panonski ostali su u Panonii i u Ilirii, kroz sve vrěme vladanja Rimskoga; i da ovi puci s drugimi

Digitized by Google

preko dunavskimi i sa Sarmati složili su se, i Rimljane preobladali. Doista što mlogi pišu, da Gete, Vandali, Markomani svu Panoniu i Dalmaciu tako strašno su popalili i robili, to se sve mora misliti, od Rimljanah i onih, koji sa Rimljani deržali su; jer Rimljani mloge svoje naselce u Panoniu naměstili su. Osim toga Rimski poglavice, i mlogi plemeniti Rimljani po Dalmacii, Ilirii i Panonii, bili su kano današnji spahije (gospoda zemaljska, plemenitaši), ostali puk prosti bili su Slavi i Iliri, kano kmeti, i ovih doista nikada nisu drugi Slavini progonili, osim ako su se koji sa Rimljani bili složili.

Poglavje III.

Od Klaudia Tiberia 2-a cara, i Kaja Kaligule 3-ga cara Rim., od god. Is. 14-e do 41.

Klaudio Tiberio 2-gi car Rimski, bio je Klaudia Tiberia Nerona i Livie Drusille sin; po smerti Oktaviana posta Augustus: i ovo je Rimskih carevah dostojanstva najveće ime, da su se zvali Augusti. Njega još za života Oktavian, za svoga naslědnika je nazvao. Dakle g. I. 14. već 55 godinah star, počeo je pred zborom Rimskim spričavati se, da je on već star i slab za ravnati toliko carstvo, premda je u serdcu za njim pogibo: zato jedan iz medju věćnikah njemu izviknu „ili uzmi, ili ostavi.“ Na koje izvikanje, kano nerado, teretu carstva podade se. Da pako za carstvom jest ginuo, pokazao je po onom kervoločnom činu, kada Agripu, koi jedini na put njemu stati bi bio mogo, dao je smaknuti. Berže li indi car jest nazvan, sproti šeregi u Panonii i Dalmacii počeli su se buniti, hoteći pod novim carom novine započeti, da u ratu Domovine po mitih hasnu vlastitu imati mogu. Tiberio indi Drusa sina svoga sa dvěma četama u Iliriu pošalje; da šerege pregleda i umiri. Drusu svi šeregi ukazali su se pokorni; ali zajedno i veliku nutarnju nezadovoljnost pokazali su mu: jerbo pako i nazočnost Drusa, i pomerčanje měseca (koje u ono vrěme kano veliko zlo prorokujuće čudo, neznajućim zvězdah kolobarenje, dogodilo se je) njih poplaši, poradi toga od svake bune mirni ostali su. Potle toga Dalmate i Panoni mirni po svih stranah vojskom obasterti, morali su ostati.

Digitized by Google

Ovako Brietio *de Illirico.* G. I. 19. Tiberio opet sina u Iliriu posloje, da šerege Rimske previdi: od kuda kada se je povratio u Rim od otca za *censora*, to je sudca deržanja svega carstva jest nazvan. Nenavidnost i pizma Sejana nije dala Drusu dugoga života, jerbo potajnim sičanom njega otrovao je, i ovako Druso vehnući umro je. Tiberio po smerti Drusa sina iz najboljega cara, najgorji je posto: jerbo sve poslove carstva zabacivši otišo je u otok Kapreu, i onde ružnomu kurvarstvu i pijanstvu jest se predao; poradi šta *Biberius, Caprineus* i *Hircus* jest nazvan: to jest Pijanac, Kozar i Jarac, našim jezikom. Pod Tiberiom g. I. 28. sv. Ivanu kerstitelju jest glava odsečena. G. I. 29. Isus spasitelj jest na križ propet. G. I. 34. S. Stěpan pervi mučenik jest kamenovan: i u Jerusolimu bilo je veliko progonstvo Kerstjanah. Po smerti sina Drusa izabrao je za cesara Kaja Kaligulu: ali jerbo Tiberio niti na poglavice paziti, niti njih proměniti nije hotio, niti pedepsati, odovuda nepravda, krivodušnost i zgrabljivost medju puci postala: Ovo znajući Daci i Sarmate preko Dunaja sušedi, na ovu stranu prejdu, mlogu štetu načine i mlogo robstvo odvedu. Kaligula najposle otrovo je Tiberia, koi g. I. 37. dana 16-a Martia je umro. Vlado je 23 godine. Od ovoga pišu *Dio Cas. Lib.* 57. *Svetonius in Tiberio. Tacitus Lib.* 2. *c.* 129. g. I. 26. Trake je preoblado po Sabinu vojvodi.

Kajo, sin Germanika i Agripine, 3. car Rimski, Kaligula nazvan od čakširah, koje biserom i dragim kamenjem nanizane je nosio; nčkoji pako kažu, da od čakširah vojačkih, koje uvčk je nosio, jest nazvan, jerbo *caligæ* rčc latinska naški znamenuje čakšire. Kaligula bio je još gorji od Tiberia, strašnu daću na sve krajine Rimskoga carstva jest nametnuo, na toliko, da svi puci po carstvu počeli su se buniti; ali on zato ništa nije mario, već u kervoločnosti, pianstvu i kurvarstvu otverdnut, hotio je, da ga svi za boga poštuju: g. I. 40. zapovčdio je, da prilika njegova u cerkvu Jerusalemsku se na oltar metne: ali tomu Agripa kralj židovski jest suprotstao, i Petronio Rimski u Syrii poglavica to nije sveršio. Ove godine 40. kerščani počeli su se uzmložavati, i u Antiohii varošu stanovnici naj prie nazvani su Kerščenici. Kaligula poradi svoga nečovečjega života sa trideset ranah probodjen jest umro g. I. 41. dan 24. Jan. (ovako *Tacitus Lib.* 6 *Dio Cas. Lib.* 59.).

Digitized by Google

Poglavje IV.

Od zakona, i Bogovah pervašnjih Ilirah, Panonah i sviuh Slavinah do Isu-Kersta.

Jerbo u vrěme Kaligule cara věra Isu-Kersta počela se je razširavati, i za malo potli vrěmena po Dalmacii, Panonii i po svoj Ilirii jest se razširila: vrědno je, da od ovih pukovah věrozakona i bogovah, kako kod drugih pisacah našo sam, popišem. Iz sv. Pisma znademo, da potli potopa Noe patriarha sa svojimi sinovi Semom, Hamom i Jafetom oltar je načinio, i Bogu višnjemu aldove je prikazo. Kakovi aldovi i na kakovi način Bogu prikazivati se imadu, to Noe dobro znao je, budući pred Bogom pravedan, i da on sinove svoje, i unučad, budući potli potopa 300 godinah živio, i děca opet njihova dětcu svoju bogobojaznost i bogoštovanje naučali su, to nitko dvoumiti nemore. Što se Ilirah dotiče, more se misliti, da Dodonim njihov pervi otac, kada je u Epir nastanio se sa svojom dětcom, morao je takodjer oltar imati, ili město gdě Bogu aldove je prikazivo. Morebiti, da na onom městu njegovi poslědci cerkvu onu potli sazidali su, koju su nazvali Jupitra Dodonea; na uspomenu Dodonima, od kojega su dolazili. Od ove cerkve piso sam u pogl. 11. strane I. To se indi mora kazati, da pervih několiko věkah potle potopa nijedan puk nije bio neznabožan: već potli došlo je u puke krivobožtvo: da svakake krive bogave věrovali su: ali opet svako vrěme, i u svakom městu puci jednoga najvećega boga, kojega Slavini zvali su boga gromovah, věrovali su i štovali. Ovoga najvećega boga Latini zvali su *Jupiter: Deus*, od Gerčke rěči *Theos*, sada mi, a i svi puci Slavinski zovemo *Bog*. Odkuda i kada ova rěč je postala; to nigdě nisam štio. Jeli indi Bitje svamoguće Slavini od postanja svoga nazvalisu *Bog*, to neznade se; ali ja znadem, i čuo sam pěvati, kada sam malen bio od Boga *Lado**); i Pater Bedeković ovo isto piše: da starinski naši věrovali su u boga *Lado*, koja rěč lahko izvodi se od ladati ili vladati, od kuda Lado more znamenovati onoga, koi sa svim vlada: i na ovaj način stari naši věrovali su u sva vladajuće ili svamoguće božanstvo. Pěsma, koju u kolu čuo sam pěvati, na slavu Lada Boga jest, ova:

---

*) Drugi dokazuju, da *Lado* nije, nikakov bog bio, nego *Lada* (Juno?) božica, koja se u drugih pěsmah u vocativu sing. „*Lado*“ naziva. Ili se je možebiti u oba ova božanstva, mužko pod imenom *Lado*, a žensko pod imenom *Lada* věrovalo?

Pazka izdatelja.

Digitized by Google

„Lěpi Ivo terga rože, Tebi Lado sveti bože: Lado! slušaj nas! Lado!

Pěsme Lado! pěvamo ti, Serdca naša klanjamo ti: Lado! slušaj nas! Lado.“

Ova pěsma nemore se kazati, da je pěvana na poštenje někojega kralja Horvatskoga; kako Baltasar Kerčelić piše: jer doista Horvati nijednoga kralja za boga nisu postovali: more biti da on koju drugu pěsmu misli. Najednaki način Otrokocsi (*Orig. Hung. c.* 11. *No.* 15.) piše, da Panonci štovali su boga imenom Tot, i da potli po tom bogu od Madjarah nazvani su Toti. Ja, što se imena Tot dotiče, premda nisam od toga u nijednom piscu našao, mogo bi i morebiti pravo, kazati; da Panonci po bogu Tot, razuměvali su boga velikoga, koi gromove, i sva je stvorio. Kazo sam, kako Autario sin Ilira imao je dva sina, Panona i Skordiska; i da Panon sina svoga Tribala u dolnjoj Mesii, današnjoj Bulgarii i preko Dunava s mlogimi naselci jest naselio, i sve ove preko Dunava naselce, Panone, krajinu pako Panoniu po svom imenu je nazvao Panoni dakle oni budući od Ilirah poslědci, znali su dobro, da njihovi starii, otci, dědi i pradědi věrovali su u jednoga boga, koi gromove i sva jest stvorio: znali su da njihovi starii Bogu velikomu na slavu sazidali su cerkvu u Epiru u krajini Molosii, i nazvali su cerkvu Jupitra Dodonima, to jest boga Dodonimova, to jest cerkva onoga boga, u kojega Dodonim njihov početnik jest věrovao. Ovo svim pukom u pervo vrěme je bilo kano prirodjeno, da od svojih stariih s mlěkom skupa materinskim naučili su zakon i štovanje boga, i boga onoga su štovali, kojega su i njihovi starii, a zato njega imenovali su boga svojih pervih otacah. Ovo svědoči isto sv. pismo da starinski Židovi, koliko putah boga ili na pomoć, ili za pravdu zvali su; toliko putah boga Abrahama, Isaka, Jakoba zvali su: to jest boga onoga u kojoga Abraham, Isak i Jakob, od kojih svi Židovi izlazili su, jesu věrovali: ovako takodjer i Panonci, kojih stari cerkvu boga Dodonea pohadjali su morebiti, od svojih otacah i materih s mlěkom s kupa naučeni poštovali su boga pervoga otca svoga Dodonima, i njega zvali bog Dod. Ovu rěč *Dod* čujući Ugri, ili Turci, kako nje Porfirogeneta zove, današnji Madjari, oštrie izgovarali su, na město *D.* uzeli *T.* i ovako nazvali Slavine „Tote,“ od boga „Tot.“ Da ovo razlaganje jest istini prilično, svaki ištine ljubitelj dopustiti će. Od kuda vidi se, da Panonski bog Dod, bio je onaj, koj i Dodoneah u Epiru, i Ilirah u Ilirii: jerbo svi ovi puci od jednoga otca Dodonima dolaze, kako Tirin iz Plinia svědoči „da otac Dod dao je ime Dodoneu puku u Epiru.“

Digitized by Google

Ovo mora se razumčvati od Ilirah i Panonah, od kojih jezika i deržanja pisosam u pogl. 3-om, 4-om i 5-om. Što se pako drugih Slavinah dotiče, koji sa Iliri i Panoni kako pokazo sam u strani pervoj, bili su se zjedinili, od ovih pisci različiti različita pišu, kako u vrčme Rimljanah od njih čuli su. Ovako Valvasor pišе, da su Slavini včrovali u jednoga Bčloga boga, od kojega kazali su, da sva dobra dohode: u drugoga Cernoga boga, od kojega su kazali, da sva zla dohode. Nadalje poštovali su tri boga Slavi i Iliri skupa. Pervoga su zvali *Provo:* drugoga *Radagost:* Tretjega *Siva:* oviuh bogovah imali su prilike. Od boga *Provo* piše Bongert, da prilika njegova u šumi hrastovoj na jednom velikom stupu u čovččanskoj priliki s lčvom nogom obuvenom na zvoncu iz derveta izrezanom je stajala, desna noga pako dignuta na stranu; glavu je čovčču imala, ali uha magaretja, i na glavi krunu: u desnoj ruki barjak dugačak smotan: u lčvoj štit otki plužnoj spodoban. Od *Radagosta* piše Stredovski u dogodjaih Moravskih na str. 37. ovako: *Radagost* bila je golema prilika čovčča; gola u desnoj ruki na persa metnutoj štit s glavom volovskom: u lčvoj pako sčkiru na obadvč strane oštru (*bipennis*) iz derva načinjenu je deržala. Ovo je bio bog gostih, i zato svakoga putnika, i stranskoga rado su primili i počastili. Od tretjega piše Helmold ovako: *Siva* ili *Živa*, bila je prilika ženska, sva gola; kose imala debele, i tiam do kolčna dugačke i razpuštane, u desnoj ruki visoko dignutoj jedan grozd: a u lčvoj ruki na pupak naslonitoj zlatu jabuku je deržala: ovo je bila božica ljubavi: Venus. Dubravio na str. 6. izpisuje jednoga boga Slavinskog, koga su *Svetovid* zvali. Ovoga prilika čovččanska imala je glavu, na kojoj na sve četiri strane bio je obraz čovčči izrezan, u desnoj ruki rog, u lčvoj lùk strčlicah je deržala: blizu ove prilike na strani visela je sablja, uzda i stol, morebiti sedlo: ondi bio je privezan beli konj, kojega ovomu bogu prikazana sam pop Slavinah morao je hraniti. Imali su Slavini i više bogovah, kojih prilike različitimi imeni zvali su: kanoti *Podaga*, *Trigla*, *Flins:* koje sve izpisati nije vrčdno. Hübner (*Lib.* 10.) od Deržave Türingie u varošu Sondershausen, piše, da kod ovoga varoša na berdu jest jedan grad, koi spada na principa Švarcburg. U ovom gradu u kazarnici starinskih stvarih nahodi se starinskih Vindah, Slavah, krivoga boga prilika čovččanska, koju su zvali *Pusterich* i *Pustrich*. Prilika je jedan rif visoka, iz nutra šuplja: salivena iz cerne jasno svčtle rude, na verh glave imade luknicu, kuda ako se vodom nalije, i luknica dobro začepi, i prilika onda na vatru

Digitized by Google

metne: tako počme se prilika najprie verlo znojiti, kada se voda ugrie, da će uzavrěti, onda izbaci začepak strašnim praskom kano grom; i baca vodu iz sebe, kano vatreni plamen, i daje veliki smrad od sebe, kano goreći sumpor. Kuda ona vrěla voda pada, bilo što mu drago, zapali se, i daje plamen, kano užeženi sumpor od sebe. Nitko nemore sadašnjih rudoznanacah kazati, od kakove rude ona prilika jest salivena, premda ruku jednu odbili su, da mogu poznati rudu, iz koje ona prilika jest salivena. Neka se dakle sakriju današnji rudari i saděvači. Vidiš moj dragi Slavinče, kako mudre i u skrovnoj znanosti naučne imao si predje. Čitao sam da Gerci imali su skrovnu znanost vatre, koja i u vodi gorela je, kojom ladje Saracenah popalili su, od koje dojti će razgovor. Dan današnji znašo je Anglianac Kongrev rakete, koje u vodi (kako kažu) gore: a ma sve dobro, ali neka tko najde sada takvu rudu, iz koje, ako se načini lonac, ili druga posuda, pak u onoj posudi ako se ugrie voda; da ona vrěla voda, dervo, kamen, i što bilo upali, i tako dugo gori isti kamen, dokle ona voda neizgori, koja je na kamen opala. Ovo nigdě nisam čitao do Hübnera, kako gori kazo sam. Ovomu ovih vrěmenah pervomu zemljopiscu ovo věrovati se mora, tim većma jerbo je Němački pisac: indi od Vindah ono je piso, što je znao, da je iztinsko. Kvar věkoviti, da knjige i rukopisi starinskih Slavah po nazlobu većom stranom, ali i po nesrěći poginuli su, doista mloge znanosti, koje niti kod Gerkah, ali niti kod Latinah bile su poznane, bi se sada znale, i dogodovština drugu bi světlost imala. Dosada od zakona i bogovah starinskih Ilirah i Slavinah piso sam: vrědno je, da i od njihovog deržanja, kako iz pisacah navlastito Gerčkih naso sam, popišem. Najprie Ponponia Melu, što on (*Lib.* 3. *c.* 4.) popiso je, napervo doneti ču: „Narod (razumi Slavinski) u nošnji, deržanju i oružju s Parti jednak; ali kakogod u oštrijoj strani světa stanujući, tako i ćud ljutju imajući: nestanuju u varoših, niti u stalnih městih: već kako hranu, ili kako nepriatelj běžeći ili slědeći dopušta, onako stvari i sva dobra svoja sobom vuče. Uvčk u taboru pod šatori stanuje: bojan, slobodan, neukrotiv, i tako strašan i ljut, da iste takodjer žene s ljudi u boj idu; da pako prikladne za boj budu, taki narodjenim děvičicam desna zapeče se sisa; da potlam za mah ruku prostiu i persa junačka zadobe. Iz lukovah strěljati, konja jašiti, lov loviti, děvojački jest poso: na nepriatelja udarati ženah jest dika; na toliko da, koja nebi nepriatelja ubila, za nejunačku derži se, udati se nemore, i na sramotu děvojka ostati mora.“ Prokopio pako Cesarianac ovako od

Digitized by Google

njih piše: „I doista ovi puci, Slavini, velim i Ante, nisu jednomu podložni čověku (to jest kralju), nego od starinah u skupvladanju puka živu, poradi toga hasna i kvar kod njih na svu skupštinu spada. Drugih takodjer stvarih skoro svih način jednaki obderžava se, kod svih pukovah, i je već od starinah uveden. Jednoga samo Boga gromovah, i svega stvorenja stvoritelja věruju; i njemu volove i svake fele aldove prikazuju. Sudbine (*fatum*) nevěruju, niti njoj neumerli kakovu moć dopuštaju: ali kada u bolesti, ili u boju smert pred očima stajati vide, Bogu se zavětuju; da, ako živi ostanu, svega života svoga aldov Bogu će prikazivati: kada se od pogibeli smerti oslobode, što su zavětovali, věrno aldov prikažu Bogu; i po onom aldovu, da su življenje svoje odkupili, věruju. Osim toga potoke poštuju i vile vodene, i někoje druge Bogove: kojim svim običajne někakove službe sveršuju, i medju službom gataju. U kućicah stanuju priprostih, na daleko rastavljenih; i više putah stanovanja svoja presele. Kada u boj idu, mlogi pěšice idu na nepriatelja, kopje, luk i strělice noseći u rukah; oklopa neimaju, niti haljine, niti kabanice, nego u haljini do kolěna dugačkoj u boj na nepriatelja udaraju. Jednaki svi jezik govore; niti se u tělu i obrazu razlučuju: jerbo su svi golemi i krupni, niti sa svim běli, niti plavi, niti merki, već rumeni i to svi. Hrane se, kako i Masagete, hranom suhom: svi kano i oni blatni, neumiveni. Cud neimaju zločestu, niti šarovitu.“ — Ova su, koja od zakona, deržanja i življenja načina starinskih Slavah popisati sam hotio; da njihovi poslědci znadu, kako su njihovi pervašnji prie Isusova narodjenja živěli. Ovdě ono samo imam spomenuti, da nije istina, što Prokopio piše, da nisu imali svoja stalna města: jer to je znano iz popisa dogodjajah pervašnjih, da kakogod Iliri imali su svoje varoše, gradove i sela; ovako i Panoni u Panonii, i Markomani, kano Boji, Moravi, Čehi i Sarmate, kano Silesci, Pomoranci, Poljaci, Moldavi, Vlasi, Rusi, Moskovite, Daci, Bulgari, svi ovi imali su svoje velike varoše, gradove i sela, i velike različite krajne i župane, kneze, vojvode, i veće strane svoje kraljeve, prie Rimljanah. Potle pako, kada su Rimljani svoje vladanje po Ilirii, Panonii, i preko Dunava po Švevii, Bavarii i svoj Germanii bili razširili, i sa Markomani, Sarmati, Daci rate věkovite deržali, more se dopustiti, da u ono vrěme mlogi Ilirski i Slavinski puci, kada se nisu mogli proti sili Rimskoj braniti, nehoteći se pako podati i podložiti Rimljanom, svoje varoše, gradove, sela nešto od Rimljanah, nešto od samih sebe popaljene i porušene ostavili su, i ovako běžali pred

Digitized by Google

Rimljani od krajine do krajine, pram istoku i sěveru, i onde s drugimi Slavi sdružili se, ali stalna prebivališta, poradi sveudiljnih ratovah imati nisu mogli. Odovuda potle Markomanah, Sarmatah i Getah, koje Němački pisci Gote pišu, Vandalah ona množina je postala, da nje Rimljani nikada sa svim preobladati nisu mogli; nego ovi puci, tražeći svoja starinska města najposle sdružili su se s omini, koji u Ilirii i Panonii ostali su, i tako su zajedno Rimljane nadjačali, iz Panonie i Ilirie nje protěrali, i u petom věku potle Narodjenja Isusa sve zapadno Rimsko carstvo predobili, i u Latinskoj, Spanjolskoj, Franceskoj vladanje svoje utverdili, i tiam u Afriku preneli su. Što sve redom od godine do godine u ovom popisu dogodjajah vidit će se.

Poglavje V.

Od dogodjajah pod Klaudiom Tiberiom drugim i Neronom, do god. Is. 68.

Klaudio Tiberio brat Germanika, sin pako Drusa i Antonie, 4. car Rimski god. I. 41., kako Kaligula je ubien, car je posto. G. I. 43. imao je boj sa Britani, koje na pokornost je natěro: u tom vrěmenu Sveve i Ligie s kraljem njihovim Vaniom u Panoniu je naselio, i njim polje podělio. Kazo sam, da za života još Augusta Oktaviana Tiberio, kada svu Panoniu je predobio, da onda mloge hiljade je razprodo Panonah, i da mlogi kao Avarisci odselili su se preko Dunava: dakle mloge strane Panonie puste su ostale. Kazo sam takodjer, da preko Dunava počimalo se je Markomanah vladanje, s one indi strane Dunavske krajine, kano strana današnje Austrie, Bavaria, Švevia, Turingia, i krajna današnja Virtenberg, to su sve bile u vrěme Rimljanah Slavinske krajne, od kojih je nazvana Vindelicia velika. Švevi današnji u pervo doba zvali su se Suavi, Bavari, Boji; drugi puci něki Rugi, něki Sciri, něki Alani: ali svi ovi biahu Slavi. koje su Germani zvali Vinde, i od Vindah dolazi Vindelicia, pod koju da su spadale gori imenovane krajine, svědoči Hübner Geog. U ovoj Vindelicii bio je kralj Vania, kojeg Klaudio je u Panoniu pustio, da se naseli. Kada to čitaš, nemisli, da su to bili Germani, nego znaj, da su bili Vindi, to jest Slavi. Odsele više putah čuti će se, kako pod različitimi imeni natrag od različitih carah u Panoniu puštani su Slavinski puci. Drugo pod ovim carom nije se ništa u Ilirii,

Digitized by Google

ili u Panonii pripetilo. God. Is. 50. uzeo je za sina Nerona Domicia; god. Is. 52. dao je Oktaviu kćer Neronu za ženu; g. I. 54. Klaudio od Agripine žene, da sin njezin Neron, zet Klaudia, car Rimski postane, a nepako Britanik, koi zboru, i svemu puku Rimskomu drag je bio, u glivi pečurici otrovan jest, umro dana 13. Oktobra. Ovako Tacit. (*Annal. Lib.* 12. *c.* 29., *Sveton. Lib.* 13. *c.* 35., *Victor Epit. c.* 10.) Pod ovim carom g. I. 43. kaže se, da je S. Petar Apostol u Rim došo, i ondě stolicu svoju utverdio.

Neron Domicio, sin Domicia Enobarba i Agripine, 5. car Rimski. Bio je iz perva verlo dobar, ali potle zao i kervoločan. Rim varoš dao je upaliti, strašne daće na sve krajine Rimskoga carstva je nametnuo: poradi šta nitko ga nije mogo terpěti. Kerstiane nije mogo terpeti, i zato da nje more progoniti, dao je Rim upaliti, i krivnju na kerstiane baci, i zato počme strašno nje progoniti. Ovo se broji pervo progonstvo kerstjanah pod Neronom Domitiom, koje ne samo u Rimu, nego po svem světu bilo je kervoločno. U Rimu poginuli su vojvode Apoštolah S. Petar i Pavo: i njihovi učenici Proces, Martinian, Basilisa, Anastasia, Herodion, Olimpia i mlogi drugi. U Pisi varošu piše Berti, da 11,000 mučenikah za věru Isusa jest smert podnělo. Ovo progonstvo počelo se je g. I. 65., a vladanja Neronova godine 11. Ako samo u Pisi varošu talianskom 11,000 kerv svoju za věru Isusa je prolělo, neka si svaki misli, koliko hiljadah po svem Rimskom carstvu moralo je poginuti. G. I. 57. Nerona 4. B. D. M. Mati našega spasitelja u Nebo jest uzeta: něki pisu da je u Jerusolimu, něki pako da je u Efesu. U pismih Hipolita Tebana, koja su u Rimu, nahodi se, da je Mati Isusa po smerti Gospodina Isukersta jedanaest godinah živila, svoga pako života 61 godinu naveršila. Neron je Iliriu, ali nezna se jeli svu, s Latinskom složio: od kojega vrěmena Iliria Latinskom jest se nazvala, što mlogo smutnje u dogodovštini jest uzrokovalo; i zato se mora dobro pamtiti, da dogadjaji, koji su se u Ilirii pripetili, nemisle se da su se u Latinskoj dogodili. Nadalje u Ilirii i Panonii nije ništa drugo uradio, nego samo medje Panonie protiva Dakom i Sarmatam je sa šeregi objačao. Neron, kada je svemu světu omrazio se, i nitko ga više nije mogo terpěti, sam sebe je smako, g. I. 68. dana 10. Juna. Ovako Berti. Što se pako njegovog života dotiče, to piše *Tacitus c.* 15., *Victor Epit. c.* 12. Po smerti Nerona, u komu pokolenje Augusta Oktaviana jest se doveršilo, izišlo je ono zbora i carstva Rimskoga otajstvo na světlo: „Da car Rimski more i u drugom varošu, ne samo u Rimu

Digitized by Google

postati,“ od ovuda ne samo medju zbornici i Rimljani, nego takodjer medju istimi vojvodami i šeregi po svem carstvu svakakva serdcah gibanja postala su. Od ovuda šeregi Ilirski Marku Salviu Otonu věru su dali, premda Marcio Celso njihov vojvoda hotio je, da Sergiu Sulpiciu Galbi podlože se: Oton indi protiva Galbi prodigne se, i njega na placu Rimskom ubije. Ali i Oton malo potle kod Bebriaka s Viteliom Aulom se pobie, i jerbo bi u boju priobladan, sam na mač svoj pavši, smert si zadade. Vitelio takodjer (strašan piančina) iste godine na Flavia Vespasiana udari, i s mlogimi ranami nakitjen pogine. Dakle Vespasian s voljom istoga zbora, i s privolenjem svih šeregah Ilirskih car jest nazvan. U to vrěme u Ilirii i Panonii bili su vojvode Rimski Apian i Fabian. Ovako Tacit. (*Lib.* 1. *et* 2., *Svet. Liv.* 8. *c.* 6., *Dio Cas. Lib.* 64.)

Poglavje VI.

Od dogodjajah pod Vespasianom, Titom, Domicianom i Nervom, carevi. Od g. I. 69. do g. I. 98.

Flavio Vespasian 6. car Rimski g. I. 69. měseca Junia je posto. Mira ljubitelj bio je: ali protiva Žudiom, koji bili su se pobunili, boj je podigo; i kada je nje prioblado, Jerusalem jest obseo, i sina svoga Tita, dokle predobi varoš ostavio, on pako u Rim se povratio, i cerkvu Jana jest zatvorio, i novu cerkvu *Mira* nazvanu je podigo, g. I. 70. Vladanja Vespasiana god. 2. po smerti Isusa god. 42. Tito sin Vespasiana je predobio varoš Jerusalem. Kod ovoga varoša, u vrěme boja i obsědjenja poginulo je jedanaest stotinah hiljadah Židovah; devedeset i sedam hiljadah bilo je u sužanjstvo odvedeno, u měsecu Septembru jest se boj doveršio, i cerkva Jerusalemska jest porušena, i sav varoš, kako Isus prie 42. godine jest kazo (*Mat.* 24. *v.* 15.). Ovo porušenje Daniel prorok je takodjer nevěstio (*c.* 9. *v.* 26.). Od ovoga porušenja Jesus, sin Anana, prie sedam godinah jest mlogo pripovědo; i god. Is. 65. dana 21. Maja viděli su se vojske u zraku bijuće se, i dana 29. na same Duhove čuo se je glas vikajućih u zraku „běžimo odavle.“ Ovako Berti, iz Jos. Flavia. Potle rata Žudinskoga, nije dugo mir terpio: jer Britani i Germani pobuniše se, i protiva njim Vespasian vojsku podigne, i trideset i dva puta s njimi se pobije, i

Digitized by Google

ovako nje uvěk preoblada, i na pokornost podtira. Da u Žudinskom i u Germanskom ratu Ilirski i Panonski šeregi vojevali su, to se dvoumiti nemore: Pater Alexius piarista piše, da nad Panonskimi šeregi bio je Antonio vojvoda, i da Vespasian uvěk imao je Ilirske šerege uza se (Illiri sada zvali su se Panoni takodjer); u Ilirii drugačie bili su Rimski poglavice, Pompejo Silvan i Tito Flavian. Vespasian poradi svoga milostivnoga serdca bio je svima drag: kada se je smerti približavo, kazo je „da car stojeći mora umerti," i zato na skradnjoj uri, hoteći se ustati, medju rukami onih, koji ga deržahu, preminu g. I. 79. dana 24. Juna. 10 god. je vlado.

Tito Vespasianov sin, 7. car Rimski g. I. 79. po smerti otca, jo postao. On kano veliki vojvoda glasovit i krěpostan, kano car još krěpostnii, u boju, u učenosti i u svakoj krěposti glasovit izpisuje se; ovako Xifilin *in Vitellio*; Viktor *in Cæsar. c.* 8.; Svetonio *c.* 8.; Dio Cas. (*Lib.* 66. *in Tito*). Pod Titom, kano i pod otcem njegovim Vespasianom věra Kerstianska verlo jest se razširila. U vrěme Tita po Ilirii i Panonii pod arkibiskupom Laurecenskim da su bili biskupi „Ljubljanski, Celjski, Sisački, Novodunski, Mursenski, Stridovski, Vindobonski i Skarabantinski" piše Paladio (*Lib.* 7.) Tito poradi svoga umiljata i krěpostna, zivota, bio je „Ljubav i Veselje naroda čověčanskoga" nazvan. Ali tako dobromu i krěpostnomu caru zloba i nevěra bratinska dugo živěti nije dala: jerbo kako pišu, od brata Domiciana otrovan umro je g. I. 81. měseca Septembra. 2. god. vlado.

Domician, Vespasianov i Domitile sin, 8. car Rims. g. I. 81. je posto. On je na početku svoga vladanja imao strašan boj sa Daci, Markomani i Sarmati. Vojvode je naredio Apia Sabinia i Kornelia Fuska. Apio vojsku protiva Decebalu kralju Dakah je vodio, Kornelio pako drugu vojsku protiva Markomanom: ali Apio u boju poginu, i sva vojska njegova bi razbiena i raztěrana. Kornelio bi takodjer od Markomanah preobladan tako, da su svi šeregi Rimski pobieni, i što je živo ostalo razběžalo se je, i Domician prisiljen morao je mir s Decebalom načiniti. Potle toga Domician veliki kervolok posta, i drugo progonstvo Kerstianah zapovědi. Mlogi Kerstiani strašnimi mukami mučeni: u Pergamu varošu Misie Antipa u vola iz tuča salivenoga zatvoren, i onako u volu na vatri ugrijanom pečen. U Rimu, S. Ivan Evangjelista u ulju vrělom u kotlu kuhan, ali živ osto, i potli u Patmu otoku u sužanjstvo protěran, od onuda pod Nervom bio oslobodjen, i u Efes varoš otišo, gdi je kao biskup ravno

Digitized by Google

cerkvu do vrěmena Trajana cara; do Domiciana bio je star već 110 godinah piše Berti iz Hipolita Tebana. Mloge druge velikoga roda od Domiciana ubijene piše Dio Cas., i da još mlogi na topolovom papiru popisani bili su, koje je hotio dati smaći; medju kojimi je bila i Domicia carica njegova žena, koja našavši ono pismo pod jastukom Domiciana s pomoćjom Narbona i Petronia věćnikah dala je Domiciana smaknuti, kojega tělo sprobodjeno Filida njegova dojkinja je sahranila. Progonstvo njegovo počelo se je g. I. 93. On pako ubijen je g. I. 96. u Oktobru. Svakakva imena naděli su pisci Domicianu poradi njegove kervoločnosti; Juvenal ga je nazvo „ćelavim, to jest plěšivim Neronom"; Tertulian „Porciom Neronom u kevoločnosti"; Laktancio „ne manjim kervolokom od Nerona"; Eusebio „Neronianske kervoločnosti, i na zlobe protiva bogu naměstnika." Do sele za care Rimske samo oni biahu izabirani, koji u Rimu ili u Italii bili su rodjeni: ali odsele izabirali su se za care iz drugih krajinah carstva takodjer rodjeni. (Ovako Auktor *Hist. Miscel. Lib.* 9. *c.* 13.)

Nerva Kokcejo 9. car Rimski iz Umbrie, varoša Narnia rodom g. I. 96. s privoljenjem zbora i sve vojske postao je. On u starosti već velikoj budući, ali pravedan, najprije sve odsude Domiciana protiva Kerstianom skovane, je ukinuo: i zapověd izdao, da nikakovo više pitanje poradi Kerstianah nederži se, i sve progonstvo da prestane: svi zatvoreni Kerstiani da se razpuste, i sužanjstva oslobode. Pretežke daće po svem carstvu je pomanjšao, sve duge oprostio: i da mirno carstvo biti more, šerege po Ilirii i Panonii je objačo. Pravedni i pošteni car jedinu korist i sréću carstva pred očima imajući, ništa na svoje pokolenje pazeći, Ulpiu Trajana za svoga u carstvu Naměstnika jest nazvao. G. I. 98. dana 27. Januara od bolesti želudca jest umro. Ovako Svetonio *in Nerva*; Dio Kas. *Lib.* 68.

Poglavje VII.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah, pod Trajanom, Hadrianom i Antoninom, od g. I. 98. do 161.

M. Ulpio Trajan, 10. car Rimski, iz Španjolske rodom g. I. 98. postao je. G. I. 99. u Rim došavši darove carske medju puk je podělio, i od zbora i puka Rimskoga za naj

Digitized by Google

boljega jest prozvan. G. I. 100. na rat protiva Dakom, koji uvěk u Panoniu i Mesiu naderkivali su robit, je otišo, i po Ilirii i Panonii sve šerege podigo: ali Decebal kralj Dakah videći, da tolikoj sili vojske suprotstati nemore; pošalje poklisare k-Trajanu mir moleći, kojega takodjer od Trajana cara pod tom pogodbom zadobio je, da više u Iliriu robit nepodstupi se. Na to Trajan sve šerege u svoja města razpusti, on pako u Rim povrati se. G. I. 107. tretje progonstvo protiva Kerstianom podigne. Prie toga progonstva Trajan bio je začuo, da Decebal kralj Dakah počeo je na novo vojsku kupiti, i sve okolišne puke protiva Rimljanom buniti; što Dio Kasio (*in Nerva*) Trajanu izpiso je ovako: „Glaša se, da Decebal protiva pogodbi i savezu mloga na bunu spadajuća pripravlja i radi: jerbo oružje daje praviti, uskoke prima, tverdjave i gradove opravlja, bližnje puke po poklisarih na boj vabi, i već u polje Jazigah jest unišo, koje Trajan preobladavac potle njim povratiti nije hotio. Poradi ovih Decebal opet nepriatelj od zbora Rimskoga jest nazvan, i proti njemu Trajan podigne rat, kojega ovaj put brez svake pomoći drugoga vojvode sam je doveršio.“ Od ovuda vidi se, da je Trajan drugoč boj protiva Decebalu podigo; da on pervi preko Dunava s vojskom je prešo, Dake prioblado, i da polje Jazigah, koje medju Dunavom gornje strane i Tisom moralo je biti (a ne medju Dunavom i Hercinskimi berdinami, kako Kerčelić piše; jer Hercinske šume su u Turingii, što je daleko od Transilvanie današnje, a starinske Dacie); indi odovuda i ono vidi se, da pod Daciu u vrěme Trajana sva krajna iz lěve strane Tise, medju Tisom i Dunavom spadala je, a iz desne strane stanovali su Jazigi: ili pako mogli su Jazigi i medju lěvom stranom Tise i Dunavom stanovati; tomu je dosta, da Jazigi po svědočanstvu Dia Kasia bližnji susědi morali su biti Dakah, jer drugačie u njihovo polje Decebal nebi bio došo; i ovi Jazigi morali su imati sami svoje vladanje, jer drugačie nebi bili mogli svoje polje od Trajana tražiti. Ova sam zato popiso, da se znade, gdě je Trajan sa Daci se tuko. Dakle g. I. 101. na novo Trajan sve šerege po Ilirii i Panonii podigo, i od Mesie, današnje Serbie i Bulgarie iz jedne strane, iz druge strane od Panonie morao je na Dake udariti, g. I. 102. Dake je preoblado, i Decebala uhvatio, koi, da nebude se u Rim kano sužanj vodio, sam sebe je smako. Ove godine iste svu Daciu pod Rimsku krajnu je spravio: iste godine most preko Dunava je sazido. Ovako Berti godine dagodjajah cara Trajana je popiso; samo s tom razlikom, da drugi rat od g. I. 102. s Daci Trajan e deržo do g. I. 106., i da ove godine Decebal uhvatjen sebi je

Digitized by Google

sam smert zadao. Jerbo pako spomenak od mosta je došo, koga Trajan preko Dunava ili Istra je sazido, vrědno je, da i město znademo, gdě je ovaj most sazidan bio, i zašto Dunav do Biograda današnjega ime svoje zaderžava, dolě pako niže Biograda zove se Ister.

Veliku rěku u Panonii Dunav, pervi Julio Cesar nazvao je Latinskim jezikom *Danubius*, kako se kod njega nahodi (*Lib.* 6. *de bello Gallico. c.* 6. *pag.* 195.). U naj pervo doba zvala se je Ister, od Istra sina Hebrova. Vidi strane I. pogl. 2. Ali sada pitanje je, kako i kada Ister od gornje strane, gdě izvira iz pod Adule berda tiam do Biograda, kako Sava se utěče u Dunav, nazvao se je, i dan danas zove se Dunav, latinski *Danubius*, dole pako niže Biograda zaderžo je pervo svoje ime Ister? Od toga nijedan pisac ništa nepiše: ja kako u dogodovštine moje strani I. pogl. 9. već spomenuo sam, ovo naravski izvodim. Kazo sam u pogl. 2. strane I., kako Ister sa Tuiskonom Dunav za medju je načinio, dakle morebiti da pervi Tuisci (jerbo rado dopuštam, da Gomer, sin Jafeta, prie od Tanaja na ove strane jest se naselio, nego Eneti, od pokolenja Mosoh, i Iliri od pokolenja Dodonima) gledom na potok Tanaj, drugačie Don zvan, ovaj takodjer potok nazvali su Don, odkuda i dan danas od Němacah zove se *Donau*: ili pověrovanie Gali, koji pod vojvodom Belovezom preko Dunava u Iliriu su se naselili, i koji da su Eneti ili Slavi bili, u pogl. 9. strane I. pokazo sam, Gali velim oni, Slavi, 613. god. prie Isusa narodjenja u Iliriu prelazeći nazvali su Donav, gledeć na Don potok kod Ponta Euxina: oni pako Slavi potle sve višje i višje na ovu stranu Donava, ili Dunava selili su se, i sa Iliri sdružili, da u vrěme Alexandra velikega njihov govornik mogo je kazati, da njihova kraljevina preko Dunava tiam do Tracie preteže se (poglej stran. I. pogl. 12.); nadalje ovi Gali, potle Panoni nazvani u vrěme Julia Cesara bili su se uzmložali i razplodili iz ove i one strane Dunava, koju rěč Dunav, Julio Cesar po Latinski jest izgovorio *Danubius*. Jerbo pako Slavinski puci pod različitimi imeni stanovali su, kako smo viděli u dogodjaih Augusta i Tiberia, tiam do Save, kako se u Dunav utiče, i pokazo sam da medju Savom i Dunavom sve krajne Panonia su se zvale od Panonah Slavah, zato i Dunav od ovih pukovah do Save kako se u Dunav utiče, jest svoje ime zaderžao, dole pako niže Biograda zvao se je od Istra kralja Ister, do vrěmena Rimljanah, jer iz one strane Save i Istra stanovali su Skordisci, Dardani, Traci, starinskih Ilirah odvetci, starinsko takodjer ime potoka Ister zaderžali su. Ako tko bolje ovo

Digitized by Google

izvodio bude, evala mu! Sada od mostavah. Da četiri mosta na Dunavu bila su u različitom vrěmenu, i pod različitimi carevi, kod pisacah ja nahodim.

Pervi most pod Dariom carom od Asie, kada sa Sciti, koji su bili Eneti Slavi, rat je imo: bio je sazidan kod Ismael tergovišta i grada u Besarabii, od koga Herodot *c.* 1., i Strabo *Lib.* 7. *pag.* 305. pišu.

Drugi most kako gori piso sam, bio je sazidan pod Trajanom carom tamo gdě je Demirkapia i Fetislan. Od ovoga piše Dio Kasius *Lib.* 68. *c.* 13.

Tret i most bio je iz derveta načinjen, kod Acinka varoša, sada Budima: od koga piše Anian Marcelin (*Lib.* 30. *c.* 5. pag. 492.) pod Valentinianom carom.

Cetverti most pod Hadrianom carom, neznade se pravo gdě, iz pod Murse, to jest Osěka. Od ovoga piše kronika Provin. *pag* 233. Ova, mislim, da je bilo vrědno pobilježiti: sada povraćam se na Trajana cara. Kazo sam kako carstvo Rimsko preko Dunava je produljio, i Daciu pod vladanje Rimsko podtěro, ali potle toga još veći nemir imali su od Sarmatah, Markomanah Rimljani g. I. 107. — Progonstvo Kerstianah počelo se g. I. 113. Kada je vojsku pregledo, i u vojski 11,000 Kerstianah našo, nje sve u Armeniu odpratiti, i ondě smaknuti je dao god. Is. 115. Židovi Cirenenski pobunili su se, i u Egiptu 200,000, u otoku Cipru 240,000 Rimljanah i Gerkah potukli su, i tako kervoločni bili, da kerv i creva njihova žderali su g. I. 118. Sarmate opet na Panoniu udarili su, ali nje Adrian Panonski poglavica preoblado i protěro je. Trajan, kada je svu skoro Asiu preoblado, u Cilicii, u varošu Salinunti glasovit je umro g. I. 117. dana 10. Augusta. Velik je i glasovit Trajan bio, njemu na poštenje u Rimu na placu stup je bio sazidan.

Elio Hadrian Španjolac 11. car Rimski s pomoćjom Plotine žene pokojnog Trajana, koja je bila u Hadriana zaljublena, lažući da je njega Trajan, za sina uzeo, g. I. 117. postaoje. G. I 119., kada su Sarmate i Alani počeli s vojskom Rimskom u Mesii stojećom dogovarati se, Adrian s vojskom iz Latinske dojde u Mesiu, i čujući vojake tužiti se poradi pomanjšane plaće, njima plaću povekša, i ovako ih umiri. Progonstvo Kerstianah, koje pod Trajanom počelo se, i pod Adrianom je terpelo. G. I. 122. dao je zid na 80 miljah daleko sazidati, po kojemu krajne Rimske od Barbarah hotio je mirnie učiniti; gdě ovaj zid je bio, neznade se. Kada je ostario, Komoda Vera za družbenika je uzeo, njega Eliom Verom imenovo i cesarom nazvao, njemu u dolnjoj

Digitized by Google

Austrii, gde je Beč onu stranu Panonie dao je za uzderžavanje: jerbo pako Vero bio je slab i bolestan, Antonina za sina i naměstnika je nazvao. G. I. 136. Alani protiva Rimljanom podigli su se, ali od Flavia Ariana vojvode preobladani i protěrani su. G. I. 138. umro je u Panonii Elio Vero u měsecu Januaru. Iste godine měseca Julia umro je u vodenoj bolesti Hadrian car kod Baja u Kampanii. Prašina njegovog těla u zlatni kotao je zatvorena u Rimu kod Eliova mosta sahranjena. Kazao sam „prašina těla.“ Ovo mlogi, koi bude čitao, morebiti neće razuměti: indi kod starih Rimljanah bio je običaj, da su mlogi dali mertva tělesa sažeći, i onu prašinu za uspomenu u posudah, kako je koi premogući bio, u posudah od bakra, kositra i srebra, a kadkada i od zlata načinjenih čuvali su: cari pako, veliki vojvode i poglavice u stanovite košulje od kamena asbesta satkane, koje u vatri nisu mogle izgoreti, dali su tělesa svoja obući, i ovako prašina těla od svake druge prašine čista u posudu srebernu, ili zlatu jest se zatvorila i čuvala. Kamen pako asbest, kada se u vruću vodu metne, onda se iz njega vuku kano iz galetah svileni konci, iz kojih se tke platno, koje izgoreti nemore.

Antonin Pio, sin Ania vera, brata Sabine žene Hadrianove, 12. car Rimski je posto, g. I. 138. Ovaj car *Pius*, to jest Pobožan, jest nazvan; jerbo Hadriana u bolesti smert zadati si hotećega, od toga zločestoga nakanenja je občuvo; tasta takodjer od starosti već hoditi ne mogućega u zbor voditi je običavo; mirni i miloserdni car; radi toga sve njegovo vladanje bilo je mirno i brez kervnoga prolěvanja. Premda progonstvo Kerstianah pod njim sa svim nije prestalo, jerbo njegovi poglavice progonili su Kerstiane: poradi toga Antonin mloga u carstvu božja pokaranja videći, strahom božjim ganut izdao je prepis, po kojemu svako progonstvo Kerstianah je zabranio i ukinuo. On pako u mirnom životu kano da je zaspo jest umro, g. I. 161. dana 7. Martia. Ovako Spartian, in *Adria. c.* 23., Victor *Epit. c.* 10., Eutrop. *Lib.* 8. *c.* 8.

Digitized by Google

Poglavje VIII.

O dogodjajah Ilirah i Panonah, pod Markom Aureliom Antoninom Verom, i L. Aurel. Kómodom, od g. I. 161. do g. I. 192.

Marko Aurelio Antonin Vero; Antonina Pia zet, jerbo je uzeo Valeriu Faustinu kćer Antonina Pia, 13. car Rimski g. I. 161. posto je. On Lucia Emilia Vera za družbenika je nazvao: mloge rate imali su, ali ja samo one, koji na Iliriu spadaju, popisati ću. G. I. 162. progonstvo Kerstianah 4. počelo se je. G. I. 167. Markomani, Sarmate, Daci, glavni i věkoviti Rimljanah nepriatelji, navalili su na Panoniu, i ondě stran vojske Rimske pobili su. Medjutim, kada su začuli, da obadva cara s vojskom u Akvilcju već došli su, u svoja města povratili su se, a cari u Noviodunu šerege razredili, kako Panoniu od nepriateljah braniti mogu. G. I. 168. kuga iz Babilonie donešena po Ilirii i Panonii mloge potušila je. G. I. 170. Lucio Vero umro je, něki kažu od kuge: Berti piše od kaplje. M. Aurelio zdrav u Rim povratio se; ali još dobro niti opočinuo si nije, kada već začu, da Markomani, Sarmate i Daci opet u Panoniu došli su. Dakle g. I. 171. Aurelio povrati se u Iliriu, i sve šerege po Dalmacii i Panonii podigne, i na Markomane udari, i pet godinah s različitom srěćom, sad obladavac, sad obladan boj bijo je. Stražnji put g. I. 176. u Moravskoj, kod sela sada Dürenkrut zvanoga od nepriateljah tako biaše obkoljen, da nikuda njemu uteći nije bilo moguće, osim toga suša strašna, nigdě potoka, nigdě studenca, od vrućine, od žedje vojska pogiba se. Aurelio neimajući u tolikoj pogibeli od nikuda pomoći, uteče se bogovom: i zapovědi vojski, da se moli bogovom, ali niti od bogovah pomoći: najposle šereg Kerstianah moli cara, da dopusti, da se oni mole Bogu višnjemu po zakonu Isusa: što on njima i dopusti: berzeli indi nekervni aldov sina Božanstvenoga otcu nebeskomu prikazaše, cerni oblaci vojsku nadvisiše, munje, gromovi, kiša plaha vojsku pokrěpi, i od smertne pogibeli oslobodi: jerbo pako gromovi strašni nepristance pucahu, Markomani uplašeni, misleći, da bog gromovah na nje razljutio se je, odvinuli su; onda Aurelio s vojskom iz onog pogibelnoga města izide, Markomane rastěra, i u Panoniu povrati se. Potle toga dogodjaja zapověd izdade, da nitko više Kerstiane progoniti, niti na sud voditi za glavu nesmě: šereg pako onaj Kerstianski,

Digitized by Google

nazvao se je šereg gromovah (*Legio fulminatrix*). U to vrěme Avidio Kasio od Asie vojvoda Rimski, čujući, da je M. Aurelio umro, sam sebe kod vojske dade za cara provikati. Ali berželi vojska Asianska glas dobila je, da car Aurelio žive, sami vojaci Kasia smakli su, g. I. 177. Marko Aurelio sina svoga Komoda za cesara je nazvao: i opet s Markomani rat imo: ali nje nadjačati nije mogo: već kada je smert približavati osetio, Komodu sinu svomu rat je izručio, i njega nagovaro, da boja proti Markomanom i drugim nepriateljem nepopušta, u Panonii je umro g. I. 180. ali nezna se pravo gdě. Nčki pišu, da je od kuge umro: drugi, da je od sina otrovan, opet nčkoji, da je od bolesti; na jednaki način neznade se pravo za město, gde je umro; Baronio piše, da je umro u Sirmii varošu: Viktor i Eutropio pišu, daje umro u Vindoboni (današnjem Bečn), naš Vitezović piše, da je u Križovljanu gradu, ne daleko od Vinice kod Varašdina umro. Ali ja mislim, da je on u boju poginuo, ili morebiti smertno ranjen na putu, gdě je možebiti sina Komoda nagovorio, da se Markomanom osveti. Berti iz početka piše, da je umro u Vindoboni: potle pako na sverhi stranjskih dogodjajah piše, da je umro u Sirmii: dosta tomu, umro je u Panonii u vrěme rata s Markomani. Pater Bedeković od Aurelia dogodjaje popisujući, veli od Markomanah, da je bio puk Teutonah, to jest Germanah, koji u današnjoj Českoj, Moravskoj i Sileskoj, tiam do Dunava stajali su, i sa Sarmati, Kvadi, Svevi, Alani sdruženi, glavni nepriatelji Rimljanah bili su. Ali čast i poštenje Patru Bedekoviću: ja sam već dokazo, i opet kažem, da Vindelicia starinska svu Austriu, Bavariu, Sveviu, Turingiu, i stranu Virtenberge principovine je u sebi zaderžavala, što imena městah i isti pisci svědoče, poglej *Hübner Geogr.* Vindelicia pako nije se mogla nazvati od Teutonah, ili Germanah, kako god i Vindobona, današnji Beč, nego od Vindah stanovnikah; dokle god indi meni tko nedokaže, da Vindi su bili Teutoni, Germani, do to doba ja dopustiti neću, da u vrěme Rimljanah Markomani, Svevi, Alani, Sarmate, bili su Teutoni, to jest Germani: da pako Vindi bili su Germani, mislim, to još nijedan pisac tako prekoredno niti je piso, niti dokazati more. Što pako dan današnji u svoj Austrii, Svevii, Bavarii němački narod stanuje, tomu su drugi uzroci, koji na sverhi sedmoga věka započeli su se, i do dan danas terpe: koje ja, kada na dogodjaje onoga vrěmena dojdem pokazatiću: za sada to samo kažem, da u vrěme Julia Cesara i potle iz jedne i druge strane Dunava stanovali su Vindi, to jest Slavi; i ovi Slavi jerbo od Rimljanah biahu iz

Digitized by Google

Panonie protěrani, zato mlogi, kano Boji iz Bavarie potegnuli su se u Cesku, ostali pako u druge strane Sarmatie, i onde s drugimi Slavinskimi narodi sdruženi, nikada nisu mogli zaboraviti svoja starinska městа, i ovako věkoviti nepriatelji bili su Rimljanah, dokle stražnji put Rimljane nisu preobladali, što će se sve viděti. Da pako velikoću rata sa Markomani pod Aureliom svaki bolje poznade, popisati ću rěči Kapitolina, kako kod Kerčelića našo sam, slědeće: „On sam (Aurelio) je osobiti rat, ali kakovoga nikada nitko nije upamtio, i po junačtvu, i takodjer po srěći doveršio sa Markomani: i to doista u ono vrěme, kada strašna kuga mlogo hiljadah i puka i vojakah je potušila. Panoniu indi, kada je Markomane, Sarmate, Vandale, i zajedno Kvade pobio, od sužanjstva je oslobodio.“ Od ovuda svaki vidi, 1) da Markomani, Sarmate, Vandali sve Slavinski puci sdružili su se bili protiva Rimljanom; 2) da ovi puci već stranu Panonie u vrěme Aurelia bili su osvojili; jer Kapitolim nebi bio mogo pisati, da je Panoniu od sužanjstva oslobodio, dabi bila prosta od Markomanah.

Lucio Aurelio Komodo, sin Marka Aurelia, 14. car Rimski g. I. 180. postao je. Ovaj od Domiciana kervoločnii, od Nerona nečistii i poganii izpisuje se. Sestru, zete i sve rodjake dao je smaknuti. Ženu imao je Krispinu, kćer Kvintiliovu, prileţnicah pako imao je 300. Kerstiane nije progonio. Za volju prileţnice svoje Marcie, g. I. 181. preoblado je Germane; g. I. 183. Dake suzbio, i Panoniu umirio. Ovako piše Lampridio. Od kuda nemir u Panonii je postao, isti Lampridio piše. Jerbo poglavice Panonie bili su s carom zajedno kervoloci: Perenis poglavica mloge věćnike i poglavite, mloge bogate obtužio je kod cara, od kuda mlogi, ne samo svoja dobra, nego i život izgubili su: poradi toga Perenis ubijen, a za njim Kleander u Panonii poglavica posto je. Ovaj sve službe za novce je dao: kako Lampridio piše, prominjali su se predpostavljeni věćnici svaki sat, i svaki dan: po volji Kleandra, ili zaderţani u službi, ili ubieni: i sva poglavarstva deržavah prodavala su se; sva je Kleander za novce prodavo. Odovuda, jerbo mlogi vrědni i pošteni poglavice život i sva dobra gubili su, buna je postala. Za ovimi Publio Helvio Pertinax postao je sve Ilirie i Panonie poglavica. Ovaj krajne Panonie protiva Markomanom, Sarmatam i Dakom junački je branio: ovaj kako Julio Kapitolin svědoči, bio je Sirie prie poglavica, i samo na novce pazio, na toliko, da i prosti puk njemu rugao se je. Ovako Rimsko carstvo je ginulo, g. I. 192. Aurelio

Digitized by Google

Komodo od Marcie priležnice i od Elekta carske sobe dvornika jest zaklan. Ovako Julio Kapitolin, Dio Kas. &c.

Publio Helvio Pertinax iz varoša Alba Pompeja rodom 15. car Rimski postao je s silom: družbenika Didiu Severa Juliana je si izabro, koi njega, iza kako je 88 danah jedva carevo, jest smako: i ovako g. I. 193. dana 28. Marcia, carstvo nešto za novce, nešto silom od vojske zadobio: ali kako dobio, tako izgubio; jerbo iste godine 193. měseca Juna od vojakah jest ubijen. Potle ovoga L. Septimio Sever Pertinax u Panonii vojvoda budući, od vojske Panonske u varošu Karnuntu za cara jest nazvan, god. Isus 193. měseca Augusta. Ovako Elio Spartian.

Poglavje IX.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah pod carevi Septimiom Severom, Basianom Antoninom, Severom Makrinom, Antoninom Heliogabalom, i Severom Alexandrom, od g. I. 193. do g. I. 235.

Septimio Sever rodom Afrikanac, sin Marka Gete, i Fulvie Pie, g. I. 193. car 16. Rimski je posto. U to vrěme Pescenio Niger u Sirii, a Klodio Albin u Galii za care su se nazvali. Ali Septimio ove junački preoblado i smako je. Za vojvodu Panonskih šeregah Valeria Katulina izabrao je. Ovaj car progonstvo 5. Kerstianah je podigo. Ovoga progonstva uzrok bio je Plautian, kojega Septimio, kada u Asiu je odlazio, za poglavicu Rima je ostavio. Ovaj da na smert Septimia, i Basiana sina njegovoga, nešto raditi je bio počeo, i zato jest smaknut, piše Herodian. Od onuda car na Kerstiane tako ljut, da je zapovědio sve smicati, i doista mislili su Kerstiani, da je sudnji dan, i Antikerst došo. Septimio drugačie mirno je vlado u Panonii; od njega mlogi napiski nahode se kod Kerčelića. On je Gale i Britane na pokornost podtěro. U Anglii varošu Eboraku je umro od želudca bolesti g. I. 211. dana 4. Febr. Ovako Dio Kas., Viktor, Herodian i drugi.

Marko Aurelio Basian Antonin, nazvan Karakala, od oděće, koju do pet dugačku je nosio: i Septimio Antonin Geta, sini Severa i Julie, koja tako je bila nečista pogan,

Digitized by Google

da se je sa sinom svojin Karakalom u bludnost pustila, i kada je začula smert njegovu, sama sebi u Antiohii smert je zadala. Ovi dakle dva brata po volji otca Severa 17. car Rimski postali su g. I. 211. Ali Karakala da sam carevati more, brata Getu, jedva měsec danah imajućega u naručaju Matere je zaklo. Ali pogani brata rodjenoga ubojica, kada je sve carstva poslove na vojvode oslonio, i u bludnosti se valjo, po zapovědi vojvode carskog šerega Marka Opilia Makrina od Marciala kapitana blizu Karas varoša, u Mesopotamii jest ubijen. G. I. 217.

Marko Opilio Sever Makrin 18. car Rimski g. I. 217. posto je po mitih. On velikimi obetanji, sina svoga Diadumeniana za družbenika i cesara je nazvao; ali kada ono sve, što je obećo, sveršiti nije hotio, ili nemogo, od onih istih vojakah, od kojih je carstvo zadobio, jest sa sinom skupa ubijen g. I. 218., i to s pomćjom Julie Mese, babe Marka Antonina.

Marko Antonin, jerbo biaše sveštenik sunca, zato nazvan Heliogabal, sin Karakale, 19. car Rimski g. I. 218. jest posto. Ovaj dao je rat Markomanom navěstiti samo zato, da more šereg Kerstianah gromovski nazvan, zatamaniti. Na novcih dao se je pisati, *Flagabalus*, a bio je jedan nečist poganin. Od ovoga cara mloga směha vrědna izpisuju se, kanoti da je dao 10,000 funtih paukah nakupiti, i 10,000 funtih lasicah, i 10,000 funtih mišah. Nadilje da je običavo na ručak pozivati, 8 slěpih, 8 ćelavih, 8 gluhih, 8 cernih jako, 8 uložlivih (*podagricos*). 8 verlo debelih, 8 velikoga nosa. U tom je gerčko priričje imo. Stražnji put u burdelnici, to jest kurvarskoj kući je ubijen, i tělo njegovo bačeno u Tiber potok, g. I. 221. měseca Martia. Ovako Berti.

Pod ovim carom, piše Pat. Fuhrman (*Part.* 1. *Lib.* 1. *c.* 3.), da su iz Dacie došli Goti mirovno u Traciu. Tracia se zove iz ove strane berda Hema, iz one strane jest Bulgaria, gdě su bili u staro doba Tribali; u Tracii dakle Goti nastanili su se, da slobodni budu, i polja da nerade, već samo da na vojsku idu, kada bude trěbalo; i zato k Rimskim šeregom pridružili su se za plaću, kako i druga Rimska vojska.

Aurelio Sever Alexander, sin Julie Mamee sestre matere Heliogabala 20. car Rimski posto je g. I. 221. Ovaj, da je Isukersta štovao, i priliku njegovu medju ostalimi bogovi imo, izpisuje se. Drugačie bio je dobar vojak i vojvoda, mloge rate je imo: u Asii s Persianci, u Afriki sa Mauri. Dokle je boj deržo, u to vrěme sva Iliria pobuni se, hoteći

Digitized by Google

od jarma Rimskog osloboditi se. Dakle Dalmate, Panone, i ostale Ilire Vario Makrin poglavica Ilirah i Panonah zlatom u věrnosti Alexandra zaderži: zato, kada je Alexander boje u Asii i Afriki sveršio; onda proti Germanom, koji su se takodjer bili pobunili boj podigne, i on sam sa Juliom Maximinom velikim vojvodom vojsku vodio je. Ondě, jerbo pod oštrom urednostjom vojake deržo je, po izdajstvu Maximina vojvode od vojakah jest ubijen, i s materom g. I. 235. měseca Aprila. Pod ovim carom, u gornjoj Panonii bio je poglavica Dio Kasio, koi S. Quirina biskupa u Sisak je poslo, piše Kerčelić. Lampridio pako piše od Severa Alexandra, da je poglavice (*Præsides*) deržavah pravedne jako ljubio, ovako: „Poglavice deržavah, koje istinsko, brez mita od puka čuo je hvaliti, na putu uvěk sa sobom na karucah je imo: i njima poklone je davo; govoreći: da pustajie od skupštinah moraju se protěrati, i svega lišiti; pošteni pako moraju se darovati i pomagati.“ — Od ovih dogodjajah pišu: Dio Kasio, Viktor, Zozim, Lampridio *in Alexandro, c.* 55. i Herodian *in Alexand-o.*

Poglavje X.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah pod carevi Juliom Maximinom, Antoniom Gordianom, Juliom Filipom i Trajanom Deciom od g. I. 235. do g. I. 251.

Julio Maximin sin Micea Gete, i Ababe Alane, kako Kapitolin izpisuje, rodjen u Tracii, iz mladosti bio je ovčarski pastir, potle vojak, po junačtvu postane veliki vojvoda Rimski, kada po izdajstvu dade Alexandra cara smaknuti, i od vojske za cara proglašen; proti volji zbora Rimskoga, 21. car Rimski je postao g. I. 235. Ovoga zbor Rimski kugom skupvladanja Rimskoga je nazvao, poradi njegove kervoločnosti. Pod ovim carom podignuto je šesto progonstvo Kerstianah god. Is. 236. u kojem progonstvu mlogi mučenici za věru Isusa kerv svoju prolili su, medju ostalimi S. Barbara u Nikomedii varošu, i S. Katarina u Alexandrii varošu, mlogi na križ propeti, mlogi lavom i divjoj živini bačeni, mlogi od udaracah ubieni, kako piše Kapitolin i još obilatie Berti. Ovaj isti piše, da u Antiohii

Digitized by Google

varošu u cerkvi 20,000 Kerstianah zatvorenih obnoć blagdana narodjenja Isusa, jest pogorilo: strašna kervoločnost! Berželi car je posto, sproti vojsku skupi, i na Germane udari, i nje strašno je pobio i progonio: odanle povratio se u Panoniu, u varošu Sirmii je prezimio, i u Panonii se zaderžavo. Da njemu Panonci i Traci iz perva jako věrni i nagnuti bili su, to jest istina, i mlogi novci, koje u Sisku dao je u ime svoje i sina svoga, Maximina takodjer zvanoga kovati, to svědoče, koje Kerčelić izpisuje. Dakle u Sirmii budući dao je vlast svim poglavicam, da Kerstiane progone i robe: navlastito Alexandra rod i pleme, jerbo veru Isukersta je bio primio. U to vrěme Gete, koji za plaću u vojski Rimskoj služili su, jerbo od poglavicah Rimskih plaća bila je pomanjšana, pobuniše se, i s drugimi Daci sdruženi, bližnje deržave Rimske robili su. U Afriki takodjer vojska vojvodu Gordiana za cara nazva; i dade njemu za družbenika sina njegovog, mladjega Gordiana. Ovdě moje čitatelje opemenuti imadem, neka dobro paze, što sam u pervašnjem poglavju piso iz Pat. Fuhrmana, koi piše, da u vrěme Marka Antonina, koi od g. I. 218., do g. I. 221. měseca Marcia je carevo, Gete iz Dacie mirno u Traciu naselili su se. Na ovo se mora dobro motriti, jerbo pisci ove Gete nazvali su Gote, i hoćeju imati Gote Germane, a Gete pako Slave; premda Goti ili Gete bili su jedan, i jednaki narod Slavinski, i ove iste Gete ja velim i nelažem, da su bili Traci, koji pod Tiberiom carom u Mesiu dolnju, današnju Bulgariu, u ono vrěme zvanu Daciu preko berda ili planine Hemus sad Balkan zvane, silu Rimsku běžeći preselili su se bili: sada pako natrag povratili se, kada Rimljani mloge rate imajući vojakah na sve strane potrěbovali su: narodi pako Ilirski i Slavinski i onako bojni bili su, i za plaću rado u boj išli. Ali od ovoga potle obilatie. U Afriki indi kada je vojska Gordiana za cara nazvala; to zbor Rimski radostno je začuo, i Gordiana sa sinom njegovim Gordianom za careve je potverdio, i proglas po svem carstvu slědeći je razposlao: „Zbor i puk Rimski, jerbo po Gordianih carevih od onoga naj ljutjega živinčeta (razumi Maximina) osloboditi se započima, serdarom, poglavicam, poslanikom, vojvodam, četnikom, věćnikom, i svim posebnim varošem, skupštinam i tergovištem, i selam i gradovom, zdravje, koje sada opet zadobiti počima, naziva! Po volji bogovah Gordiana velikoga vojvodu, čověka najsvetiega, i najpametniega věćnika, cara zadobili smo, i Augustom nazvali. Ne samo njega, nego takodjer na pomoć skupvladanja sina njegova Gordiana plemenitoga mladića. Vaša dužnost

Digitized by Google

jest privoliti, za sréću skupvladanja uzderžati, za zločinstva ukinuti, i za ono živinče, Maxinima i njegove priatelje, gdě godir oni bili, progoniti. Od nas takodjer Maximin sa sinom svojim jest nepriatelj odsudjen.“ Ovaj proglas prie nego je razposlan bio, kako se je u zboru dogodilo, po običaju Rimljanah, Kapitolin izpisuje: U zboru indi morao je veliki vojvoda svaku veliku stvar na pervo staviti, na ovaj način: „*Patres Conscripti* (to jest otci popisani), od Maximinah što vam se dopada?“ Odgovoreno jest: Nepriatelji, nepriatelji, koi nje ubije, dar primit će. Opet veliki vojvoda je kazo: „Od priateljah Maximinovih što vam se vidi?“ — Skupviknuto jest „Nepriatelji, nepriatelji!“ Po ovoj odsudi gori napisani proglas posvem carstvu razposlan jest, g. I. 237. Potle ovoga proglasa mladji Gordian u Afriki od Kapeliana vojvode, koi stran Maximina je slědio, je bio ubien: što čujući otac stari Gordian, sam sebe od žalosti je oběsio. Zbor Rimski to čujući, kervoločnosti Maximina bojeći se, Klodia Maxima Pupiena, i Decia Celia Balbina, za velike vojvode, ili cesare proglasi, koji za Antonina Gordiana, sina od mladjeg Gordiana carstvo bi čuvali. Ova čujući Maximin, ljut s vojskom u Rim hiti; ali kod Akvileje bio je susbit, jer ista vojska Maximinova, koja većom stranom bila je od Panonah i Ilirah skupita, počela je Maximina ostavljati, navlastito kada su vidčli, da Istriani i Dalmatini sa zborum Rimskim su deržali, protiva kojim premda nerado morali su vojevati. Jer kako piše Kapitolin, žao je bilo vojski, da onoga cara, kojega si je izabrala, morala je izgubiti, niti se je mogla žalost sakriti, jerbo videla se je na istom čelu svakoga vojaka. Maximin indi varoš Akvileju je obseo, i několiko danah od svih stranah bijo: Ali u Akvileji vojska i stanovnici junački su se branili, i nisu se hoteli predati, na toliko, da kada strunah i tetivah na lukovih za bacati strčlice nisu imali, nje iz kosah i vlasih svojih ženah pleli su, i onako se branili. Ovako Maximin kada je vojsku svoju dugo vrěmena sa lěpimi obećanji, s plaćom velikom, i miti svakakimi tersio se pokornu sebi zaderžati, najposle sve ništa nije moglo hasniti, jer vojaci nehoteći više svoju i svojih družbenikah kerv proléVati, Maximina, s sinom s kupa ubili su; ova sva g. I. 237. dogodila su se. Potle iste vojvode Rimske, Pupiena i Balbina potukli su, i ovako sva vlast carstva za samoga Antonina Gordiana jest zaderžana: kojega svi vojvode, i sve vojske kano cara da su spoznavali. Kerčelić iz napisa, koi se od Albe Julie kod Lazia nahodi, svědoči. Da pako zbor Rimski Akvileje stanovnikom zahvalnoga jest se izkazo, to svědoći knjiga, koju je piso na

Digitized by Google

Akvilejance, kako *Flav. Vopiscus* svědoči. Da cerkvu dao je sazidati na poštenje ženah Akvilejanskih, i u onoj cerkvi podigo je priliku božice Venere (to jest Ljubavi) ćelave, ili plišive, na uspomenu; jer gospoje i žene Akvilejanske, čupajuće kose svoje na tetive lukovah, ostale su ćelave; i knjiga od zbora Rimskoga pisana ovako glasi: „Kako jeste slobodni i uvěk bili ste, da se veselite, věrujemo, jerbo za izabrati cara, sudbina na zbor jest se povratila.“ Na jednaki način pisano jest na Antiohene, Mediolance, Alexandrince, Tesaloniance, Korintiance i Ateniance. Od ovih pišu *Julius Capitolinus*, *Flav. Vopiscus* *Zozimus Lib.* 1. *c.* 13. 14. *Herodianus. Lib.* 7.

Antonin Gordian 22. car Rimski, kako gori piso sam po zboru Rimskom nazvan, i od svih deržavah Rimskoga carstva za cara spoznan, g. I. 237. je postao. Mlad i neuměšan, po upućenju i nauku tasta svoga Misitea, vojvode velikoga, carstvo pametno vlado je. On dakle vojsku svu po Latinskoj skupi, i u Dalmaciu dojde, gdě šerege po Ilirii i Panonii stojeće k vojski Latinskoj pridruži, i ovako protiva Persiancem, Traciu osvojiti hotećim, podigne, i Persiance u mlogih bojih pobie, i iz Tracie protěra. U ovom ratu Gete věrni se ukazaše: jerbo Misitea vojvoda, tast cara pravedan, svu plaću sustegnutu njima podpuno je naplatio i obećo, da i na potle plaću svoju podpuno primit ćeju. Od ovuda vladaoci neka izgled si uzmu, nakoliko obećana plaća puke uvěriti more: što mari obteraščeni i ucviljeni puk, bio ovaj ili onaj vladavac: koi pravedan jest, i puke polahšati znade, onoga puci ljube, i nežale kerv za njega i vladanje njegovo prolěti. Ovako Gete, koje ja prave Trake gori imenovao sam, za života Misitea vojvode, tasta Gordiana cara, Rimskom vladanju ukazali su se věrni, i ne samo Gete, nego i Panoni, i Iliri pod jednim imenom; ali o žalost! za malo potle vrěmena umre Misitea vojvoda, tast carev, i vojska sproti poćuti: i poče se najprie tužiti poradi skupoće hrane: potle poče caru neznanost ravnanja napervo donositi, i njemu za ravnitelja Marka Julia Filipa naredi. Gordian car malo potle u Rim se povrati, kojega vojska po nagovoru Filipa iz carstva izbaci, i g. I. 244. smakne: na město pako njegovo Marka Julia Filipa za cara prozove.

Marko Julio Filip 23. car Rimski, g. I. 244. je posto. Od otca hajduka, to jest razbojnika, rodjena pisci pišu. Ovaj sina svoga Filipa za družbenika carstva nazvao je, i mir s Persianci načinio. U Rim kada je došo, od zbora Rimskoga potverdjen za cara jest. Potle několiko godinah

Digitized by Google

Panonci, nezna se poradi šta, pobune se; indi protiva njim pošalje Decia Trajana velikoga vojvodu s vojskom. Panonci Decia (kojega nĕki pišu, iz Cibale, današnjega Valpova rodjena, drugi iz Mesie, od kuda *Messius Decius* jest zvan), kako Slavjana za cara nazovu: on dakle vojsku Panonsku i ostalu protiva Filipu okrene, njega u boju kod Verone preoblada i ubije; što čujući šereg carske stolice u Rimu, sina njegovoga Filipa takodjer ubije g. I. 249.

Decio, od zbora Rimskoga nazvan Trajan, drugačie Mesio od nĕkojih zvan, 24. car Rimski g. I. 249. je posto. Berti piše, da se je u dolnjoj Panonii u varošu Bibali rodio, što falinga štampe more biti, jer Bedeković piše Cibali. Ženu je imo Trifeniu, i šnjom sina Decia, kojega za družbenika carstva je nazvao. Pod ovim sedmo progonstvo Kerstianah je podignuto taki od početka njegovog carstva, i terpilo je do njegove smerti. Poradi toga jako kervoločnim i prokletim živinčetom njega Laktancio zove. Pod ovim S. Pavo pustinjak, 15 god. star, u pustinju je uteko. Kada je sina svoga Decia u Iliriu za providěti šerege i vojsku poslo; ovaj Lucia Priska vladaoca Macedonie je uvrědio: on da se cesaru osveti, Gete, koji po Mesii i Tracii robili su, podgovori, da na cesara Decia udare, što oni učinili su. Decio car to čujući, hitio je iz Rima u Iliriu sinu cesaru na pomoć; iz perva Gete preoblada, i u tešnjavinu natĕra, ali po izdaicah Trebonianu i Brutu vojvodah ostavljen jest, i ovako sva njegva vojska razbijena, i on na konju bĕžeći u bereg naišo, i onde poginuo je: za sina, kud je dopo, i gdĕ je poginuo, ništa neznade se. U to vrĕme da su Gete varoš Martianopolis u Mesii osvojili, kojega Ulpio Trajan je sazido, i imenom svoje Martie sestre je nazvao. Ovako Pat. Fuhrman piše (*Part.* 1. *Lib.* 1. *c.* 3.). Od ovuda vidi se, kako Gete već u ono doba jaki bili su. Od ovih dogodjajah piše Viktorin *de Cæsarib. c.* 28. *et* 29. — Zozim. *Lib.* 1. *c.* 16. 17. 18. 19. — Eutropio *Lib.* 9. *c.* 1. *et* 4. — Decio poginuo je g. I. 251. na sverhi měseca Novembra.

Poglavje XI.

Od Postanja i imena Getah, Sarmatah i Vandalah.

U pervašnjih poglavjih čuli smo već imena Getah, Dakah i Sarmatah spominjati, ali u dojdućih dogodjajih

Digitized by Google

još više od Getah i Vandalah spominjat ćemo: jer Geti i Vandali velike rate sa Rimljani imati će, i najposlě carstvo Rimsko zapadno predobiti. Od ovih tako glasovitih narodah velika je medju pisci pravda. Germanski pisci rado bi sa svom silom načiniti, da Gete, koje oni zovu Gote, i Vandali bili su pokolenja Němačkog, to jest Germanah: ali sréća, da jezik govorenja naj više svědoči, i narode razlučuje. Od ovùda, jerbo isti pisci Němački vidili su, da Gete, Vandali, Alani, Ante, Vendi, Vindi, i mlogi drugih imenah Slavinski narodi, svi jednakim skoro jezikom govore, neznajući si drugačie pomoći, razdělili su Gete, na Gote i Gete; da Němačkog pokolenja jesu Goti kažu, Gete pako da su Slavinskoga pokolenja dopuštaju. Ovako i Vandale kažu, da su jedni Němačkoga pokolenja, pod vojvodom Vandalom bili, drugi paka da su bili Slavinskoga pokolenja, dopuštaju. Medjutim, dabi tko od njih tražio, da izvode i pokažu, od kuda, i kako njihovi Goti i Vandali postali su? i kako na Ilire i Slave preokrenuli su se? neznam, što bi radili, i kako bi to pokazali. Što se mene dotiče, ja kažem, da Gete i Goti bili su jednoga naroda, premda od postanja svoga od dvih korenikah izvode se, najmre od Dodonima, sina Jafetova Javana, i od Mosoha sina Jafetova. Poglej strane 1. pogl. 2. i 3. i 6. Gete doista izvodiosam u pogl. 4. strane perve, gdě iz Berosa (*apud Lazium: in fragm. L.* 2.) pokazo sam, „da Masa, sin Aramea, rodio je pet sinovah, Getu, Daka, Banona, Briku i Tinu.“ Ovi potle vojvode budući, imali su svoje krajne, gdě današnja Transilvania, starinska Dacia, Moldavia i Valahia je. Da izmedju ovih pet bratovah, Dako i Geta morali su biti glasoviti vojvode, to svědoči ime pukovah, koje od ovih vojvodah zadobili su i zaderžali: jer Gete u vrěme Alexandra već bili su jaki, i sa Tribali protiva Alexandru velikomu suprotstali su; poglej strane 1. pogl. 12. Dakle kako u pogl. 4. strane I. Panone Tribale, Gete i Dake iz Panona sina Autariova, a unuka Ilirova izvodio sam, Gete ja iz Dodonima sina Javanova izvodim: i ovi Gete u vrěme Alexandra velikoga morali su se bili verlo uzmložati, jer njihovo ime medju ostalimi bilo je spomenuto. Nadilje pokazo sam u pogl. 12. strane I. da u vrěme Alexandra velikoga Eneti, koje pisci Gerčki Scite zvali su, već svu Sarmatiu bili su naselili, i da preko Istra do blizu Tracie vladanje svoje jesu razširili: ovo govor Scitskoga govornika, i *Curtius Ruffus* svědoči. Od ovuda naravskim načinom slědi, da narodi Panonski Gete, koji u Moldavii današnjoj i Valahii u vrěme Alexandra stanovali su, morali su sa Sciti onimi,

Digitized by Google

koji u Sarmatii bili su, imati poznanstvo, i jerbo u istom jeziku medju sobom sudarali su se, poradi toga terpeli su se, i potle sve višje i višje sdružili se. Od ovuda slědelo je, da Slavi od pokolenja Mosoh sve većma uz Baltinsko more i po današnjoj Silesii, Moravii, Bohemii, Bavarii, Svevii i Austrii razširili su se, gdě preko Dunava sa Iliri opet sastali se, i ovako po današnjoj Štajerskoj, Koruškoj i Krajns koj naselili se jesu; što potli Bčloveza sve pripetiti se moralo, koi pervi preko Dunava, i potle preko Alpinskih Planinah u Latinsku prešo je. Od ovih velika Vindelicia postala; i ovo su oni Gali i Celte, od kojih medju pisci tolika pravda je. Pogledaj strane I. pogl. 8. i 9.

Gete dakle oni u Valahii stanujući, susědi Vendah, jerbo sa Tribali i drugimi Panoni Iliri bilî su bojni, i nisu se dali iz svojih městah s lahkim iztěrati; zato Vendi na njih, kano na bratju jednakoga jezika nisu hoteli niti navaljivati, već sve dalje proti Germanom udarali su, i nje progonili. Ali da i sa Geti, Panoni i Tribali boje dugovite i kervave su imali, to svědoči napis na kamenu napisan, kojega Mavro Orbin od Rusa Jeremie, pajdaša Poslanika Ruskoga, u Beč idućega je dobio, i koi ovako glasi: „STYN OVY VKLOPYEN BYLIE IESTI MERA SGODE KRVKOVVYE NASS MARKOMAN I BRETE SLAVNOV LYTO V BOYA NASGA.·. MARKOMAN PROYDE NI SLAVNOV.·. STYNV POKOY LYTH V VIKA.“ Ovaj napis Petar Katančić ovako po naški je izpiso. „Stin (kamen) ovi uklopjen biljeg jest mira zgode Krukovje, nas Markoman i bratje Slavnov, lito peto boja našega. Markoman projde niz Slavnov. Stinu pokoj lit u vike.“ Da ovaj napis jest u vrěme Rimljanah pisan, to slova Rimska svědoče; ali da po ovom napisu Daci sa Markomani svezu protiva Rimljanom za boj ponovili su, kako Petar Katančić veli g. I. 173., kada M. Antonin boj proti Dakom je podigo, to ja dvoumim; jer takove zaveze neznam zaštobi na kamenu pisali: već ja mislim, da Markomani sa Daci boj su imali četiri godine i petu godinu mir su načinili, i onda kamen s napisom mira načinjenoga postavili su na medju, zbog koje morebiti i posvadili su se bili: ovo isti napis svědoči: jer ja napis ovako razumim: „Kamen ovaj jest biljega mira, ili zlamenje mira, koi se je dogodio kod Krukovje medju nami Markomani i bratjom Slavjani, lito, ili godine pete boja našega. Markomani prošli su dalje medje Slavjanah, to jest unišli su u Slavjansku krajnu, to će reći one rěči, „Markoman projde niz Slavnov.“

Stinu, to jest kamenu pokoj lit u vika: to će reći,

Digitized by Google

da su věkoviti mir medju sobom načinili, i za biljeg mira kamen zakopali, kojega nijedna strana nikada prekoračiti nesmě i neće. Svaki čitatelj neka sudi, jeli moje, ili Petra Katančića razlaganje pověrovanije. Nadalje i ono još imadem opaziti, da, jerbo Katančić piše, da ov napis je iz Ruske kronike, moralo bi se znati, jeli onaj na kamenu napis morebiti Gotskimi slovi nije bio napisan, i po Mavru Orbinu na Rimska slova okrenut. Akobi to bilo, doista onda kazati bi se moralo, da onaj napis prie Rimljanah jest se dogodio morebiti još u ono vrěme, kada Vendi pod vojvodami Markomani počeli su se po Moravii i Silesii razširavati; jer to se znade, da Markomanah vladanje bilo je potle i prie Rimljanah u današnjoj Madjarskoj medju Dunavom i Tisom. Akoli nadilje po městu Krukovje bi se razuměvalo Krakov, ili današnji varoš *Cracovia*, koi je u Poljskoj, kako Katančić imenuje, tako onda Gete, koji Poljskoj su bili bližnji susědi, ovoga mira morali su načiniti sa Markomani mlogo prie, nego su Rimljani u Panoniu došli. Ovo neka bude, kako hoće, od ovuda ja izvodim, da Gete, to jest stanovnici Valahie, Moldavie, Bulgarie i Transilvanie, što u vrěme Rimljanah zvalo se je Dacia, pod kraljem Decebalom, bili su od nepoznanih dobah bratinsko priateljstvo medju sobom načinili; i jerbo Poljska i Ruska sa otoci morja Baltinskoga tako se medji, da po suhom u današnju Sveciu i Daniu more se dojti, od ovuda postalo je, da od istih Getah někoje čete s drugimi Vindi, to jest Sarmati, u otoke današnje Svecie i Danie odselili su se, i onde nastanili, ter kroz mlogo věkah razplodili se, i od njih nazvana jest Getlandia i Vandalia. Jerbo ja to dopuštam, da u onih Svecie i Danie otocih, koji jednim imenom zvali su se Skandinavia, bili su mlogi Němački naselci od pokolenja Gomer: ali ja velim, da oni isti puci Němački nazvali su pervi onu krajnu, gdě su se Gete naselili bili, svojim jezikom Getland, to jest zemlja, vilaet, krajna Getah; od ovuda pokvareno od mlogih Němacah zvala se je Gotland; ali pravopisno u geografii Hübnera čita se i danas Getland; poglej *Geog. de Svecia et Dania.* Ovako ja izvodim Getlandiu i Gete, koja imena kako mloga druga lahko od Germanah mogla su se izgovoriti Gotlandia, Goti. Na jednaki način Vandalia svoje ime je zadobila od Germanah, jer kako Münster svědoči, kade Pomeraniu izpisuje, da sav prikraj mora Baltinskoga od Holsatie, tiam do Livonie Vandalski Slavinski narod je deržo: od ovuda Germani svu onu krajnu svojim jezikom zvali su Vendenland, odkuda potli *Vendalien*, *Vandalien*, i latinski *Vandalia* lahko se je

Digitized by Google

moglo izgovoriti. Ovi puci u vrěme Rimljanah, navlastito věka četvertoga, kada su Rimljane već nadjačali, pozvani na pomoć od drugih Slavinah svojih družbenikah potezali su se u Moldaviu, Valahiu i Bulgariu, i ondě, premda različita druga imena imali su, ali svi skupa po imenu onih krajinah stanovnikah Gete nazvani su, i ovako pod imenom Getah pervi put pod Markom Antoninom Heliogabalom medju god. Is. 218. do 221. iz Dacie (pod Daciu spadala je Valahia, Moldavia, Bulgaria i Transilvania) doselilj su se u Traciu, današnju Romaniu. Da pako puci Vindi u Skandinavii stanujući pod mlogimi imeni bili su, to Plinio (*Lib.* 4. *c.* 13.) gdě od otokah polnoćnih piše, ovako svědoči. „Sevo berdo ondě golemo, od istih ledenih berdinah ne manje, veliki tiam do Cimbrah (Germanah) prikraj, načinja primorje, koje se Kodansko zove, s mlogimi napunjen otoci, Skandinavia zvanimi, od koje velikoće neznade se.“ To jest kako Skandinavia velika je, neznade se; ali Hübner piše, da sva današnja Švecia i Dania, u pervo doba je se Skandinavia zvala. Nadalje Plinio. „Něki kažu, da u ovih otocih stanuju tiam do potoka Sarmate, Venedi, Sciri, Hiri.“ Od ovuda vidi se, da u Skandinavii u vrěme Plinia stanovali su Slavinski narodi. Ali ovdě bi mogo tko kazati, da Gali u vrěme Filipa Macedonskoga kralja, i po njegovoj smerti od sina njegovog Persea pozvani su na pomoć protiva Rimljanom, kako Livio svědoči; oni pako Gali, drugačie Bastarne zvani, stanovali su preko Istra u Valahii i Poljskoj, kako Hübner (*de Polonia*) svědoči: od kuda slědi, da Gali, Germani drugačie ili Celte zvani, potle zvani su Goti, i ovi jezikom Němačkim govorili su. Ovo i Strabo, kada od Italie piše (*Lib.* 5. *pag.* 146.), svědoči ovako: Venedi, ili Vendi, ili Vindi, u moje vrěme kod Adrianskoga mora stanujući, bili su Gali, jednakoga pokolenja sa Venedi onimi, koji su u Galii i Britanii stanovali. Od ovuda slědi, da Gali morali su biti pravi Celte ili Germani, i němački govorili su. Ovo su najveći dokazi, koje Němački pisci imati mogu: ali kako i prazni su, ja u pogl. 9. strane I. pokazo sam. Što se Bastarnah, koje Livio takodjer Gale zove, dotiče, u pogl. 17. strane I. pokazo sam, da su jednaki jezik sa Skordisci govorili; da pako Skordisci bili su najstarii puk Ilirski, koji ime svoje zaderžali su od Skordiska brata Panonova, to sam pokazo u pogl. 4. strane I. Sada od Strabona na kratkom kažem, da on ono isto, što ja u pogl. 9. strane I. tersio sam se pokazati, potverdjuje: to jest, da Gali zvani u vrěme njegovo Venedi, ili Vendi, ili Vindi, bili su jednakoga pokolenja sa Venedi onimi, koji su stanovali u Galii i Britanii; da pako Vendi ili

Digitized by Google

Vindi stanovali su u Galii današnjoj Franceskoj, i u Britanii to svědoči Jul. Cesar, koi s njimi rat je imo. Pogledaj pogl. 10. strane I. Dakle iz rěčih Strabona ono izvoditi se mora, da u vrěme njegovo Vendi, ili Vindi kod Adrianskoga mora bili su jednakoga pokolenja i jezika, sa onimi Vendi, koji su bili u Galii i Britanii. Indi Strabo zove Vende, Vinde Gale, kako nje Rimljani i Gerci zvali su prie, nego su Rimljani Iliriu i Panoniu zadobili, ali potle nisu više Vende i Vinde Gale zvali, nego Istre, Ilire, Panone. Kakovoga pako pokolenja bili su Vendi ili Vindi, i kakovi jezik govorili su, to isti Němački pisci, koji su učeni, istinsko pišu; kano P. Fuhrman (*Part.* 4. *Lib.* 1. *c.* 4.) ovako veli: „Jezik Vendah ili Vindah nije bio Němački niti Franceski, ali niti Gerčki, niti Latinski, nego vlastiti njihov, onaj, koj potli u vrěmenu Ilirski ili Slavinski jest se zvao" Što ćeš više? Kranzius (*de Vandalis lib* 1. *c.* 22.), kojemu Schönleben (*pag.* 219.) pověrovanje daje, ovako piše: „Vandali imali su onaj isti jezik govorenja, kojega Rusi, Poloni, Bohemi, Dalmate i Istri, samo drugačie izgovaranje." Vrědno je, da Vandalah Otče naš ovdě popišem, kako kod Patra Bedekovića, od Valvasora (*Topog. Carniol. Lib.* 6. *c.* 1.) popisanoga jesam našo, ovako glasi „Woschi nasch kćns sy nu nebu: nasvesche meno twojo, psisz knam kralostvo twojo, se stavi wola twoja, yako na nebo, y tu a na zemi, kleb nasch dneisthi day nam schnisz, a wodaj nam wini nasche, ak mi wodawami winikom naschym, a newesich nas do pitowaine. Ale umosz nas wod slego. Amen." Ovdě nijedne rěči Němačke nemore se najti; odovuda vidi se, da pravo Polibio starinski pisac morao je pisati. (*Hist. Lib.* 2. *c.* 17.) „Kod Adrianskoga mora stanuje drugi starinski narod, Venedi zvan, koi od Germanah različitim jezikom govori." Prokop takodjer, kako Münster (*pag.* 263.), gdě dogadjaje Getah je popiso, svědoči, ovako veli: „Goti, Vandali i Alani, svi jednim imenom Sarmate zovu se, i jednaki jest narod, samo po imenih vojvodah, koje su imali, razlučuju se." Stražnji put, da nitko nedvoumi, da Gete, ili Goti bili su pravi Slavini, to svědoči Ovidio, koi u Bulgariu bio je protěran, i u varošu *Tomus* je stajo; dodati ću njegove verse, ili *Carmina*, koje poštovani Pater Petar Katančić je popiso. Po svojih pěsmah Ovidio Nason svědoči, da u onih krajnah samo Slavinski znadu govoriti; on piše Getski, indi svědoči, da Getski ili Sarmatski jezik je naučio, i verse u jeziku Getskom je načinio. Vidi P. Katančića; iz onih rěčih svaki suditi more, kakovi je bio jezik Getah. Versi polag Katančića jesu slědeći:

Digitized by Google

Unus in hoc populo nemo est, qui forte Latine
Quælibet e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates (ignoscite Musæ)
Sarmatico cogor plurima more loqui. *L.* 5. *Trist. eleg.* 7.
Cumque ego de vestra nuper probitate referrem:
(Nam didici Getice) Sarmaticeque loqui *L.* 3. *ex Pont. epist.* 2.
Omnia barbariæ loca sunt, vocisque ferinæ,
Omnia sunt Getici plena timore soni.
Ipse mihi videor iam de didicisse Latine:
Iam didici Getice Sarmaticeque loqui. *Ex Pont. L.* 4. *epist.* 13.
Threicio Scythicoque fere circumsonor ore:
Et videor Geticis scribere posse modis *Trist. l.* 3. *eleg.* 14.
Ah pudet! et Getico scripsi sermone libellum:
Structaque sunt nostris barbara verba modis. *Ex Pont. l.* 4. *epist.* 13.

Shto pisah, pitash? Rekoh cesaru nashki popivke:

Boxje kripost novini dà velicsanstvo mojoj. *Ibi v.* 23.

Ovi stražnji versi, koje Ovidio jest popiso u našem (kako Katančić piše) Ilirskom jeziku, u Bulgarskomu varošu Tomus, je su očiti nedvoumlivi dokazi, da Bulgari, koje on Gete, Scite i Sarmate zove, jesu pravi poslědci Tribalah, koje Panonio sa sinom svojim Tribalom je naselio u dolnju Mesiu, sada zvanu Bulgariu (pogledaj pogl. 4. strane I.). Koi pako nebi věrovo, da je Ovidio tako piso, neka pogleda Katančića. „*Specimen Philogiæ et Geographiæ Panoniorum. Zagrabiæ* 1795.“ Iz ovih svaki za istinsko drži, da Gete i Goti bili su sdruženi narod od dvojega pokolenja, od Dodonima i Mosoh, ovako Vandali, Vendi, Vindi, Ante, Alani, Markomani i pod drugimi imeni, koi svi potle Slavi zvani su. Slave od Mosoh izlažeće Rimljani zvali su Gale, potlam Panone, ali skupa sve sa Iliri u obćinskom Ilire.

Digitized by Google

Poglavje XII.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah pod carevi, Kajom Vibiom Trebonianom; Publiom Liciniom Valerianom i Galienom; pak M. Aureliom Klaudiom 2. Od g. I. 251. do g. I. 270.

Kajo Vibio Trebonian Galo po smerti Decia, kojega Getom izdo je, 25. car Rimski je posto, g. I. 251. On sina svoga Volusiana za družbenika i cesara nazvao je, kada je Hostilian od Kuge poginuo. Ovaj sa Geti, koji Mesiu, Traciu i Serbiu robili su, mir je načinio, i zavez da će njim svake godine harač plaćati; od ovuda Gete još serdčeneji postali su, i počeli su se groziti, da će u istu Latinsku udariti. Ovo videće druge deržave, i ista Panonia počela se je buniti, ali Marko Emilian vojvoda Panonskih seregah podigne vojsku, i Gete protěra; poradi toga od vojske za cara bio je nazvan: proti njemu Trebonian sa sinom Volusianom vojsku podigne, ali obodvojica kod Interamne od vojakah ubijeni su, g. I. 254. Na město njihovo Marko Emilio Mavro car je posto: ali i Emilian, kada je jedva tri měseca vlado, od iste vojske, koja većma Licinia Valeriana poradi njegovog velikoga roda je proštimavala, blizu Spoleta je ubijen, god. I. 254. Na město njega bi Publ. Licinio Valerian za cara prozvan.

Publio Licinio Valerian, sin Valeria Flaka, iz Korneliah pokolenja, zvan takodjer Kolobio, 26. car Rimski, g. I. 254. je posto. On sina svoga Publia Licinia Galiena za družbenika i cesara jest nazvao, i od vojske i zbora Rimskoga za cara potverdjen. Iz perva verlo dobar i miran je bio, ali potle po nagovoru velikoga popa Egiptonskoga, i najviše Makriana vojvode osmo progonstvo proti Kerstianom je podigo, g. I. 257. Ovo progonstvo S. Dionisio Alexandrinski jest nazvao Antikerstovim, u njem mlogi Kerstiani kerv svoju za věru Isusa proleli su. Potle toga carstvo zapadno izručio je sinu svomu Galienu: on pako u Istočno je otišo, i protiva Saporu kralju Persianskom boj je podigo; ali nesrětno je vojevo; jerbo g. I. 259. od Sapora bio je uhvaćen; gdě na *lancu* vodjen svuda s kraljem Saporom koliko putah na konja zajašiti, ili na karuce popeti se Sapor kralj je hotio, toliko

Digitized by Google

putah Valerian ledja svoja sagnut, i pod nogu kralja Sapora morao je podmetnuti, i ovako najprie na njega nogom je stajo, i onda na karuce ili konja se popeo. Stražnji put kožu iz tĕla njegova dao je oderati, nju cervenom bojom počerveniti, i u cerkvu bolvanah svojih za vĕkovitu uspomenu svog proslavlenja razprostertu metnuti. U to vrĕme Galien u miru budući, pijanstvu i kurvarstvu se u Rimu podade; sa Markomani Panoniu robećimi mir načini; Pipu, kralja Markomanah kćer od otca izprosi, u Rim odvede, i njoj stranu Panonie kano dar ženitbe otcu predade. To videći vojvode Rimski uznevĕre se: ovako bi Ingenuo u Panonii za cara provikan, a kada je bio ubijen, za njim Regilian u Ilirii za cara prozva se. Ovaki stališ bio je Panonie i Ilirie prie nego je car Galien u Rimu začuo, što se je s otcem njegovim pripetilo, koi g. I. 260., kako sam popiso, nesrĕtno je poginuo. Indi Galien začuvši strašnu smert otca svoga, poplašen kano iz sna probudi se, i progonstvo Kerstianah zabrani. On pako vojsku skupi, i protiva Panonom vodi, ali dokle on nje umiri, za toga Daciu Gete zadobe i osvoje: Mesiu i Traciu robe; Markomani iz druge strane Panoniu robe, i onu stranu poradi ženitbe Pipi danu osvoje: carstvo na trideset stranah medju kraljiće poděli se: Odenato kralj Palmirenah sav istok poda se spravi; Aureol od vojske za cara u Ilirii prozvan: protiva ovomu Makrian vojvoda od cara poslan, pogine u boju: stražnji put i car Galien kod Mediolana bio je ubijen, g. I. 268. dana 21. Martia. Od ovih pišu: *Victor de cæsar. c.* 30. *do* 33., *Eutropius lib.* 9. *o.* 5., *Zosimus lib.* 1. *c.* 26., *Trebellius in Gallieno*.

Marko Aurelio Klaudio 2-i, 27. car Rimski g. I. 268. je posto: od sve vojske i od zbora potverdjen: sproti vojsku protiva Aureolu podigne; i hotećemu Rim obsĕsti, blizu Bergome naproti dojde, njega u boju preoblada i ubije; onda njegove šerege k svojim pridruži, i protiva Markomanom, koji u Italiu hitili su, boj podigne, nje preoblada i rastĕra. U to vrĕme Gete sve puke po Sarmacii pobune, vojsku strašnu do tristo hiljadah skupe, i u Rimske deržave navale. Ali ove Klaudio po različitim i mlogoverstnimi boji jest preoblado i raztĕro: mlogo hiljadah pohvato; od kuda po Ilirii bilo je mlogo slugah i poljodĕlacah. U onom ratu mlogo hiljadah Dalmatinskih konjanikah i pĕšakah da je vojevalo, piše se; jerbo Klaudio bio je Dalmatin, i njega mlogi slĕdili su. Klaudio, kada je jednu godinu i deset mesecih vlado, u Sirmii od kuge je umro, g. I. 270. Na mĕsto njegovo Marko Kvintilio brat njegov car bio je nazvan, ali, jerbo je bio pošten i pravedan, vojake takodjer pod ured-

Digitized by Google

bom deržao je, zato njegovi vajaci nakon sedamnaest danah vladanja njega ubili su, g. I. iste. Ova popisali su: *Victor de Cæsar. c.* 33., *Trebellius in Claudio, Eutropius lib.* 9., *Flav. Vopiscus, Zozimus, lib* 1. *c.* 41.

Poglavje XIII.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah pod Luciom Domiciom Aurelianom. Od g. I. 270. do g. I. 275.

Domicio Aurelian od otca cerkvenjaka i matere sunca svešteuice rodjen, kojih imena neznadu se; něki kažu da je u Sirmii varošu, něki da je u Mesii, nčki pako da je u Dacii rodjen, 2. car Rimski, g. I. 270. je posto. Gdě bio, bio rodjen, dosta je, daje bio Slavjan. Iz perva kano prosti vojak je služio; ali tako věrno i junački, da naj potle veliki vojvoda i zatim car Rimski jest prozvan. Vrědno je iz Flavia Vopiska od njega, kako Kerčelić imade, popisati naškim jezikom; da sini Slavinski znadu, kako starinski Slavjani pošteni, věrni i junački bili su; da većom stranom za velike vojvode, i za care Rimske od vojske i zbora Rimskoga izabirali su se: neka si izgled uzmu navlastito vojaci, neka caru věrni, u životu pošteni i pravedni, u boju junački terse se biti: ovo je dika naroda Slavinskoga, po ovom načinu života Slavu Naroda i srěću svoju povećati mogu. Flavio Vopisko o njem ovako piše: „Kano bez službenoga još mloga junačka děla nahode se: jerbo Sarmate, koji u Iliriu bili su navalili, sam sa tristo obrambenih vojnikah je pobio. Piše Teodio cesarah pisac; da Aurelian u Sarmatskom boju sam svojom rukom jedan dan 48 Sarmatah je ubio: u několiko pako različitih dana 950 tako, da njemu kano velikomu vitezu vojska pěsme junačtva jest pěvala.“ Pod Klaudiom carom kako glasovit već vojvoda je bio to svědoči Klaudiova knjiga Aurelianu pisana, koja ovako glasi: „Flavio Klaudio Valeriu Aurelianu pozdravljenje. Iztraživa od Tebe službu običajnu naše skupvladanje. Za počmi, što odvlačiš? Po tvojem nauku hoću, da se vojska ravna; po tvojem vojvodstvu svi serdari; na Gete udariti se mora, Gete iz Tracie proterati se moraju. Jerbo iz medju onih mlogi Hemus berdo i svu Europu uznemiruju; koji pred

Digitized by Google

Tobom vojujućim běžali su. Sve vojske Tračke, sve Ilirske i sve medje pod tvoje vladanje predajem: običajno nami izkaži junačtvo. S tobom će biti brat Kvintil, kada dojde. Ja s drugimi poslovi obterašen; silu rata onoga kripostim tvojim zaufam.“ Od ovuda vidi se, kako velik, i kako posten morao je biti vojvoda Aurelian; kada car Rimski, sve vojske silne, i svè vojvode, serdare i svu bojnu silu mogo je njemu zaufati. Kada je indi za cara od sve vojske bio pozdravljen: najprie vojske protiva Markomanom podigne; iz perva je s njimi ne jako srětno boj bijo: jer kako Flavio Vopisko piše: „Pobijeni doista bili smo pod Aurelianom od Markomanah po prevari; jer kada on na nje udari i nje potěra; na jedan put prodru iz a strane u Latinsku, i kada od traga nje progoniti misli, sva okolu Mediolana oni porobili su. U onom pako strahu, kada Markomani sva robili su; velike u Rimu bune postaše, jer svi su se bojali, da se nebi ono, što pod Galienom, pripetilo.“ Ali potle Aurelian, pobi se triputa strašno s Markomani, i preobladavši ih svaki put, iz sve Panonie ih je protěro, što iz njegove knjige, koju na Ulpiu je piso, more se znati: „Aurelian August Ulpiu otcu. Kano dabi nesrěća někakova na me navalila, jerbo sve, što god radim, na veće zlo okreće se: ovako doista buna medju Murom boj meni najveći je porodila. Pěnezari takodjer, po nagovoru Felicisima, kojemu čast pěnezarstva jesam podario, pobunili su se: ovi suzbiti su; kada sedam hiljadah Hiberakah, Kastrianacah i Dakah je ubijeno.“ Odovuda vidi se, da Aurelian medju Murom i ostalu Panoniu, koju Galien Markomanom zbog Pipe, koju za ženu u Rim je odveo, je dao, i Markomani već osvojili su bili, je pod vladanje Rimsko natrag spravio. Ukrotivši ovako Markomane, i nagnavši ih na mir, vojske protiva Sarmatam okrene, koje često u Panoniu robit navaljivali su, i nje kod Istra strašno pobije: gde mlogo hiljadah s vojvodom Gotskim Kanabaudom mertvih je ostalo. Ali premda se je više putah sa Sarmati pobio, i nje više putah preobladao, od njih za dosta bližnje krajine braniti nije mogo, već stražnji put Daciu krajnu, koju Trajan pod vlast Rimsku je bio spravio, predati je moro, kako Vopisko piše: „Kada je porobljenu Iliriu, i Mesiu izgubljenu vidio: deržavu preko Dunava, Daciu od Trajana nazvanu, kada je vojske i naselce Rimske iz nje odveo, je ostavio, nemogući nju više zaderžavati: odvedene iz nje puke u Mesii (to jest današnjoj Serbii) je nastanio; i svojom Daciom nazvao, i na dvě strane razdělio na prikrajnsku i podnešnju (mediterranea).“ Kada je u Panonii i u Ilirii sva umirio, onda otišo

Digitized by Google

je u Rim: onde puntare sve dao je smaknuti, i sva neuredna, u red je metnuo. Zatim vojsku na novo podigne, i u Asiu proti Palmirenom boj preneo je. Onde uzput mloge boje, ali sve srětno je doveršio. Asiu od svih kraljićah je očistio, kraljevinu Palmirenah ukinuo, i ovako istočnog i zapadnog carstva proslavitelj je nazvan. Doista Aureliana mlogi Alexandru Velikomu, mlogi Juliu Cesaru i Augustu Cesaru prispodabljaju. Kada je sve ratove doveršio, i tako velik i glasovit posto, progonstvo deveto Kerstianah je podigo: koje mu i smert je zadalo. G. I. 274. piše Eusebio (*Lib.* 7. *Hist. Eccl. c.* 30.), da je progonstvo započeo, i g. Is. 275. měseca Januara, u Cenofrurii, medju Herakleom i Bizantiom varoši, kada je proglas progonstva podpisivo, da je ubijen. Eutropio pako piše (*lib.* 9.), da je po izdajstvu svoga notara od ruke Mukapora ubijen iste godine: jer njegov notar Mnesteo naslědujući rukopis cara, mloge poglavice je popiso, i ovo lažljivo svojom rukom popisano imenoslovje svojim prijateljem je poslao, koji misleći da je istina, nemilo cara ubili su. Ali kada se je laž iznašla, Mnestea na kolac naboli su, i ljutoj živini dali su rastergati. *Sext. Aur. Victor* piše, da je Aurelian dao Rim varoš jačjimi i većimi zidinami obzidati, i da je pervi kod Rimljanah na glavi krunu, i zlatu oděću s dragim kamenjem počeo nositi. Da pako Aureliana sva vojska jest žalila, to knjiga, koju na zbor Rimski je pisana, svědoči, koja kako kod Vopiska čita se, ovako glasi: „Srětne i jake vojske zboru, i puku Rimskomu. Aurelian car naš, po lukavštini jednoga čověka, i po falingi dobrih i zločestih smaknut jest. Dakle medju bogove njega zapišite vi sveti i gospoda otci popisani: i iz medju vas jednoga, ali vrědnoga po vašem sudu pošaljite. Jerbo mi iz medju onih, koji ili falili su, ili zlo uradili, s nama zapovědati neterpimo nijednoga.“ Iz popisanih dogodjajah vidimo, da zapadno carstvo Rimsko pod Aurelianom već se je nagnulo na manje: jer premda Panonia je zaderžana, ali Bulgaria doista i Dacia jest izgubljena. Ovdě moje čitatelje opomenuti moram, da pod Augustom carom godine Isusa 17. Ovidio Nason bio je u Bulgariu u varoš *Tomus* u sužanjstvo protěran: odkuda suditi se mora, da Bulgaria, za onda dolnja Mesia, bila je pod vlastjom Rimskom: da u Bulgarii u ono vrěme govorilo se je Ilirski tako čisto, kako i dan danas govori se, to sam iz Ovidia u pogl. 11. pokazao. Ovidio stanovnike one krajine je zvao Gete, Sarmate, Scite, i tako barbare, to jest divje, da nijednoga čověka nije ondě vidio, koi bi Latinski govorio; od ovuda se indi znade, gdě je Getia, i odkud Gete, koje něki Gote

Digitized by Google

pišu, dolazili su. Da pako moji čitatelji znadu, gdě je Bulgaria ili dolnja Mesia bila, i gdě je Dacia, koja pod Aurelianom je izgubljena, kazati ću, da Tracia starinska jest današnja Romania; iz pod Tracie bila je Mesia gornja, današnja Serbia, i ova do Istra pružala se je do berdinah u staro doba *Hemus*, sada Balkan zvanih; iz one strane berdinah počima se današnja Bulgaria, starinska Mesia dolnja, i pružase do Ponta Euxina; i to je sve iz ove strane Istra. Iz one strane Istra pored Bulgarie jest današnja Transilvania, Moldavia, Valahia, i ovo je ona starinska Dacia; jeli pako Trajan car svu Moldaviu i Valahiu bio prodobio, to se neznade; nego da je iz Bulgarie, gdě je Demerkapia i Fetislan, Trajan car most dao načiniti, i Daciu zadobio, to Dio Kasio piše. Indi toliko se more kazati, da današnja Transilvania, i strana Madjarske kako Marus (Moriš) potok teče, ili kako Tisa u Dunav se utiče, pod starinsku Daciu je spadalo: ali od ovoga jerbo nijedan pisac nepiše, pravo kazati se ništa od medjah nemore: dosta je, da sam pokazo, gdě Rimska Dacia stajala je, poglej pogl. 7. strane II. Indi Dacia deržava Rimska pod Trajanom carom jest postala okolo g. I. 107. Pod Aurelianom g. I. 274. jest izgubljena: indi 170 godinah pod vladanjem Rimskim u vekovitih ratovih jedva stajala.

Poglavje XIV.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah, pod Markom Klaudiom Tacitom i Markom Aniom Florianom. Od god. I. 275. do g. I. 284.

Marko Klaudio Tacito 29-i car Rimski po smerti Aureliana, kada je osam mèsecih prošlo, da niti vojska cara izabrati, niti zbor Rimski nije htio; onda u zboru Tacito od cara budućega govoriti počemši, jednom voljom i od zbora i od vojvodah vojske ondě bivših za cara bio je pozdravljen, g. I. 276. Taki na početku sve ubojice Aureliana dao je smaknuti. Zatim mloge proglase za korist carstva po deržavah je razposlo. Progonstvo Kerstianah zabranio. Onda vojsku podigo, i na Sarmate, koji od Ponta Euxina u Asiu su navalili, i sva do Cilicie su robili, je udario; ali u onom

Digitized by Google

boju, nezna se kakovom smertju kod Tarse varoša je umro, g. I. 276. Aprilja měseca. Za njim posto Florian brat Tacita, car Rimski, koi potle dva měseca u Tarsi jest ubijen god. I. 276.

Probo 30-i car Rimski, g. I. 276. na čudnoviti način je posto, s voljom vojske, koja protiva Scitom, to jest Sarmatom pod Klaudiom Tacitom i Florianom bila u Istoku, u ono vrěme: jer, kaka Flavio Vopisko piše „kada su šeregi začuli smert cara Floriana, onda taki vojska privolila je prie cara izabrati, nego vojska Latinska začuje, da zbor Rimski opet nebi njim cara dao: ali kada je medju vojaci dogovor bio, koga bi za cara načiniti morali, i kada su četnici (*Tribuni*) nje nagovarali na polju na čete rasděljene govoreći: da za cara moraju odabrati jednoga vojvodu junačkoga, svetoga, stidlivoga, milostivnoga i poštenoga (*probum*), onda svi jednim glasom podviknuli su: „Probe care, Bogovi Tebe neka čuvaju.“ Ovako Probo car je posto: što sám Probo u knigi na Kapitona carske čete serdara pisanoj svědoči, gdě ovako piše: „Carstvo nikada nisam želio, i silom sam primio. Ostaviti stvar meni najnepovoljniju, nije slobodno. Moram obnašati onu čast, koju vojska na me je naslonila. Tebe molim Kapitone i. t. d.“ Odkuda vidi se, da njemu nije bilo drago carsko dostojanstvo. Probo bio je rodjen iz Panonie, varoša Sirmie; nije bio velikoga roda, niti bogata. Něki kažu, da su njegovi roditelji bili poljodělci, ali on i kano prosti vojak i kano vojvoda bio je verlo krěpostnoga i poštenoga života, i zato svim jako drag. Flav. Vopisko od njegovih krěpostih mloga i lěpo piše; medju ostalimi „da nikada nije dopustio, da bi koi vojak što sagrěšio i zlo uradio, dapače istog Aureliana više putah od velike kervoločnosti je suzderžo. Svaku četu je sam pohodio, svakoga vojaka oděću i obuću pregledo, i kojemu što falělo je, dao: kada šta zarobili su, tako je medju vojake podělio, da sebi ništa nego samo oružje i strělice je zaderžo.“ Ovako poštenoga vojvodu nije čudo, da je vojska za cara si izabrala. Zbor takodjer Rimski kad začuo je, da ga je vojska za cara izabrala, njega u knjigi na njega pisanoj je pozdravio, i njemu carstvo ljubomilno je predao. Probo najprie sve ubojice Tacita i Floriana dao je pohvatati, i nje viteški i pametno je pedepso; da kervoločno carah ubojstvo ukine se. Potlem toga s vojskom išo je u Galiu, koju Franci i Germani nemilo su robili: ondě devet kraljićah preoblado, i na kolěna padajuće pred njim i moleće za mir je imo: 70 varošah od robstva i sužanjstva je oslobodio. 40,000 nepriateljah je potuko, 16,000 oboružnih, koji su se

Digitized by Google

predali je uhvatio, i ovako svu Galiu na mir i podložnost natiro. Od onuda došo u Reciu, i nju od sužanjstva Markomanah oslobodio. Odanle došo u Iliriu, i Sarmate, koji su onuda robili, raztěro. Odanle u Traciu, i Gete, koji čujući i videći cara viteškoga junačtvo, sproti umirili su se. Ovim u Tracii i Mesii dopustio je stanovati: mlogim kako Getom, tako i Vandalom dopustio je, da se u deržave Ilirske nasele. Ovde opomenuti moram moje čitatelje, da dobro pamte, kako i kada Gete i Vandali sve većma i većma u Panoniu i Iliriu su se selili; jer ovi puci potlam Rimljane pobili su s drugimi prihodnici svoga naroda, i carstvo zapadno Rimsko predobili. Kada je u Europi sva umirio, prešo je s vojskom u Asiu, i onde s Persianci mir načinio. Potle u Panoniu se povratio, i domovinu svoju hoteći poslaviti dopustio je, da po Ilirii i Panonii slobodno vinogradi sade se, i on sam po svojih vojacih berdo ne daleko od Sirmie varoša je dao zasaditi, morebiti berdo sada Bukovina zvano. Ali opet s vojskom morao je u Asiu iti, i Isaure pustajie ondi jest ukrotio. U Egiptu něki puntari Saturnina Gala za cara u to vrěme su provikali, kojega on u boju uhvativši, dao je smaknuti: onda Plemiu, Kapton, Ptolomajdu varoše zadobio. Dok je Probo u Asii boj deržo, u Britanii puntari Bonosa za cara su provikali, u Ilirii pako Prokula, i pod ovim Vandale u Iliriu napustili, koji mloga robstva po suhom i po moru načinili su. Probo car iz Asie u Europu povrativši se, odmah na Prokula udari, njegovu vojsku razbie, i raztěra, Vandale u svoja stajališta protěra, Prokul pako k Frankom u Germaniu uteče, ali ondě uhvaćen Probu caru je predan i glavu izgubio. Bonoso pako, drugačie veliki pijančina, od kojega Probo običavo je govoriti, da se je rodio za piti, a ne za živiti, dugo vrěmena se je branio, i mlogo puta s Probom se pobio, ali stražnji put njegova sva vojska razbijena, on uhvaćen i sproti na bližnje dervo oběšen je bio. Vojaci pokraj prolazeći iz njega sperdnju praveći, jedan drugomu njega visećega pokazivo je, govoreći: „gledaj kako bukara visi.“ Potle iza kako je tolike strašne bojeve po svem carstvu bio doveršio, u Rim je išo, kade veliko proslavljenje s velikim svih Rimljanah veseljem je imo: za kojim opet u Sirmiu jest se povratio: onde Vandale, koji su se k njemu bili utekli, pod svoju obrambu je primio, i njim da u bližnjoj Dacii slobodno stanuju, je dopustio. U Sirmii varošu stanujući, vojake bez poslenc neterpeći, da baru veliku u Srěmu osuši, počeo je veliki kanal, to jest veliku grabu kopati, kuda vodu hotio je propustiti, i na ovaj poso mlogo hiljadah vojakah je odredio, očito pred svimi govo-

Digitized by Google

reći, da kruha zabadava jesti vojaci nemoraju, i da na skoro vojakah neće trěbati; nato vojaci pobuniše se, misleći da će ih k plugu i poljodělanju još podtěrat, njega u gvozdenom tornu u varošu Sirmii ubili su, g. I. 282. Ali se potli jako kajahu, nego već kasno, njemu ništar manje za věkovitu uspomenu dali su od mramora grob načiniti, slědećim napisom: „*Hic Probus Imperator et vere Probus situs est: Victor omnium gentium barbararum, Victor etiam Tyrannorum.* Ovde Pošteni car, i doista Pošteni ukopan jest: Obladavac svih narodah stranjskih; obladavac svih silnikah.“ Ova pišu: *Victor de Cæsar. c.* 37., *Eutropius, lib.* 9. *c.* 11., *Flavius Vopiscus in Probo, c.* 1.

Marko Aurelio Karo 31. car Rimski po smerti Proba od vojske je izabran g. I. 282. od Ilirskih roditeljah u Rimu rodjen. Sine svoje Karina i Numeriana za cesare je nazvao. Najprie ubojice cara Proba dao je iziskati, i nje zaslužen pedepsom dao je smaknuti. Sarmate, to jest Vandale i Gete, koji po smerti Proba počeli su opet Rimske deržave robiti, je pobio, i u svoja stajališta protěro, što *Flav Vopiscus* ovako izpisuje: „Da je dobar car Karo bio, to mloga pokažuju, i ono takodjer, jerbo taki, kako carevanje je zadobio, Sarmate po smerti Proba natoliko preuzetne, da su se grozili, da ne samo u Iliriu i Traciu, nego i u Latinsku ćeju uniti, tako u različitih bojevih je suzbio: da u několiko danah svu Panoniu je oslobodio, kada 16,000 Sarmatah je potuko, a 20,000 različitoga spola je pohvato. Potle toga boj Persianski bio mu je najpreči. Dakle sina Karina s izabranom vojskom u Galiu pošalje: on sam sa Sinom Numerianom otide u Asiu, gdě s lahkim bojem Mesopotamiu zadobije, jerbo Persianci sami med sobom nisu bili jedini. Ondě razbolio se je, i u taboru na krevetu ležeći od groma udaren umro, g. I. 283. Ovaj indi medju mlogimi carevi od mača vojačkoga nije poginuo. Numerian sin njegov neprestance za otcem plačući tako je oči pokvario, da nikakve světlosti nisu mogle terpeti; zato na pokritom krevetu od vojakah bio je nošen, i od tasta svoga Aria Apra bio je ubijen, mislećega da car postane. Što kada začuše vojvode i vitezi, njega nisu hotěli, već su Kaja Valeria Diokleanca, potle Diokleciana zvanoga, za cara izabrali. U ovo vrěme bio je Kajo Dalmatin papa, sin Maximiana brata Dioclecianova. Karin od zapadnog carstva vlastnik, kako *Flav. Vopiscus* piše, sa igrači, kurvami, pěvači i lupeži svoju kuću je napunio, i s njima se gostio, njega za kralja Ilirie većom stranom zvali su. *Sex. Aurel. Victor* ovako od njega piše: „Karin se je u svih poganšti-

Digitized by Google

nah valjo: premloge pravedne krivodušno potvorio i ubio; mloge plemenitih žene je opoganio i stražnji put ubijen od desnice onoga četnika, kojega ženu je opoganio.“ Indi Karin ovako poganoga života, protiva Julianu Sabinu, koi po smerti otca njegvoga za cara se je prozvao, boj podigne, njega preoblada i smakne: ali kada se je proti Dioklecianu bio podigo, i u Mesii s njim se pobio, bio je preobladan, sva vojska njegova razterana, on pako u Mursiu (Osek današnji) varoš jest uteko, gdě od svojih vlastitih vojakah jest ubijen, to jest od onog četnika, kojega ženu je opoganio, g. I. 284. ovako: *Victor in Cæsar. c.* 38., *Eutropius, lib.* 9. *c.* 12., *Flav. Vopiscus in Caro.*

Poglavje XV.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah, pod Dioklecianom, Maximianom, Konstanciom Klorom i Maximianom Galeriom carevi. Od g. I. 284. do g I. 306.

Valerio Dioklecian Jovio prie *Diocles* zvan, u Saloni varošu Dalmacie rodjen, 32. car Rimski g. I. 284., sam je vladati počeo po smerti Karina: ali u mlogih stranah carstva mloge bune podigle su se. Berti piše, da Dioklecian bio je Anulina zbornika slobodnjak, mati njegova zvala se je Dioklea. Na pečetku carstva njegovoga u Galii prosti puk jest se pobunio, i za vojvode Amanda i Emiliana načinio, sve pako svoje družbenike Bagaude nazvao. Karausio Rimski vojvoda, kojega Dioklecian s vojskom protiva Frankom Belgiu robećim je poslo, sebe za cara sam je proviko, i Britaniu osvojio. Ahileo takodjer u Alexandrii bio je za cara prozvan. Narses pako kralj Persianski, Armeniu i Mesopotamiu je robio. U Afriku takodjer pod Julianom vojvodom pet pukovah (koje Pater Bedeković piše, i veli da su Gete, Vandali, Sarmate bili) navalilo bilo je. Dioklecian nemogući sam protiva tolikim nepriateljem carstvo braniti: dakle g. I. 286. Marka Aurelia Maximiana zvanoga Herkulea za družbenika carstva je nazvao. Aurelio Maximian bio je od poljodělacah u Panonii rodom, kako Aurel. Viktor piše; jerbo i sada takodjer, ne daleko od Sirmie je město izvisito s gradom, gdě roditelji Maximiana radili su za nadnicu. Od ovuda vidi se, da Maximian Herkuleo dao je na

Digitized by Google

uspomenu, grad sazidati na městu onom, gdě njegovi roditelji nadničari radili su, i on kano děte hranio se je. Maximian s vojskom skupljenom u Galii lasno je puk prosti na mir pritěro; ali mlogi rati u mlogih stranah carstva čekali su, koji s lahkim doveršiti nisu se mogli: radi toga dva vladajuća cara dogovorili su se, da si svaki iz medju njih izabere jednoga vojvodu za družbenika: koi je u junačtvu i viteštvu drugačie glasovit. Dioklecian izabrao si je Konstancia Klora, koi iz Dalmacie bio je rodom: Maximian pako Herkulio izabrao je Maximiana Galeria, zvanoga Armamentaria. Da pako věrni jedan drugom ostanu, Konstancio ostavio je ženu svoju Helenu, s kojom već imao je sina Konstantina, i uzeo je za ženu Faustu Teodoru pastorku Maximiana Herkulea. Maximian pako Galerio, iz Dacie rodom, jerbo prie bio je ćordaš, zato nazvan Armamentario, uzeo je za ženu Valeriu kćer Diokleciana: ovako ovi četvorica, iz Ilirie rodjeni, po ženitbi popriateljili su se. Ovako na četiri strane rat medju sobom razděle: što Laktancio ovako svědoči: „*Tres participes Regni fecit*; Trojicu za družbenike kraljevine načinio je.“ Kada je na četiri strane svět razdělio Aurelio Viktor ovako od toga piše. „Zaštobo ratovah velikoća oštrie je potrěbovala, kada je raždělio vladanje, sva koja su preko planinske Galie, na Konstancia je oslonio; Afriku i Italiu na Herkulea, Ilirske krajne tiam do Ponta Euxina na Galeria, ostala pako Valerio Dioklecian za se je zaderžo.“ Dakle Konstancio imao je Karausia, koi za cara Britanie je se bio nazvao, predobiti. Maximianu Herkuleu odredjena je Afrika, da imade Juliana i puke, koji su tamo, preobladati; Geleriu Maximianu iztočno carstvo i Narses kralj Persianski, da ga ima iz deržavah Rimskih protěrati; Diokleciana pako dopao je Egipat i Ahileo, koi se je za kralja od Egipta bio načinio. Ovako svaki na svoju stranu sa svojom vojskom kada su se razišli, po mlogih bojevih svaki svoje nepriatelje jest predobio, i ovako mir po svem carstvu jest načinjen, i svaki u svojoj strani carstva mirno je živio. Diokleciano stolno město bio je varoš Nikomedia u Bitinii. Herkuleovo stolno město bio je Mediolan. Konstancia Klora bio je Augusta Trevirorum. Maximiana Galeria Sirmia u Panonii. Ovako piše Berti. Konstancio i Galerio g. I. 293. bili su za družbenike izabrani i za cesare nazvani. Dioklecian po doveršenom ratu povratio se je u Rim: ali nezna se koje godine; to Berti biše, da god. Is. 301. strašno je svoje vojake progonio. Uzrok progonstva bio je, jerbo palača njegova i grad u Nikomedii bio je zapaljen i izgorio. To je učinio Galerio po potajnih

Digitized by Google

vojacih, da Kerstiane tolikoga zločinstva krivce more pred carom potvoriti: ali car Dioklecian strašno kervoločno dao je svoje vojnike mercvariti i na vatri peći: kako Laktancio piše (*Nro.* 14.). Indi u Nikomedii jest se počelo g. I. 301. ali još nije bilo Progonstvo odredjeno protiva svim Kerstianom. Ovo g. I. 303. jest podignuto: jerbo kada je grad njegov u Nikomedii izgorio, on se onda rado u Rim je povratio, i ondě bezposlen sebe za gospodina nazivati, i kano boga poštovati je zapovědio: kada je pako jednoč na majdanskom pijacu borenje i igre majdandžiah gledo, i od puka dvanaest putah zaviknuti čuo „da se Kerstiani smaknu" kervoločno Kerstianah progonstvo je odredio g. I. 303. dana 23. Febr. kako Euscbio u kroniki svojoj (*Lib.* 8. *c.* 2. *Hist. Ecc.*). Onda su dani na světlo proglasi carski, po kojih zapovědi morale su se cerkve Kerstianah rušiti: biskupi, gdě godir bi se našli, u gvozdje okovati, i Bolvanom da aldove prikažu prisiliti: sveta pisma i evangjelia da se u vatru pobacaju i popale: u dostojanstvu postavljeni, da se iz sluzbe izbace, i nepošteni da se proglase, priprosti pako i slobodni, da sloboštinu izgube. Ovo naj kervoločnije progonstvo, da je deset godinah terpelo, piše Sever Sulpitio (*Lib.* 2. *c.* 47.). U ovom progonstvu neizbrojeni kerv svoju za věru Isusa prolili su, medju ostalim i Kajo Papa i Gabinio brat njegov: obodvojica sini brata Dioklecianova, i S. Susana děvica, koja je bila kći Gabinia; i ovi u Rimu poginuli su, da car pokaže svoju kervoločnost veliku, koja niti sverhu rodjakah na miloserdnost nije se ganula. Dioklecian i Maximian Herkuleo g. I. 304., kada su u Rimu veliko proslavljenje obslužili, i Konstancia Klora i Maximiana Galeria za Auguste na město svoje nazvali, dostojanstvo carsko i sve vladanje dragovoljno ostavili su. Onaj isti dan kada su Konstancio i Galerio postali, izabrali su za cesare Severa i Maximina Gazala, koji bili su sestrići Galeria Armentaria. Maximian Herkuleo u Lukaniu: Dioklecian pako u Salonu varoš u Dalmaciu jesu odišli, svaki u miru da svoj život sprovodi.

Konstantio Kloro i Galerio Maximian 33-i car Rimski, g. I. 304. kako Dioklecian i Maximian Herkuleo vlast carsku položili su, sproti vladanje poprimili: i carstvo medju sobom razdělili su ovako: Maximian Galerio izabrao si je iztočno carstvo s Gerčkom i Iliriom; ali Konstancio Kloro sebi samo Hispaniu, Galiu i Britaniu je zaderžo, Afriku pako i Italiu Maximianu je odpustio. Galerio indi nemogući tolike strane carstva sam vladati, medju cesare sestriće svoje krajne razděli: Flaviu Valeriu Severu dao je Afriku i Italiu: Maxi-

Digitized by Google

minu pako Gazalu izručio je Asiu, sam za sebe zaderžo je Greciu i Iliriu, pod koju spadala je sva Panonia. Od sele dobro se mora paziti na care i cesare; jerbo cesari samo bili su veliki vojvode, i oni nisu imali samovladanje, već su bili podložni caru, koi samovladanje za sebe je zaderžo uvěk: nadalje mora se ovdě zapamtiti, da od vrěmena Diokleciana započelo se je pravo i odvetačno carah samovladanje: to jest, pervi Dioklecian počeo je sam brez zbora, krajine Rimskoga carstva děliti, sam velike vojvode, cesare i Auguste imenovati, i kano kralj i samovladavac sa svim carstvom vladati, što potle njega i drugi slědeći cari radili su. Ovo Eutropio ocito kod kerčelića svědoči, gdě ovako piše. „Najmarljivii i najbrižljivii car (Dioklecian), koi pervi u Rimsko carstvo većma kraljevskog veličanstvo, nego Rimske sloboštine spodobu jest uveo.“ Odvetačna pako ili naslědno vladanje, što Latinski veli se „*potestas hæreditaria*,“ ja ono imenujem, kada car svoje odvětke imade ili naravske od svoga pokolenja ili poroda, ili pako ako od svoje kervi neima plemena ili odvetka, onda si odabere drugoga koga njemu drago ili od svojih rodjakah, ili od drugog pokolenja za svog sina, i njega za svog naměstnika u carstvu imenuje, i vojske, i sve občine njega kano za pravoga i zakonitoga naslědnika spoznadu i primu. Ovakovo odvetačko vladanje Dioklecian pervi je počeo, i potle njega drugi cari ovo isto su zaderžali, da oni za svog života Auguste, to jest care imenovali su, kako i Dioklecian najprie Maximiana Herkulea je imenovo, potle pako Konstancia Klora; Maximian pako Herkuleo imenovao je Maximiana Galeria, prie nego su carsko vladanje ostavili: ovako indi ja razuměvam odvetačko ili naslědno vladanje (*jus hæreditarium*), koje Dioklecian pervi jest uveo. Sada povraćam se na careve. Kazo sam, kako Maximian Galerio razdělio je svoju stranu carstva. Drugi car Konstancio Kloro, jako miloserdan i Kerstianom dobar; Konstantina sina svoga, iz perve žene Helene (koi u Rimu kano poruk pod stražom je bio) od Maximiana Galeria tražio je za družbenika, ali ga dobiti nije mogo. Konstantin u Rimu u mloge pogibili života bio je metnut; ali on od narave serdit i serdca junačkoga svaka srětno izveršio je. Ovako jednog strašnog i golemog cověka na zapověd Diokleciana uhvatio, i caru pred kolěna povalio je. Lava takodjer preljutog na zapověd cara sam svojom rukom probo je: poradi toga od svih, kano glasoviti junak, slavan i velik nazvan je. U to vrěme čujući Konstantin, da ga otac Konstancio traži; potajno iz Rima uteče, i k otcu svomu u Britaniu u varošu Eboraku stanujućemu dojde:

Digitized by Google

Konstancio potle nekoliko vrěmena u Eboraku umre g. I. 306., Konstantin pako od vojske otca svoga za cara bio je prozvan; ali on za ovo ime vojski se zahvali, govoreći, da njemu dosta je biti cesaru, to jest velikomu vojvodi. Vrědno je, da sve pokolenje Konstantina, kako kod Bertia našo sam, popišem. Dakle děd i baba Konstantina bili su Eutropio i Klaudio: otac Konstancio Kloro, mati Helena: maćeha Theodora, Maximiana Herkulea pastorka. Braća Konstantina po otcu od Teodore: Hanibalio, koi je imo sina Dalmatia: i drugi brat Konstancio, koi je imo dva sina, Gala i Juliana Apostatu. Imao je i dve sestre po otcu, perva se je zvala Konstancia i bila je Licinova žena: druga Anastasia žena Basianova. Konstantin pako imo je dvě žene, perva se je zvala Minervina, od koje imao je sina Krispa: druga Maximiana Fausta kći Maximiana Herkulea: od ove je imo tri sina Konstantina, Konstancia i Konstanta, i dvě kćeri Konstanciu i Helenu.

Poglavje XVI.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah pod carom Konstantinom velikim, od g. I. 306. do g. I. 337. carom 34.

Konstantin po smerti otca, kano cesar mirno u onoj strani otca svoga je vladao, osim, kako Pater Bedeković piše, da dva kralja Frankah i Alemanah tako u boju je razbio, da potli nikada više u Galiu robit nisu se podstupili. Ovdě mora se dobro pamtiti, da Franci i Saksi bili su najveći i najbojniji narodi, i ovi u stražnje strane današnje Germanie pram Sěveru, gdě je današnja Holandia i Dania, pred Rimljani bili su se potegnuli; i premda mlogo putah bili su od Rimljanah pobieni, oni opet u svoje otoke jesu poutěcali, i pokle su Slavinski narodi bili Skandinaviu, potežuć se u Panoniu, izpraznili, većom stranom tamo Franci, Saksi, i drugi němački puci preneli su se, i svoje vladanje po otocih Skandinavie uzderžali; od kuda g. I. okolo 500. u starinska svoja města povratili su se, i najprie gdě je današnja Holandia i Belgium, potle Turingiu osvojili, i ovako, kada je Markomanah veliko vladanje po mlogih vojskah protiva Rimljanom podignutih bilo oslabilo, i Merovinginsko kraljevsko vladanje u Galii obamerlo, Pipin veliki vojvoda

Digitized by Google

Frankah za kralja Galie i Francie posto; onda Germanah vladanje počelo se je razširavati na toliko, da Karlo Veliki sin Pipina postao je car svega zapadnoga carstva. Da pako Franci i Saksi věka potle petoga počeli su se razširavati po Turingii i današnjoj Saksonii, to svědoči Hübner u svojoj Geografii (*de Thüringia*). Ova ja zato ovdě popisujem, da znadu moji čitatelji, da Gete, koje Němački pisci zvali su Gote, i Longobardi nisu bili Němačkoga pokolenja, već su bili Slavinskoga; jerbo s njimi potle isti Němački cari imali su mloge rate, što sve vidit će se, kada dogodjaje 5. 6. 7. i 8. stolětja popišem. Sada se povraćam na Konstantina, koi nad Španjolskom, Galiom i Britaniom mirno vladao je. Kada je glas došo u Rim, da car Konstancio Kloro je umro, vojnici carskog šerega u Rimu Maxencia, sina Maximiana Herkulea za cara prozovu, koi sproti carsku stolicu zaokupi. Ovo čujući Galerio Maximian car, proti njemu pošalje Severa cesara s vojskom, ali od Maxencia preobladan i ubijen je. Zatim sam car Galerio s Seregi Panonskimi i Dalmatinskimi u Rim dojde; ali kada je vidio, da svi Rimljani i sva vojska Maxenciu nagnuta je, morao ga je u vladanju pustiti; on pako u Panoniu povrati se. Potle toga u Karnuntu varošu Panonie gornje na město Severa, Valeria Licinia za cesara nazove, i potle za cara (Augusta) njega imenuje; Maximina pako za družbenika njemu dade, kojega već za cesara je imenovao, i u Asiu za vladavca posla. Sever da je *ad tres Tabernas* ubijen, piše Berti, i da Valeria Licinia za Augusta je nazvao Maximian g. I. 308. on isti piše. Potle toga sa Maxenciom se složi Maximian Galerio za Kerstiane nadalje progoniti: Berti piše da pod Diokleciánom u jednom danu, 17,000 Kerstianah jest smaknuto, i u Egiptu samo 144,000 Kerstianah je poražano; odovuda neka si svaki misli, kolika strašna množina po svem carstvu morala je Kerstianah poginuti. U to vrěme Maximian Herkuleo Diokleciana družbenika svoga u Saloni pohodi, i njega nagovarati počme, da carstvo opet š njim poprime; ali videć da ga je Dioklecian izsměhavo, otide u Rim Maxenciu sinu, i lukavo počme ga nagovarati, da ga za Družbenika carstva prime (Berti piše da ga je primio), ali kada je potajno počeo tražiti, da sina smakne; Maxencio otca od sve vojske izsměhanoga iz Rima je protěro. Herculeo nikako mira si nije dao, već otide u Galiu k zetu Konstantinu, da bi morebiti njega pod izlikom prijateljstva mogo kako smaknuti: ali Fausta žena Konstantinova, věrnia mužu nego otcu, to izdade. Herkuleo to videći u Masiliu otide, gdě sam sebe oběsio je, g. I. 310.

Digitized by Google

Maximian pak Galerio car, koi u Panonii je stanovao u Sirmii varošu, u toj godini otide u Asiu, i u Nikomedii varošu, gdě proglas progonstva od Diokleciana jest se započeo, dao je proglas g. I. 311. na početku měseca Maja, da više Kerstiani se neprogone: ali iste godine, i istoga měseca u Nikomedii da je od cervih rastočen, od težke boli sam sebi smert zadao (piše Berti, iz Rufina *lib.* 8. *c.* 15., *Orosius lib.* 7. *c.* 28.). Ovoga Galeria udovu Valeriu Maximin, jerbo nije hotěla za njega udati se, s materom njezinom Priskom Diokleccianovom ženom je protěro u pustinje Sirie u sužanjstvo. Ovako indi Maxencio u Rimu, Licinio u Panonii, Maximin u Asii, a Konstantin u Galii vladali su. Maxencio i Licinio bili su Augusti. Konstantin pako i Maximin Cesari. Medju to vrěme, Maxencio car pijanstvu, bludnomu i svemu herdjavomu životu podao se je, i Rimljane progonio kervoločno: poradi toga nčki zbornici, i veća strana puka Rimskoga Konstantina iz Galie jest zvala, da ga za cara načini. On indi s velikom vojskom u Rim je došo, i izvan varoša tobor naměstio, dokle sazna, što se u Rimu radi; kada indi sačuje, da Rimljani njega za cara imati žele, Maxenciu mir pod stanovitom pogodbom ponudi, kojega Maxencio nije hotio primiti, zato budući na suncu zlamenje svetoga križa, i na križu napisane rěči: „U ovom zlamenju preoblada čes," vidio, na njega u imenu s. križa hrabro udari, i njegovu vojsku pobije; Maxentio pako běžeći na mostu Milvia u Tiber potok upane i utopi se, g. I. 312. Od ovuda Prudencio, Pavo Diacon i drugi, Konstantina, „obladavcem Mulviah" (*Mulvium Victorem*) nazvali su. Ovako Berti. — Konstantin potle toga boja, koi měseca Novembra jest se doveršio, u Rimu za cara prozvan, Kerstianin je posto, i proglase po svem carstvu iz Rima je rasposlo, u kojih sve progonstvo Kerstianah je zabranio. Dokle Konstantin u Rimu uredbe za carstvo potrěbite prepisivaše, Maximin od same oholosti preuzet, rat protiva Liciniu podigne, samo zato, što Licinio nije Kerstiane progoniti hotio. Indi Licinio sa strašnom vojskom proti Maximiuu u Iliriu iz Asie prihodećemu sa šeregi Panonskimi, braniti se prisiljen, sa svom vojskom svojom molitve je prikazo bogu višnjemu, da njega protiva sili dušmanah i s vojskom skupa občuva, i na ovo biaše Licinio od angela opomenut: Maximin pako prie boja bogu Jupitru načinio zavet, da ako preoblada, ime Kerstianah hoće zatamanit, izbrisat i saterti. Boj u Ilirii stražnjega Aprilja bio je, ali na kojem městu, nepiše Berti. Izperva vidělo se je, da će Maximin preobladati, ali Licinio šerege svoje opet sdruži, na Maximina udari, i svu vojsku

Digitized by Google

njegovu razbije, Maximin pako jedva u Asiu u Tarsis varoš Cilicie je uteko, gdě takodjer od cervih rastočen tako, da oči iz glave poskakale su mu, jest umro. Ovo g. I. 313. pripetilo se je, piše Berti. Potle iste g. I. 313., Konstantin u Mediolan je došo, i Licinia družbenika svoga k sebi je dozvao, i njemu sestru svoju Konstantiu za ženu je dao; u to vrěme u Galii buna postala, koju Konstantin samo svojom nazočnostju je potišio. Iz Galie u Panoniu dojde, g. I. 314., i s Liciniom dokonča, da Basian, za kojim mladja sestra Konstantinova bila je udata, cesar bude, i damu se Italia dade. Basian već cesar posluhne svoga brata Siniciana, koi mu je světovao, da se Liciniu pridruži, i proti Konstantinu skupa boj podigne: ali Basian u istom počétku ovoga boja bio je ubien. Sinician pako, koi je bio počétnik rata, u Panonii od Licinia bio je preobladan i ubijen. Licinio potle toga postao je ohol i ponosit, hoteći sam carevati, zato kada je došo u Emonu (današnju Ljubljanu), Konstantinove slike iliti kipove dao je pobacati; i Kerstiane počeo je progoniti, i zatim vojsku skupi, i Konstantinu boj navěsti. Konstantin to čujući, i on vojsku skupi, i kod varoša Cibalis (današnje Valpovo) tabor naměsti g. I. 315. Ovamo i Licinio s vojskom svojom je došo: Licinio u čarulie i vračarie ufajući se, Konstantin pako u Boga pravoga, križ Isusov věrujući, boj započmu. Strašan boj biaše od ranog jutra do mraka, ali Konstantin preoblado: Licinio u Sirmiu varoš uteče, ali Konstantin njega slědi, on pako sa ženom i blagom odanle u Traciu uteče, i ondě Valenta za cesara nazove. Konstantin za njim u Traciu dojde, i ondě ga na boj opet natěra; i svu vojsku Liciniovu pobije. Licinio indi ponižen, mir od Konstantina molio je: kojega takodjer na molbu Konstancie sestre Konstantin pod ovimi pogodbami je dao: 1) Da Tracia i sva Asia Liciniu ostane. Iliria sva ostala, i Panonia, i sve zapadno carstvo da Konstantinu bude. 2) Da Valent, kojega Licinio za cesara je nazvao, smakne se: sini pako Konstantinovi Krispo i Konstantin, kako takodjer Licinian sin Liciniov od Konstancie sestre Konstantinove, da cesari postanu. Ovako mir se načini. Konstantin potle toga većom stranom u Panonii i Ilirii je stanovao, i to u Firmii ili Sabarii, u Dacii pako u Sardiku ili Naiso varoš, i u Akvileju takodjer je se svratio. G. I. 316. započeo je rat sa Slavo-Sarmati, piše Berti. Pater Bedeković piše, da je rat sa Sarmati počeo g. I. 319. i da je terpio do g. I. 322., kada njihov kralj Rausimod u boju je poginuo. Pater Bedeković piše, da ovaj rat je imo Konstantin kod Marga potoka: ja mislim da to je moralo biti kod Marusa

Digitized by Google

potoka u današnjoj Transilvanii. Kazo sam u pogl. 13., da Domicio Aurelian Daciu starinsku Getom je ostavio. Ovu Daciu potle nijedan car nije zadobio, ali niti Konstantiu veliki, premda Gete je preoblado u boju, ali ih nije savladao, nego s njimi savez mira je načinio, da slobodno do medje Rimskog carstva stanuju, i da Rimsko carstvo od drugih narodah čuvaju: zato nje *Limigantes:* to jest čuvare medjah nazvao je. Medju tim vrěmenom Licinio na perkos Konstantinu počeo je Kerstiane progoniti, i sve Kerstiane iz svog carskog dvora je protěro, i progonstvo protiva Kerstianom proglasio. Ovo čujući Konstantin od sestre svoje Konstancie, vojsku protiva Liciniu podigne, i Licinia u trih bojevih i na vodi i na kopnu pobie, iz carstva izbaci, i u Tesaloniku, na prošnju sestre Konstancie, zatvoriti dade g. I. 323. Dokle Konstantin u Asii sa Liciniom se je zabavljo, Markomani počeli su Panoniu robiti, ali Krispo sin Konstantinov nje junački pobio, i na mir natěro. Konstantin po doveršenom u Asii ratu, kroz Galiu putujući došao je u Panoniu, i u Sirmii varošu stanovao je, gdě protiva neznabožcem, koji Kerstiane nemilo progonili su, mloge zabranjujuće oglase je dao, i svim, koji bi Kerstiane progonili, zapretio. Licinio u Tesaloniki sužanj opet bune i smutnje je započimo; zato Konstantin njega oběsiti je zapovědio: Martiniana takodjer, kojega Licinio za cesara je nazvao, u Kapadocii dao je smaknuti: Konstanciu sestru i sina njezinog Liciniana u svoj carski dvor je primio. Ovako Konstantin samovladavac svega Rimskoga carstva jedino brinio se je, kako bi věru Kerstiansku razširiti mogo; radi toga za korist věre Kerstianske mloge zapovědi i odlučke je na glas dao. U Rimu dvě poglavite cerkve, jednu S. Petra Apoštola; drugu Lateransku počeo je zidati: i mlogih drugih městih, kano u Istrii, koja se zove Petinensis, od rěči Ilirske *pet*, kako někoji izvode, kano da je ono peta cerkva od Konstantina sazidana. U to vrěme za čudo svemu Rimskomu carstvu, Krispo sin i Licinian sestrić Konstantinov, oba cesari, na zapověd cara Konstantina u Rimu, něki pišu u Poli varošu Istrie, bili su smaknuti. Uzrok toga pišu něki, da je bila Fausta carica, koja nje potvorila je, da su joj hotěli silu učiniti; da ovako mogu lakše njezini sini na carstvo stupiti: ali Kada je laž na szětlo došla, i njezina nestidljivost i pogana zmišljenost bila je Konstantinu očituvala se, nju u kupalistu u vrěloj vodi dao je utušiti. Helena Mati Konstantinova od žalosti radi smerti unuka Krispina u Palestinu je otišla, da joj ondě muka žalosti njezine po promatranju mukah Isusovih odlagne. Ondě

Digitized by Google

po čudnovatom božjem naredjenju križno dervo, na kom Isus je bio propet, u zemlji zakopano je našla, i jednu stranu s čavli u Rim je donela. Onda Konstantin odredio je, da se Jeruzalem opravi: gdě glasovitu cerkvu dao je sazidati, Martirion zvanu: mati pako njegova Helena dvě cerkve dala je sazidati, jednu na berdu Olivetanskom, drugu u Betlehemu, da ovako ona sveta města, koja neznabožni cari Rimski dali su porušati, od cara Konstantina Kerstianina podigneju se. U to vrěme, ali neznade se pravo koje godine, Konstantin od S. Silvestra pape bio je okeršten. Od ovog vrěmena Konstantin počeo je svu brigu imati, da se věra Isusova razplodi. Zato, kada je Ario nevěrnik počeo naučati, da Isukerst nije pravi Bog, sazvao je svih Kerstianskih biskupah sabor u Nicei varošu Bitinie g. I. 325., u kojem saboru bilo je 318 biskupah; kade věrovanje, koje se zove Nicensko, jest skupsloženo protiva Ariu, i svim nevěrnikom, u kojemu se božanstvenost kako otca, tako i sina, i Duha svetoga pokazuje. U ovom saboru bili su i biskupi iz Panonie: Domnus Biskup Stridonski i Domnus Biskup Laureacenski. Mlogi i drugi sveti sabori bili su deržani pod carom Konstantinom, kano u Alexandrii, Mediolanu, Gangrenski u Tiru i u Konstantinopolu. U ovom vrěmenu starinski varoš Bizanciu u Tracii kod Bosfora na stolno město Rimskog carstva je odredio, i Konstantinopol od svog imena, ili Novi Rim (naški sada Carigrad) je nazvao. Ovaj varoš s prelěpimi cerkvama i zmožnimi kućami je napunio, tamo naj plemenitieg roda Rimljane, ali Kerstiane preselio, i s blagom svega Rimskog carstva nakitio, i ovako kada je sva doveršio, g. I. 330. kraljici Neba i zemlje B. D. Marii je posvetio i prikazo. U to isto vrěme svoja dva sina mladja Konstancia i Konstanta, za cesare prozvao: i po sv. m Rimskom carstvu sve vladavce, staresine i vojvode same Kerstiane je naredio.

G. I. 332. navališe Gete na Dake, t. j. Sarmate u Dacii stanujuće, kojim kao *Limigantom*, ili čuvarom Rimskog carstva biaše dupušteno ondě stanovati; i počeše ih robiti, hoteći ih sebi podložiti. Jerbo sa Rimljani su se bili sdružili. Ovi indi utekli su se Konstantinu, koi u ono vrěme u Martianopolu varošu je se zaderžavo, njega moleći za pomoć. On dakle Konstantina sina cesara s velikom vojskom je poslo, kojemu isti Limiganti svoju vojsku pridružili su: ovako Gete strašno pobijeni i na mir pritěrani, spoznajući jakost Konstantinovu s njim savez jesu načinili, da potle Konstantinu i drugim Rimskim carom, u pomoć protiva svakomu nepriatelju 40. hiljadah vojakah svojih hoćeju dati; ovako potle mlogo

Digitized by Google

godinah mirni pod savezom ostali su. Od ovuda svaki pametan lahko razuměti more, da ovi Gete nisu bili daleśnji tako, kako nje mlogi pisci izpisuju, i da nisu bili takodjer brez kućah i varošah, i brez kralja, koji samo s marvom svojom od jednoga městа do drugoga selili su se; jer da bi takovi bili, kako bi mogo Konstantin s njim i mir načiniti, i savez mira? Laž je indi, što od njih izpisuje se; do ista oni vlastitu svoju kraljevinu imali su, i jaki su narod bili, kojega Rimljani nikada savladati mogli nisu, i njihove krajne bližnje do Rimljanah bile su. Dacia, današnja Transilvania, morebiti tiam do Tise pretezala se je, gdě Limiganti morali su u vrěme Konstantina stanovati kod potoka Marusa, kako gori kazo sam, i Moldavia, Valahia i Bulgaria; to su bila Getah městа i stajališta věkovita, iz kojih nisu se dali nikad iztěrati; poglej pogl. 13. I od ovih svi narodi, koje oni na pomoć protiva Rimljanom zvali su, ime Getah poprimili su, jerbo bili su Slavinski, pogl. 11. Svi ovi narodi, kako god u vrěme Alexandra Velikoga kazao je govornik Scitah, skupa su se dobro slagali, i uvěk na pomoć onim, koji sa Rimljani su se tukli, dolazili; jerbo za Panoniom i Italiom uvěk vapili su, i mlogoputa pod mlogimi carevi grozili se, da ćeju u istu Italiu navaliti: ali ova potle obilatie izvodit ću. Koja od Sarmatah Limigantah i od Konstantina, jesam popiso, popisali su: *Victor de Cæsar. c.* 40. *i* 41., *Eutropius lib.* 10. *c.* 2. 3. 4., *Zozimus lib.* 2. *c.* 9. Potle toga dvě godine isti Limiganti, jerbo sluge njihove, kojim su oružje dali, da im pomogu nepriatelje protěrati, pobunili su se bili, i mlogu Gospodu i Gospodare pobili su: Gospoda ostala sa ženami, dětcom i slugami, koji věrni ostali su, Konstantinu utekli su se, moleći, da ih u svoje deržave primi, i městа odkaže, gdě bi se nastanili. On nje milostivo prime, i više od 300,000, različite dobe, koji jači bili su u vojsku razděli, drugim pako polje poděli, i nje po Tracii, Ilirii i Panonii naměsti, g. I. 334. Potle toga opet g. I. 336. Vandali, koji su u Dacii, Moldavii i Valahii stanovali, bili su od Geberića kralja Getah uznemireni i verlo pobijeni, i premda Gete u svoje krajine povratili su se, ništarmanje bojeći se Vandali da opet na njih Gete neudare, běžali su i druga stajališta od Konstantina izmolili, da je nje u Panoniu primio pod kraljem njihovim Visumarom. Od ovih piše Marcelin, (*Lib.* 17. *c.* 13. *et lib.* 19. *c.* 11., *S. Hyeron. in Chron. Idatius in Fastis. Cassiodorus i Chron. Szentiv. in Chron.* — Visumar kralj Vandalah u Panonii, imao je potle sina Misislava, ovaj pako Radogosta: ovaj Radogost sa Alarićem Getah kraljem strašne rate u Ilirii proti Rimljanom pod Arkadiom carom deržalo je, i sve

Digitized by Google

šerege Rimske po Panonii i Ilirii potuko, i potle Italiu predobio, što ćemo potle viděti. Od ovoga Radogosta Münster (*Lib. 3. de Germania Tit. Magnopolis*) piše, da su ga Slavi za svoga boga potli štovali, i njemu Kerstiane prikazivali; ali je to laž, jer Slavi od nepoznanoga vrěmena Radogosta imali su za boga, ali drugačie samo jednoga velikoga boga gromovah věrovali su; poglej. Pogl. 4. Ovdě opet čitatelje moje opomenuti moram, neka dobro paze, kako Sarmate, Vandali, Gete sve više i više u Iliriu i Panoniu selili su se, što brez dogovora nije moglo biti: to pako nitko neka nemisli, da su ovi pervi bili Slavi u Panonii i Ilirii, bilo je, i ostalo je mnoštvo veliko Ilirah i Panonah po Dalmacii, Istrii, i svoj Panonii, i Serbii i Tracii, jednom rečju po svoj Ilirii, ali ovi prosti puk bili su poljodělci, od kojih Rimljani živili su, i svoje šerege popunjivali. Istina je, da po varoših, gradovih, i većih městih bili su naselci Rimski, i Rimski jezik, to jest Latinski jest se govorio, ali Slavini nisu zato svoga materinskoga zaboravili. Oni starinski Slavini s prihodnici sdružili su se, i ovako Rimljane preobladali su; to ćemo naskorom viděti.

Konstantin, što gore izpustio sam popisati, g. I. 330. kada je Konstantinopol B. D. Marii kano zaštiteljici prikazo bio, onda sve carstvo na dvě strane je razdělio, na istočno i zapadno: istočnoga stolno město Konstantinopol je odredio, zapadnoga Rim varoš, i na uspomenu dao je orla s dvěma glavama na barjacih namalati: kano gerb ili cimer carstva. Od toga jest ovaj napis, kako Berti piše „*Picta biceps Aquila, hinc occasum, hinc adspicit ortum.*“ Naški će reči. „Dvoglavi orlo namalan, jednom glavom iztok, drugom zapad gleda.“ Od ovuda se more kazati, da pervi Konstantin počeo je na barjacih s dvěma glavama orle malati. Konstantin kada je sve carstvo u red i mir metnuo, približajući se već k smerti, carstvo Rimsko medju sine je razdělio; Konstantinu sinu najstariemu Špajnolsku, Galiu i Britaniu; Konstanciu sinu srědnjemu Asiu i Egipat; Konstantu sinu naj mladjemu Afriku, Italiu, Siciliu, Iliriu i Greciu je dao; pod Iliriom moraš razuměti i Panoniu; ali ni bratje svoje po otcu nije zaboravio. Konstanciu bratu dao je manju Asiu: Hanibaliu dao je Kapadociu i Armeniu; bratiću pako Dalmaciu dao je za uzderžanje života Traciu i Macedoniu. Ova kada je u Konstantinopolu sva razredio, poklisare iz Indie, koji sa neprecěnjenimi darovi njega za cara svoga, i cěloga světa pozdravili su, darovavši im milostivo sve što su od njega tražili, je odpravio, potle toga u Nikomediu idući, ne daleko u vesi Ahironi je umro g. I. 337.

Digitized by Google

dana 22. Maja. Car doista, veliki da se je nazvao, vrědan, ili na zakon i věru, ili na ostali njegov život pogledaš.

Poglavje XVII.

Od uspomene vrědnih pod Konstantinom.

Iz popisanih od Konstantina velikoga někoja lěpše razložiti moram. Navlastito 1) da on u Dalmacii u Nisu varošu je rodio se, prie nego otac njegov Konstancio Kloro bio je od Diokleciana za cesara nazvan. Otac njegov bio je predpostavljeni Dalmacie, i zato kada je cesar posto, ostavio je pervu ženu Helenu, koja je bila u Sardiki varošu Mesie gornje rodjena, i uzeo je Teodoru Maximiana Herkulea pastorku, i s njom je otišo u Britaniu; Helena pako ostala je u Sardiki svom rodjenom městu, a Konstantin bio je u Rim od Diokleciana odveden, i ondě pod pazlivim okom odhranjen. Nadilje Konstantin, da je za Panoniu izvisiti tersio se, to svědoči napis, koi je najdjen u Toplicah Varaždinskih, kojega Kerčelić, i Pater Katančić imadu. Ja pako naški ovako izpisujem iz Katančića: „Car, cesar Val. Konstantin, Pobožan, Srětan, Najveći, August, Vode Jasc (tojest Ilidje) u něko vrěme od sile vatre popaljene, s hodališti i sa svimi nakitki na pervašnju sličnost je povratio. Po providnosti takodjer i dobrotivosti svojoj sajam u nedělju kroz svu godinu je naredio, po nastojniku Valeriu Katulinu predpostavljenomu poglavici deržave Panonie gornje;“ — latinske ěri *Die solis*, ja sam naški u Nedělju, izgovorio, jer pervi dan nedělje, Latini zvali su *Dies solis*, mi pako zovemo „nedělja.“ Nadilje Konstantin, kada Vandale i Sarmate je nadjačao, š njimi tako zaufano je baratao, da je most na Dunavu to jest Istru dao načiniti, kuda mogli su u Rimske strane prelaziti, poradi tergovine morebiti, jerbo š njimi verlo priateljski je barato. Ovo piše *Sextus Aurelius* ovako: „Konstantin, kada je po čudnovatoj ratovah sreći zadobio vladanje svega Rimskoga carstva, most na Dunavu je načinio: oděću kraljevsku sa dragim kamenjem, i na glavi nosio je uvěk krunu, ali zato naj prilagodnii za mloge stvari je bio. Psovke, kavge ukinuti po ostrih zapovědih.

Digitized by Google

uzderžati dobre nauke, navlastito nauke književnstva, on sam čitati, pisati, promatrati, poslušati poslanike, poklisare i tužbe deržavah.“ Poradi toga mloga uzvišena imena od svega puka je zadobio, kako svědoči *Pomponius Lætus* kanoti: „Konstantin povratitelj čověčanskoga naroda, razširitelj carstva i vladanja rimskoga, i utverditelj věkovite sěgurnosti. Najsvetii, i sverhu-sviuh pervašnjih carevah najpobožnii i uvěk zmožni“ *semper Augustus*. Nadalje od Konstantina i ono popisati se mora za věkovitu uspomenu, kako *Pomponius Lætus* piše, (kod Kerčelića) da Konstantin dobro zasluženim vojvodam i službenikom imanja i dobra za věrnost prikazana, na iste njihove odvetke prenio je. Pomponio ovako piše: „Ono se znade, da on (Konstantin) je naredio zakonito: da polja, sela tergovišta, koja za uzderžavanje izsluženih (*emeritorum*) bila su odredjena, na njihove takodjer poslědke (*hæredes*) bi se preněla, to jest: da i poslědci u vladanju dobarah svojih roditeljah ostanu. Po čem vojnike sebi većma prignute, i podložnie je načinio. Pervo doba iz starinskog običaja četnikom, serdarom, županom i vojvodam, koji u službi carstva ostarili su, davala su se polja i sela, da za život potrěbita bi imali dokle bi živili, i zvali su latinski *Parochias*, naški županija. Konstantin pako ova posědovanja, odredio je, da poslědci takodjer po smerti roditeljah zaderže. Od ovuda vidi se, da običaj današnjih carevah i kraljevah spajiluke dobro zasluženim službenikom i njihovim odvětkom děliti, od vrěmena Konstantina velikoga postao je; i *Comites Parochiani*, koje naši stari župane su zvali, i mi pravo govoreć, morali bi zvati, da su već u vrěme Rimljanah bili.“ —

Poglavje XVIII.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah pod Konstantinom, Konstanciom i Konstantom carevi, od g. I. 337. do g. I. 361. car 35. i Julianom Odmetnikom, g. I. 363.

Konstantin mladji, Konstant i Konstancio, sini Konstantina Velikoga po smerti otca primili su vladanje svaki u svojoj strani carstva g. I. 337. měseca Septembra dana 5.

Digitized by Google

Nije bilo dugo mirno njihovo vladanje; jer, kako Pomponio Leto piše, Konstantin tražio je drugo razdĕljenje carstva od bratje, koje kada nije dobio, s vojskom udario je na bližnje krajine, i već do Akvileje došo, gdĕ od Konstanta bio je preobladan, od vojakah sav proboden i u potok Alsa ne daleko od Akvileje bačen. Ovako bi carstvo na dvĕ strane razdĕljeno, na istočno i zapadno. G. I. 341. Franci su se podigli, ali ih Konstant pobio i ukrotio je. — G. I. 350. Magnencio vojvoda podigne se u Galii i za cara se nazove. Proti ovomu Konstant boj podigne, i kod varoša Auguste u Galii š njim se ali nesrĕtno pobije i pogine. Onda Magnencio za cara zapadne strane sebe nazove. G. I. 351. Konstancio vojsku skupi i proti Magnenciu vodi, tri godine je terpio, stražnji put kod Murse, (današnji Oseк) g. I. 353. pobiše se, gdĕ Magnencio preobladan, vojska njegova rasbita, on pako u Galiu bĕžeći kod Lugduna sam sebe ubio je: na jednaki način Decencio vojvoda, kojega Magnencio za cesara je nazvao, kod Senona Galah jest sam sebe obĕsio. U ovom boju najjači i najveći šeregi Rimski su poginuli, i jakost Rimske vojske jest se saterla. Konstancio potle ovoga rata sam je vlado. Po nagovoru svoje žene Eusebie postao je nevĕrnik Arian. Stričiće svoje i strice, Konstancia, Hanibalia i Delmacia dao je smaknuti, i ovako svi od roda Konstantina velikoga poginuli su; sami Galo i Julian sini Konstancia brata Konstantinova ostali su živi. Konstancio pako umro je g. I. 361. měseca Oktobra. Je li u Panonii ili gdĕ drugdĕ, neznade se. Sokrat kod Kerčelića svĕdoči, da se je dvĕ godine zaderžavo u Sirmii, gdĕ poklisare Sapora kralja je primio, koji molili su Mesopotamia i Armenia da im se dade. Pišu něki, da Galo njegov stričić jest u Petovii uhvatjen, i u Poli smaknut; nadilje piše Pomponio Leto, da je Konstancio u Galii i u Panonii dao s velikim stroškom puka proslavljenja kube (*triumphales arcus*) načiniti, od kojih ništa sada nepoznade se.

Julian sin Konstancia brata Konstantina Velikoga, 36-i car Rimski g. I. 361. je posto. Ime njegovo drugačie bilo je: Flavio Klaudio Julian; kod Suide čita se *Parabata*, nezna se odkuda to ime njemu jest naděnuto: drugačie *Apostata* nazvan, jerbo od zakona i vĕre Isusa odmetnuo se je bio i u neznabožtvo pustio. Žena njegova bila je Flavia Maximiana Helena, kći Konstantina velikoga. Ovoga je izperva Konstancio progonio, a Konstant primio i odhranio; potle pako Konstancio sam za cesara nazvao ga je, i g. I. 357. protiva Markomanom s vojskom je poslo, gdĕ on strašno veliku vojsku Markomanah je razbio, i kralja njiho-

Digitized by Google

voga Honodomara je uhvatio. Julian iz mlada bio je *Lector*, to jest u cerkvi sluzbenički čitatelj i dobar kerstianin. G. I. 361. kano car dao je cerkvu u Rimu, na poštenje mučenikah sazidati, i iz sužanjstva biskupe, koje Konstancio je progonio, je dozvao: Miletia Antiokenskoga, Atanasia Alexandrie, Eusebia Vercelenskoga, Lucifera Kalaritanskoga i ostale. Ali po nagovoru neznabožnih službenikah odmetnuo se je od zakona Isusova, i išao je u Dafne cerkvu Apolina, od proročanstva glasovitoga, pitat Apolina o nčkoih skrovitih stvarih. Potle toga najveći nepriatelj Kerstianah je posto. Svete posude iz cerkvih Kerstianskih dao je sve pokupiti, i u carsku pěneznicu donči. Sve cerkve dao je zatvoriti, i oltar gdě su se mise govorile on sam je zapišo. Kerstianom, koje on Galilee je zvao, zabranio je škole učiti. Sve koji su bili u službi carskoj, Kerstiane iz službe je protěro. U varošu Paneadi priliku Isusa, koju njegova žena iz zavěta dala je podignuti, kada je od kervotočja bila oslobodjena, dao je porušiti i svoju priliku dao je ondě metnuti, koja potle od groma bila je raztepena; ova G. I. 362. je uradio: Ove iste godine pišu někoji, da je cerkva Apolina Dafne po molbi s. Babile mučenice od groma zapaljena, sva izgorela. S. Krisostom u svomu govorenju na poštenje s. Babile mučenice deržanom pišc, da se je to g. I. 368. dogodilo; ovako i Sozomen (*lib.* 5.), ali bilo godine koje hoće, istina je, što više pisacah svědoči. Iste godine 362. Julian pisao je na Hebree, (Židove) knjigu 25-u: da cerkvu Jerosolimsku opet sazidju, da ovako nebi ostalo Isusovo proročanstvo istinsko, koje Isus nad cerkvom Jerosolimskom je izgovorio: „da kamen neće ostati sverhu kamena," koje zidanje cerkve započeli su židovi, g. I. 363. ali, kada su starinski temelj počeli izkapati i novoga zidati, tako strašan potres je posto, i vatra iz temelja počela je sivati, da mlogi potušeni, ostali jedva živi od straha i vatre poutikali su, i ovako ono, sto Isus jest navěstio, onda sa svim jest se izpunilo: jer niti kamen na kamenu nije obstao, sve je vatra popalila. Ove iste godine 363. Julian, kada je to začuo, ljuti boj protiva Kerstianom je podigo, u kojem kada je sa kopjem proboden bio, kerv iz rane cureću u šaku primio i pram nebu bacio je, vapijući: „Obladao si Galileanine, obladao si!" ovako dušu poganu s kervju jest izbljuvao g. I. 363. dana 27. Junia, staiosti svoje 31. Někì pišu da je u istom ratu od groma ubijen. Smert Juliana onaj čas bila je navěštena po angelu S. Julianu pustinjaku u pustinji. Ova popisao je Berti iz Sokrata (*lib.* 3.), Sozomena (*lib.* 5.), Teodoreta (*lib.* 3.) i iz Marcelina; ja iz njega izpiso sam.

Digitized by Google

Promotri, čověče: koi ova čitao budeš, svamogućnost Boga višnjega i tverdokornost čověka umerloga, komu Bog večni milost svoju uzkrati — — —.

Poglavje XIX.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah pod carevi Rimskimi Jovianom, Valentinianom stariim, i Valentinianom mladjim i Teodosiom. Od g. I. 363. do g. I. 395. car 37-i.

Jovian ili Jovinian, sin Veroniana kneza, koi kod Singindona u Panonii je stanovao po smerti Juliana od vojske za cara jest nazvan g. I. 363. Od ovoga ništa uspomene vrědnoga nepiše se, van da u Dadastani, medju Bitiniom i Galaciom je umro g. I. 374. 17. Febr. Po smerti Joviana izabrali su za cara Sabustia; ali ovaj nije hotio poradi starosti primiti: potle hoteli su sina njegovoga postaviti: ovoga on nije dao govoreći: da je mlad odveć: dakle izabrali su Flavia Valentiniana. Od vrěmena, kada je Valentinian car postao dogodjaji tako pomešano od pisacah popisani su, da se nezna, tko u Panonii i Ilirii, pod kojim razuměvam i Dalmaciu vladao je. Berti godine vladanja i imena carah tako carigradskih, kako i rimskih lěpo je popiso, ali dogodjaje samo imenovao: dakle kada i kako Vandali, Goti i Markomani zapadno rimsko carstvo jesu osvojili, iz njega nemore se znati: ali ja imadem osim njega Lucia Ivana, Pat. Bedekovića i Baldazara Adama Kerčelića; iz ovih popisanih dogodjajah tersiti ću se stvar dogodjajah jako pomešanu nasvětlo dati, koju oni sasma na kratkom i verlo poměšano popisali su. Čudim se, da ovi premudri i věkovite hvale vrědni pisci naši domorodci, baš u onih vrěmenih dogodjaje popisati od Getah i Vandalah, od kojih mi zaisto dolazimo, i kojih poslědci mi sada jesmo, mogli su propustiti, i što obilatije bi bili morali popisati, ono sa rečma „od ovoga, jerbo mlogi pisci pišu, od više bi bilo ona spomenuti. koja podpuno popisana od različitih pisacah, lahko mogu se imati," piše Lucio (*Lib. c.* 7.). O! kamo li sréća! da su je popisali: mislim da i Lucio sam i Kerčelić, bili bi obi-

Digitized by Google

latije pisali; jerbo pako isti gerčki pisci i němački, na koje se oni sami upiraju, verlo malo od ovih dogodjajah, i to poměšano su pobilježili, od ovuda isti Lucio i ostali naši domorodci nčkoja samo su popisali — — —. Ja takodjer, ako svake dogodjaje, i navlastito imena kraljevah pravo po godina neizvodim, ufam se, da će mi svaki oprostiti.

Flavio Valentinian g. I. 364. od vojske u Nicei za cara jest izabran; u broju 38. car Rimski. On brata svoga Valenta za cesara je imenovao i Azie vladavcem načinio. Graciana takodjer sina svoga od Severe žene rodjenoga Augusta je nazvao, g. I. 367. Strašni boji pod ovim carom započeli su se, kojih on sam, i njegovi vojvode uzrok bili su. G. I. 370. Saksone iz Galie je protěro. G. I. 371. Germane je pobio i raztěro. Ovako piše Berti, ali ja mislim da, koje piše Berti Germane, to su bili Markomani; što Anian Marcelin zadosta očituje, gdě od Valentiniana ovako piše: „Preko potoka Istra na istih Kvadah zemljah, kano pod vlast rimsku već spadajućih, sagraditi za obrambu gradove je zapovědio.“ Od ovuda se razuměti mora ovako; on imao je boj s Markomani, i njih je preoblado i protěro: onda hotio je vladanje svoje preko Istra prenčti i onde je dao gradove sagraditi, gdě vojska rimska bi mogla stajati i protiva Markomanom se braniti; Kvadi bili su Markomani kod Dunava stanujući i bližnji Rimljanah medjaši. Marcelina pisanje potverdjuju napisi na kamenu mramoru kod Lazia, koje napise Kerčelić u latinskom imade, ja pako u našemu jeziku ovako napervcstavljam: „Po odsudjenju visokom gospode naše, Valentiniana, Valenta i Graciana carah najvećih: po naredjenju takodjer světloga čověka, obodvoje vojske meštra, kneza, Foskan predpostavljeni šerega pervoga Martiov, skupa sa vojaci sebi predanimi, ovaj grad, kojemu ime Commertium, (naški tergovina reći će commercium) radi kojega uzroka i načinjen jest od temelja, i sagradio, i do sverhe poso, u 48. danah, veliko vojvodstva blaženoga našega Graciana Augusta drugi put, i Proba čověka najglasovitiega načinio je sazidati dojti,“ to jest: Foskus bio je predpostavljen ovomu poslu, i doveršio ga je za 48 danah u ono vrěme, kada Gracian i Probo bili su drugi put konzuli, to jest veliki vojvode. — Drugi napis ovako glasi: „D. D. D. N. N. N. (to jest: gospode naše) Valentiniana, Valenta, i Graciana, věkovitih Augustah po najkoristnijoj zapovědi: ovaj grad od temelja, po ravnanju

Digitized by Google

čovčka najglasoviticga Eguitia, kneza i obodvoje vojske meštra: po pomoči takodjer Leontia P. P. (to jest: Prefekta Pretoria, prědpostavljenoga pretorianah) Vojnici Aurelianski, i Laureacenski brigi njegovoj izručeni: Veliko vojvodstva iste gospode Carah naših tretjega jesu doveršili do kraja.“ Iz ovoga napiska vidi se, da i drugi grad preko Istra na drugom městu pod istimi carevi bio je sagradjen, po drugih šeregih, nad kojimi imao je ravnanje Leontio, koi je bio *Præfectus Prætorio:* u ono vrěme, kada se je grad zido, bili su sva tri cara tretji put konzuli ili veliki vojvode: to je moralo biti prie 375. god. I. jerbo ove godine Valentinian je umro. Iz ovih napisah istina Amiana Marcelina potverdjuje se, da Valentinian prčko Istra u kraini Markomanah dao je gradove praviti, i ovo bio je pervi uzrok porušenja Rimskoga zapadnoga carstva. Nadalje ovde moram moje čitatelje opomenuti na dogodjaje Konstantina velikoga: kazo sam onde kako Konstantin primio je najprije do 300,000 Limigantah Vandalah, zatim i Visumara kralja Vandalskoga s ostalimi Vandali, koje Gete su progonili, jerbo su se bili s Rimljani složili: kazo sam takodjer, kako isti Gete s Konstantinom mir su bili načinili, da svakomu caru, kada bude trěbovao 40,000 vojske ćeju dati; dakle puna Iliria i Panonia bila je Vandalah, ali i Gete već u Tracii bili su se nastanili. Ovi indi puci bili su mlogi i jaki po Tracii, Panonii i svoj Ilirii: ove puke i ostale starinske Panone i Ilire koje sam kazo, da od vrěmena Tiberia još premlogi ostali su u vrěme Valentiniana Eguitia *Comes*, to jest knez u Ilirii s velikom daćom jest obterašio, što S. Hieronim svedoči ovako: „Eguitio Knez Ilirie sa krivodušnimi daćami sve deržave nad kojimi je vlado, kano da se od nepriateljah bi robile, je obterašio i porobio. Maximin takodjer vojvoda ponosit, to isto je radio: Marcelian u Valerii vojvoda (Valeria deržava zvala se je ona strana Panonie, koja je medju Dravom i Dunavom. Ondě Kvadi i Markomani stanovali su, i od Tiberia preko Dunava protěrani, piše Lucio (*Lib.* 1. *c.* 6. *ex Sexto Rufo*) Gabinia kralja (ovako ga imenuje Kerčelić) morebiti Vandalskoga, na goste je pozvao pod izgledom priateljstva, ali kano uboica proti zakonu družbenskoga priateljstva dao ga je ubiti. Valentinian pako, kako Amian Marcelin piše, bio je odveć protiva podložnikom tverd, i grub za daće velike na puk navaliti priklon i hitar, pram vojakom prostim oštar, velikih vojvodah zločinstva još na veća propustio, ako bi se tko na njih tužio, bio je gluh.“ Ovako Markomani glavni Rimljanah nepriatelji uvrědjeni,

Digitized by Google

Vandali po velikoj daći i ubojstvu kralja svoga na osvetu ganuti, sav puk za osloboditi se od tolikog sužanjstva bio je prisiljen. Ovo su bili uzroci porušenja Rimskog carstva. Dakle najprie Markomani udarili su na Rimljane. Kerčelić piše, da su preko Dunava prišli i najprie na polju poljodělce pohvatali i poražali, i potle da su dva šerega Rimska pobili i raztěrali. Zaboravio je, što je piso, da u krajini Kvadah već bili su dva grada Rimska, gdě morali su i šeregi Rimski čuvati medje, i morali su i naselci biti od strane Rimljanah; indi ja mislim, da najprie na gradove Rimske s one strane Dunava morali su udariti, i dva šerega jedan Panonski, drugi Mesie, kako Kerčelić piše, jesu pobili i raztěrali, i ondešnje naselce Rimske morali su pohvatati i porobiti i u robstvo odpratiti. Ondě pitajući za Eguitia poglavicu Ilirie, kada začuše, da se je u Valeriu odnio, prešli su preko Dunava, i onda su svu gornju Panoniu tia do Akvileje preterčali robeć i paleć. Ohitergio varoš, piše Kerčelić da su popalili i porušili, i ovako s mlogim robstvom natrag su se u svoje krajine povratili. Ovo se je moralo dogoditi g. I. 372. ili 373. U ono vrěme bio je kod Alpinske Julie planine vojvoda Marko, prefekt pretoria u Srěmu bio je Probo, Valent bio je u Tracii. Valentinian pako, u to vrěme bio je blizu Basilee varoša, onde dao je tverdjavu praviti i sam onde pazio je. Probo poglavica Srěma pervi doletio je k Valentinianu i dokazo, kako strašno Panonia i Iliria jest porobljena. Valentinian dojduće prolětje od Trevira u Panoniu hitio je, kojemu poklisari Kvadah i Markomanah naproti došli su, moleći za oproštenje; što su opravili nezna se. To Kerčelić piše, da je Valentinian u varoš Karnuntum došo, i tri měseca lětna oružje i hranu za vojsku pripravljo: onda Merobauda vojvodu da je s pěšaci poslo, da sela bližnja Markomanah pali i robi: on pako sam da je ostalu vojsku vodio, i kod Acinkuma varoša tabor naměstio; Kvadi da su se po šumah razběžali i ovako lahko su mogli Rimljani paliti. Za toga došla je jesen, i Valentinian u Sabariu na zimovište je otišo; tamo došli su poklisari Kvadah i Markomanah, caru obećali da ćeju mu dati mladež u vojsku, i druga hasnovita Rimljanom obetali su, poradi toga njimi za vrěme dao je mir, morebiti, dokle obećana namire: jesu li namirili i kako, to se neznade: ali to se znade, da Valentinian jest umro g. I. 375. Je li u istom ratu ili drugdě, Berti nepiše. Po smerti Valentiniana g. I. 375. posto je car sin njegov od Justine žene Valentinian drugi; dakle kako Kerčelić svědoči, bila su tri cara: Valentinian 2. mladji nazvan, Gracian brat njegov po otcu i Valent, stric ovih

Digitized by Google

a brat Valentiniana stariega. Ovih vrěmenah dogodjaje jako poměšano popisali su pisci, koi bi samo jednoga čitao ništa nebi razumio: jedan drugomu suprotivo piše. Pater Bedeković piše, da Szentivani veli: da g. I. 372. Goti protěrani od Hunah, došli su u Traciu, ali Bedeković piše, da su došli g. I. 381. Nadalje piše, da su Huni takodjer g. I. 372. pod vojvodami Keva, Bela i Kade najprie došli, i u boju s Rimljani iste godine poginuli, i da je sam Atila ostao vojvoda, koi je kano munja g. I. 373. sve Gete iz Panonie protěro i po svoj Ilirii i Italii robio. Kerčelić takodjer piše, da Atila imao je svoje vladanje u starinskoj Dacii, ali da njemu Ardarić Gepidah kralj, i Valamir, Gotah kralj, Kvadi, Švevi, Markomani i svi puci bili su podložni; tko bi se iz ovih mogo što naučiti? tko je sada dosta pametan, da more iz ovih dogodjajah kazati, tko je, je li Huni, ili Goti, ili Vandali Rimljane nadvlado? — Ali ova sva poměšana, ja ću sada redom razpraviti.

Valentinian 2., 39. u broju, car rimski je posto g. I. 375. Goti, kako Berti piše g. I. 376. došli su u Traciu, ali mislim samo 40,000 kako su pod Konstantinom bili savez načinili; jerbo Valent proti Markomanom koji su Panoniu porobili, Gote je trěbovao. Maximin vojvoda rimski plaću, koju Getom bi bio moro dati, je za se okrenuo, jerbo i on hotio je car biti, kako se je potle i proglasio: Gete od glada i potrěbe protiva Rimljanom oružje pograbili su g. I. 377. koju godinu i slědeću 378. sve šerege rimske po Tracii jesu pobili, i porazili: u ovom boju isti Valent od strělice ranjen u jednoj prostoj kolibi, gdě se je sakrio, je izgorio. Ovako Berti godine bilěži; da je Valent, u prostoj kućici ranjen izgorio, to piše Kerčelić. Valent g. I. 378. dana 9. Augusta je poginuo. Ovako indi Gracian i Valentinian 2. mladji zvan cari ostali su. U ovo vrěme to jest od g. I. 378. Gete robili su po Tracii, Mesii gornjoj, Ilirii i Panonii: jerbo Maxim vojvoda sa stranom vojske potegnuo se je k Akvileji i ondě se za cara nazvao. Gete dakle pod vojvodami Alateom i Safrak sva palili i robili su, mora se misliti města rimska, a prosta města gdě su Vandali i starinski Panoni i Iliri poljodelci stanovali, nisu imali što robiti, jer kako sam gori pokazo puk sav bio je siromašan od velikih daćah u naj većih potrěbah. Panoniu Valeriu, to jest svu medju Dravom i Dunavom Panoniu osvojili su, gdě Vandali stanovali su, koji sa Geti složili su se: jer kako sam gori kazo kralja njihovoga Gabinia Maximin lukavi dao je bio smaknuti i Vandale strašno progonio je; Stridovo i Petovium porobili, i popalili. Ova svedoče: Schönleben i Pat. Fuhrman

Digitized by Google

kod Bedekovića. *Vet. et Nov. Austrie part.* 1. *lib.* 1. *c.* 3. P. Fuhrman ovako piše: „U vrěme ovo Goti pod vojvodami Alatcom i Safrak tergovište Stridon, rodno město Blaženoga Hieronima, kako takodjer i varoš Petoviu (danas Ptuj ili Optuj) porušili su.“ Iz ovih dogodjajah istinsko vidi se, da su Goti robili i s Vandali se složili, što potlašnji dogodjaji još očitie pokazati će; da Rimljani sa Geti boje kervave imali su, to svaki misliti mora, ali ih nadvladati nisu mogli. G. I. 379. od otca Honoria, brata pako Valentiniana mladjega po otcu, bio je nazvan za cara Teodosio potle veliki od někojih nazvan kod Srěma. Od ovuda mora se razuměti, da od g. I. 379. četiri cara rimska bila su, Gracian i Honorio, sini Valentiniana stariega od Severe žene, i Valentinian 2. sin Valentiniana stariega od druge žene Justine, indi sva trojica po otcu bratja, i Teodosio, sin Honoria od Termancie žene: kojega Honorio otac kod Srěma g. I. 379. za cara je nazvao. Ovako izvodi Berti. Iste g. I. 379. piše Berti, da su Longobardi došli iz Skandinavie u krajine Vandalah. Ovo trěba dobro pamtiti, jer pisci ova jako poměšali su i pišu, da ovi narodi jedan drugoga iztěrali su, pobili i bog sam znade, što nepišu: ali ja velim, da svi ovi narodi bili su Slavinski, Gete i Vandali; i Markomani bili su najzlamenitii, ovi druge narode Slavinske pozivali su na pomoć, da sa svim neopuste kraine bližnje Rimljanah, i da Rimljane iz Panonie i Ilirie mogu iztěrati. Vandali stanovali su u današnjoj Pomeranii prie Longobardah, jerbo pako pod Konstantinom potegnuli su se u Valahiu, Moldaviu i Daciu, i odanle potle u Panoniu na město njihovo došli su Longobardi najprie u Pomeraniu, potle u Daciu, i zatim u Panoniu: ali zato Gete i Vandali nisu sa svim poginuli, i kraine Valahia, Moldavia, Dacia i Bulgaria nisu sa svim opustile; uvěk ondě ostalo je starinskoga naroda, i uvěk imali su svoje vlastite kralje i vojvode, što sve iz slědećih dogodjajah vidit će se. Indi sada znademo, odkuda su Longobardi došli i prie njih Gete, i gdě su se u vrěme ovo nastanili. Da pako u vrěme ovo, ili još od godine 378. Huni u Daciu su se nastanili, ali pozvani od Getah na pomoć protiva Rimljanom od Hunke, to ja dopuštam, i da oni sdruženi sa Geti i Vandali proti Rimljanom su vojevali, to jest istina; ali da su Huni Gete, Vandale, Markomane pod se podtěrali i s njimi vladali, to nedopuštam, i potli pokazati ću. Indi g. I. 379. četiri cara, kako gori piso sam, bila su, od ove godine strašni boji, medju Rimljani, Geti, Vandali i Huni morali su biti, gdě rado od g. I. 377. do g. I. 392. vojvode Hunah: Keva, Bela i Kadika,

Digitized by Google

u boju poginuli su: jer g. I. 383. dana 25. Augusta, poginuo je Graciau. G. I. 392. Valentinian 2. od Eugenia vojvode jest ubijen dana 15. Maja. Od Honoria ništa nepiše Berti, gdě i kako je poginuo: indi sam Teodosio je vlado, od god. 392.

Teodosio sin Honoria i Termantie, u broju 40. car Rimski g. I. 379. od otca za Augusta bio je već nazvan; po smerti Valentiniana 2. g. I. 392. sam vladanje zadobio je. On Arkadia sina od Flakcile žene, i Honoria takodjer sina svoga za družbenike carstva je nazvao. Ovaj car velike boje i srětno je doveršio. G. I. 380. pokle se je mlogo putah sa Geti pobio bio, njih iz Tracie je iztěro, ali ne iz Panonie i Ilirie; ondě oni, to jest Gete sa Vandali su se sdružili i nastanili, g. I. 386. Gurtunge, zove Berti, koji preko Istra bili su prešli, je pobio i raztěro. Maxim je sebe carem nazvao, Akvileju osvojio, planinu Julsku s vojskom objačio Petovium predobio i kod Siska tabor načinio bio, onamo Teodosio s vojskom došavsi njega i njegovu vojsku razbio je. Maxim, kada je sa svojom pobienom vojskom k Petoviu i Akvileji povratio se, onde od svojih vojakah uhvatjen i Theodosiu jest predan i 27. Augusta ubijen: ovo g. I. 388. dogodilo se je; što Pakata svědočanstvo iz Schönlebena kod Kerčelića svědoči, gdě ovako piše. „Svědok jest Sisak, Svědok najlěpši kod potoka boj.“ S jednakom srěćom Eugenia, koi Valentiniana mladjega g. I. 392. je ubio i veliku vojsku Galah i Frankah sa kupio, i za kralja njihovoga se nazvao, g. I. 394. je preoblado; jer větar strašan tako jest puho protiva Galom i Frankom, da strělice koje su bacali, na njih su padale: poradi toga Klaudian u pěsmi na slavu Teodosia ovako je pěvo. „O sasvem bogu drag, za koga vojuje sam zrak, za volju kojega na pomoć dolaze větri.“ Teodosio poradi svoje mudrosti i velikih dělah, nazvan veliki, g. I. 395. dana 17. Januara je umro. Premda Teodosio za svoga života Sisak (*Siscium*) pod vladanjem Rimskim jest zaderžo, i morebiti města někoja u Ilirii i Panonii: ali ova města sva, Iliriu svu Panoniu, Macedoniu i Gerčku, zatim i Latinsku, Španjolsku i Galiu potle několiko godinah Gete, Vandali i Markomani, predobili su: odkuda svaki misliti more: da Gete i Vandali u istoj Panonii i po Ilirii već u mlogih poglavitih varoših i městih stanovali su, i s drugimi Geti, koji u Bulgarii, Moldavii i Valahii vladali su, kako takodjer sa Huni, koji u Dacii u to vrěme i preko-dunavskoj Panonii nahodili su se, sa privoljenjem Getah i Vandalah, i s Markomani takodjer imali su dogovor, kako Rimljane preobladati i iz Panonie i ostalih krainah Ilirskih, u kojih njihovi predji stanovali su pod sa-

Digitized by Google

movladanjem svojim protěrati bi mogli i opet svoje samovladanje utverditi. Jer ja kažem i za pověrovano deržim, da oni Gali Senones, Boji i ostali, s kojimi Rimljani najprie u Latinskoj, potle pako u Istrii, Liburnii i Panonii premloge boje kervave imali su, bili su Slavi od pokolenja Mosoh: ovi Gali, kada Rimljani došli su u Iliriu i Panoniu, postali su Panoni, u občinskom pako od istih Rimljanah zvani su Iliri: ovi, velim Gali, već nazvani Panoni i Iliri, pod Augustom carom i najvećma pod Tiberiom pod različitimi imeni, kano Kvadi, Svevi, ili kako něki pisci pišu, Svavi, Avarisci i ostali potegnuli su se i prenčli preko Dunava k drugim Slavom, ne hoteći ostati pod vladanjem Rimskim, drugi pako mlogi ostali su i uvěk Panoni zvani. Od ovuda je slědilo, da preko Dunava stanujući Slavi, uvěk vapili su za starinskimi svojimi krajinami, i poradi njih včkovite boje s Rimljani deržali su: dokle stražnji put, pod Arkadiom i Honoriom, iz svih krajinah Rimljane potěrali su, što u dojdućem poglavju pokazat ću: ovde samo napervo moje čitatelje opominjam, da Gete, Vandali u petom stolětju gledeć na Panoniu i Dalmaciu, na Longobarde, Avare, Hune, stražnji put u šestom stolětju na Slavine, Hrobate i Serblje okrenuti će se, i pod ovimi imeni i dan danas po svoj Panonii i Ilirii premda pod različitimi vladavci nahode se i mirno i věrno pod svojimi vladavci živu.

Poglavje XX.

Od dogodjajah Ilirah i Panonah pod carevi Rimskimi Honoriom i Arkadiom, od g. I. 395. do g. I. 423.

Po smerti Teodosia Velikoga sini njegovi, Honorio i Arkadio postali su u broju 41. car Rimski; jerbo obodvojica u oglasih podpisivali su se. Honorio od zapadnoga carstva vladavac u Rimu, Arkadio od istočnog carstva vladavac u Carigradu jesu stanovali. Od ovih dvostruko carevah pokolenje odsele izvodit će se. Dogodjaji pako, koi pod Honoriom i Arkadiom u Panonii, Ilirii i Latinskoj dogodili su se, tako od pisacah poměšano popisani su, da se razuměti ne more, tko je koga preoblado i tko je gdě vlado; doněti ću i popisati iz Kerčelića rěči, koje on iz *Histor. miscell.*

Digitized by Google

lib. 14. je izpiso, *Perip.* 1. *Pan. Vet. pag.* 27. ja naški pisati ću od rěči: „Goti, Hipogoti ili Višigoti, Gepide i Vandali, pod Arkadiom i Honoriom preko Dunava prelazeći nastanjeni jesu u zemlji Rimljanah, i Gepide doista, od kojih potle oddělili su se Longobardi i Avari, u sela, koja su okolo Singidona i Sirmia nastanili su se. Hipogoti pako sa Alaričem Rim porobivši u Galiu otišli su, i koja ondě jesu (razumij města) zaderžali su. Goti pako Panoniu imali su najprije: potle osamnaeste godine Teodosia cara mladjega, u Tracie selih stanovali su, i kroz petdeset i osam godinah u Tracii zaderžavajući se zapadno takodjer zadobili su carstvo. Nadalje Vandali sa Alani sebi sdruženimi i sa Germani, koji sada Franci zovu se, pridruženimi, prelazeći preko Rena potoka, pod Modigiselom vojvodom stanovali su u Hispanii.“ Ovako piše bilježitelj *Hist. miscell.*: Sada popisati ću rěči iz Teofanesa gerčkoga pisca, što on piše g. I. 431. Teodosia pako mladjega 31. „Goti Panoniu najprie zadobivši, na skoro devetnajste godine, jerbo je Teodosio mladji bio tako dopustio, Tračke kraine jesu naselili, i kada su u Tracii petdeset i osam godinah stanovali, zapadnoga stražnji put carstva postali su gospoda „to jest vladavci.“ Sada popisati ću još rěči iz Prokopia gerčkoga pisca, koje piše (*lib.* 1. *de bello Vandal. c.* 2.). „Goti, kada su preko Dunava prešli, najprije zaokupili su Panoniu; zatim stajališta njima u Tracii car je dopustio, ondě dugo nezaderžavajući se, u zapadno carstvo uletěli su.“ Ova svědočanstva iz pisacah gerčkih zato sam popiso, da svaki, koi čitao bude, vidi i znade, da Gerci samo od Getah i boja njihovoga samo někoja kano mimogrede popisali su, iz kojih ništa drugo znati se nemore, nego da su Gete najprije Panoniu, zatim Traciu kano iz milošte carah, i ztražnji put zapadno carstvo predobili, ali kada i kako, to ništa nespominjaju: ali ova drugi pisci, svaki po něšto spominjaju, i zato mlogo pisacah trčba čitati, mlogo nje promatrati, i dogodjaje razabirati, ako tko hoće u redu razumno popisati dogodovštinu. Navlastito pako od potrěbe je iste godine ili kroniku carevah dobro pred očima imati. Ja indi, što pisac *Hist. miscell.*, piše, da su Goti pod Arkadiom i Honoriom u Panoniu došli, već pod Valentom carom da su došli, i od njih da car Valent poginuo ranjen u jednoj priprostoj kući izgoriv je, u pervašnjem poglavju pokazo sam, i da Goti, ili Gete, ili Gepide to kod mene sve jedno je, s tom samo razlikom da Gote iz pokolenja Mosoh, kao i Vandale i Markomane, Gete pako ili Gepide iz pokolenja Tribalah dolaziti nahodim, pod Valentinianom 2. g. I. 376. u Traciu došli su.

Digitized by Google

Ovi Gete što su radili i kako su se u Panonii nastanili, i kako su iz Tracie od Teodosia velikoga protěrani, potle u Panonii stanovali, i gdě su stanovali, to sve u pervašnjem poglavju pokazo sam, u ovom pako poglavju za svědočanstvo popiso sam iz *Hist. miscell.* i iz Teofana i Prokopia da su stanovali u selih okolo Srčma, i Singidona ali bolje rekuć po svoj Panonii Valerii, gdě su i Vandali stanovali; medju tim more se kazati, da okolo Srčma i Singidona većom stranom stanovali su, i u vrěme Honoria i Arkadia svoga vojvodu, kojega Berti kralja naziva, Alarića imenom imali su. Vandali pako imali su kralja svoga Radogosta, koi je bio sin Misislava, sina Visumara, kojega Konstantin veliki jest u Panoniu, da se naseli pustio (pogledaj pogl. Konstantina Velikoga) dakle Honorio car od zapada imao je za tutora Stilikona rodom Vandala; Arkadio pako imao je za tutora Rufina; jedan i drugi bio je Rimljanom nevěran: jerbo Rufin tražio je po pomoći Getah carstva dostojanstvo: Stilikon pako hotio je sina svoga za cara načiniti: ali, kako iz S. Hieronima vidi se Stilikon hotio je Gete, Vandale, Markomane i ostale Sarmate sadružiti i protiva Rimljanom pobuniti, i što od davna već narodi Slavinski tražili su, hotio je kraine starinske od vladanja i sužanjstva Rimskoga osloboditi; ovo Sozomen (*Lib.* 9 *Hist. Eccl. c.* 4.) svědoči: „Stilikon meštar vojske Honoriove nagovaro je Alarića Getskoga vojvodu, da Iliriu osvoji, da on takodjer sa šeregi Rimskimi dojti će, je obećo, da onu krainu pod vladanje Honoria spravi.“ Iz ovoga svědočanstva izvodi se 1) da u počctku vladanja carah Honoria i Arkadia, Iliria, to jest kako Sava teče, sve krajine iz desna Save spadale su pod carstvo istočno, to jest pod Arkadia; dakle i Sisak; ovo svědoče i napisi pěnezah u Sisku kovanih, na kojih imena Arkadia i Honoria čitaju se kod Kerčelića: isti Kerčelić napis novca izpisuje u Akvileji kovanoga, na kojemu ime Arkadia cara čita se; odkuda slědi da i Akvileja pod istočno carstvo je spadala. 2) Od ovuda vidi se, da Gete i Vandali medju Savom, Dravom i Dunavom iz desne strane posědovali su (što *Hist. miscellan. Theophanes i Procopius*, isto svědoče, kako gori popiso sam) sve kraine, Panoniu indi Saviu i Valeriu, i svoje vlastite vojvode ili kralje imali su; jer iz istoga Sozomena i Sozima znade se, da Stilikon kako god Alarića kralja Getah je nagovaro (što potle iz S. Hieronima pokazati ću), tako na jednaki način, i Vandale, Sveve, Alemane je nagovaro, da oni pod vojvodom Radogostom (gerčki pisci pišu Radagaiso) na Rimljane udare. Ovi puci s ostalimi prěko Dunava imali su opet dogovor;

Digitized by Google

znademo u vrême Valentiniana I. da Kvadi, Alani preko Dunava stanovali su i ovi pod vladanje Markomanah spadali; je li pako Markomani svoje vladanje tia do Tise u ovo vrême imali su, to pravo kazati nemogu, ali mislim i pověrovano kazati mogu, da su prie imali, nego ne; jer Huni, koje ja od Tise po današnjoj Transilvanii, a staroj Dacii stanovati mislim, još svoju vlast prie nego se je g. I. 400. naveršila nisu pokazali premda Getom i Vandalom mogli su u pomoć iti i išli su. Dakle Markomani s dogovorom Getah i Vandalah, takodjer veliku vojsku skupili su i podigli i pod vojvodom Markomirom Germane, Franke najprie preobladali, i potle Galiu osvojili, što će se potle viděti. 3) Od ovuda i ono vidi se, da nije istina, što mlogi pisci i isti naši domaći, P. Bedeković i Kerčelić pišu, da Huni pod Atilom vojvodom već od g. I. 373. po svoj Panonii, Ilirii i Latinskoj palili su, i da je on sve ove puke pod svoju vlast spravio. To sve nije istina; Atila je došo u Panoniu potle, kada Gete, Vandali, pod vojvodami Alarićem i Genserićem silne svoje vojske u Latinsku i u Hispaniu odveli su i svu Latinsku i Španjolsku predobili; onda Panonia i Iliria poradi tolikih vojskih oslabljena, da ju istočni car nepredobi opet, Gete i Vandali, koji su ostali, Atilu na pomoć su zvali, i on kano bojan vojvoda sdružen sa Geti i Vandali protiva caru istočnom mloge boje je imo i u zapadno carstvo takodjer u Latinsku pozvan je išo, kada? to ćemo viděti potle. Ali Gete i Vandali od ovo doba u Panonii stanujući potle uvěk svoje kralje i vojvode imali su. Ovo za sada neka dosta bude pokazano, da Huni u ovo vrême, to jest prie g. I. 400. nisu u Panonii nikakovoga vladanja imali. Sada povraćam se na Gete i Vandale u Panoniu. Kazo sam, kako Stilikon Vandal rodom, zet cara Honoria, i nad svom vojskom carstva zapadnoga veliki vojvoda, nagovaro je Alarića kralja Getah i Radogosta kralja Vandalah. Koje godine Gete i Vandali, na Rimljane udarili su, nigdě nisam mogo najti; ali to jest istina, da do g. I. 399. sve šerege Rimskog istočnoga i zapadnoga carstva pobili su i raztěrali, svu Panoniu, Iliriu, Traciu i Norikum predobili. Ovo svědoči S. Hieronim u to vrême živući i u Betlehemu stanujući (*Tom. 5. pag. 207. edit. Antverpien. A.* 1579.) ovako; „Serditost Gospodina takodjer něma ćuti živina: i porušenje varošah i potučenje ljudih, pustinu i pomanjkanje takodjer zadaje živini, ptícam i ribam; svědok Iliria jest, svědok Tracia, svědok, gdě sam rodjen, zemlja: gdě osim neba i zemlje, i rastućeg ternja, i zaraštenih šumah, sva su poginula.“ U knjigi pako Heliodoru pisanoj ovako piše: „Straši se serdce vre-

Digitized by Google

menah naših porušenje izpisati. Dvadeset i više godinah jest, da medju Carigradom i Alpinskimi planinami svaki dan Rimska kerv proliva se. Scitiu (razumij današnju Bulgariu), Traciu, Macedoniu, Dardaniu, Daciu (razumij sadašnju Serbiu, Bosnu), Tesaloniku, Akaju, Epir, Dalmaciu i svu Panoniu, Goti, Sarmate, Kvadi, Alani, Huni, Vandali, Markomani, robe, vuku, grabe. Koliko vrědnih gospojah? koliko děvicah božjih i proštimanih i plemenitih osobah ovim živinam bilo je za nasladnost? Uhvaćeni biskupi: ubijeni misnici: i različite službe klerici, porušene cerkve; kod oltarah Isukerstovih hranjeni konji: mučenikah izkopane kosti. Posvuda plač, posvuda jauk: i premloga smerti prilika. Što misliš, kakovo serdce sada imadu Korintiani, Ateniani, Lacedemonci, Arkadi i sva Gerčka, kojim zapovědaju barbari (razumij sve puke, koji nisu latinski ili gerčki govorili)? u knjigi pako na Geruntiu ovako piše: „U staro doba od mora Pontika tia do Alpinah Julia, koja bila su naša, nisu naša: i kroz trideset godinah preko dunavske medje u srědi Rimskog carstva krajinah vojuje se. — — — Tko će to věrovati? — — da Rim u svom hataru ne za diku, već za uzderžanje boj bije? da pače niti boj bije, već zlatom i svakakim pokućanstvom život izkupljuje, što ne po krivnji carevah, koji najzakonitii jesu, već po zloći na polak barbarskog dogodilo se jest izdajice (razuměva Stilikona, koi je bio Vandal), koi s našim protiva nam blagom oboružao je nepriatelje.“ Iz rěčih S. Hieronima svaki suditi more, kuda Gete i Vandali robili su, i što su radili. Ovo sve terpělo je do g. I. 400. U ovoj godini Is. 400. Alarić s vojskom svojom na Noriku kroz Alpinsku Planinu gdě je Trident je prešo u Latinsku, na Alpinsku planinu Juliu Genserić kralj Vandalah morao je iti, jer Berti piše (u svojoj *Hist. in Appendice ad Sæculum* 5.), da Alarić kralj Getah g. I. 409. je Rim varoš obsio. Ove iste godine 409. da je Genserić kralj Vandalah s vojskom svojom u Spanjolsku otišo, piše isti Berti. G. I. okolo 400. kada Alarić kralj Getah i Genserić kralj Vandalah, po Alpinskih planinah sve tverdjave Rimske jesu osvojivali, piše Berti, da Burgundioni od Meotide jezera pod vojvodom Markomirom Frankoniu predobili su, i g. I. 420. za kralja načinili istoga Markomira sina Faramundova, od kojega potle pokolenje jest vladalo u Galii tia do Pipina, što ću potle razložitie popisati. Pisac *Historiæ miscell.* kako sam gori popiso, piše drugačie: „Nadilje (piše on) Vandali, sdruženi sa Alani i Germane, koji sada Franci zovu se k sebi uzamši, preko Rena potoka pod Modigislom vojvo-

Digitized by Google

dom prešli su i stanovali u Hispanii.“ Ovako kod Kerčelića (*Periodo* 1. §. 3.). Lucio od ovog pisajući (*Lib.* 1. *c.* 7.) ovako veli: „Kada se je nagnulo carstvo Rimsko, kako i kada od različitih barbarah Italia robljena, i sve zapadno carstvo bilo je predobljeno (osim někoih rětkih městah u Hispanii i Galii, koja vlast i ime Rimsko zaderžala su), odviše bi bilo pripovědati, kada pod puno od različitih pisacah popisana lasno imati se mogu.“ Dabi barem one različite pisce imenovo koji podpuno od ovih dogodjajah pisali su, preveliko doista dobročinstvo meni i svim dogodopiscem bi bio izkazo: ali ovako, o žalosti! niti on sam je popiso (morebiti jer nije imo odkuda), niti one pisce je imenovo, koji su od ovih dogodjajah podpuno pisali (morebiti nije znao njih imenovati), ter nas u velikoj neznanosti je ostavio; jer iz njega sasma malo i to poměšano naučiti se moremo: jerbo u istom městu piše nadilje što se Galie dotiče, okolo g. I. 456. „Franci medjutim, kada su prědobili sve okolo stanujuće narode, i prčko Rena prešli, u Galii nastanili su se; i kada su Siagria, koi bio je predpostavljeni pretor Rimski u Galii, preobladali, vladanje u istoj Gahi razširili su.“ Neka svaki sudi, što bi iz ovih svědočanstvih pověrovanije moglo se izvoditi; svaki pisac něšto piše, što je istina, ali poměšano, da se nezna što je istina, a što je laž. Dakle iz svakoga ono ja uzeti ću, što jest istini priličnie, i onda istina iziti će na světlo. Markomani, koje viděli smo u svih dogodjajih da su bili u vrěme sve Rimljanah najjači iz pokolenja Mosoh, Slavini, koje Rimljani nikada nisu preobladali, ovi indi sdruženi sa Vandali, koji su bili u današnjoj Pomeranii i sa Alani, koji su bili u Svevii, Turingii more biti naj prie, kako piše *Hist. miscell.*, pod vojvodom Modigiselom udarili su najprie na Germane i Franke, koji najjači iz medju Germanah bili su, i jerbo Germani isti Rimljane nisu mogli terpěti, rado su se sa Vandali i Markomani sdružili i ovako preko Rena potoka prešli. U to vrěme u boju Modigiselo vojvoda Markomanah mogo je poginuti i na město njegovo Markomir vojvoda je posto. Ovaj vojvoda boje sa Rimljani u Galii je deržo, kakogod Genserić i prie njega Radogost, u Noriku Istrii, i planinah Julskih, Alarić pako u planinah Alpinskih, gdě je Trident varoš, deržali su neprestance, dokle nisu sve tverdjave do Rima predobili. Markomir indi u Galii sa Siagriom, kako Lucio piše, Rimskim pretorom, to jest poglavicom od Galie, boje neprestance je deržo, dokle sve šerege Rimske nije pobio i Siagria sa svim preoblado. Onda svu Galiu pod vlast svoju je spravio, i sebe za kralja u

Digitized by Google

Galii je utverdio; poradi toga ja Markomira za pervoga kralja iza Rimljanah postavljam, i mislim, da nijedan pisac ovomu suproti pisati nemore; jer kako Berti piše, g. I. 420. za kralja izabrali su sina Markomira Faramunda: ako indi sin po smerti otca jest kralj posto, naravski slědi, da i otac morao je kralj biti, i vlast kraljevsku na svoj odvetak morao je preněti: jer potle iz pokolenja Markomira 22. kralja u Galii jedan za drugim vladali su, i ovo u Galii vladajuće pokolenje zvalo se je Merovingičko, ili bolje rekuć Merovindičko: potle ovoga slědilo je Frankonsko ili Karolinsko, od Karla velikoga nazvano, i počelo se je u Pipinu otcu Karla velikoga. Ove kralje potle ću sve imence popisati. Iz istih imenah kraljevskih vidit će se, da su pervi kralji od Galie iza Rimljanah Slavinski bili, to jest Mehro-Vindi, odkuda slědi, da i vojske s kojimi su Galiu prědobili, bili su Vindi, to jest Moravi naški, němački Mähren ili Meeren: što god indi němački pisci pišu, da Franci u petom věku novo kraljestvo u Galii počeli su, istina nije, jer njim mora se kazati, zašto njihovi kralji nisu se zvali iz pokolenja Frankah, već su se zvali iz pokolenja Merovingah? doista da bi Franci Galiu bili predobili, oni bi svoje kraljeve imenovali iz pokolenja Frankah: ali ove imenovati nemogu: Johan Hübner u svom zemljopisu (*Part.* 3. *Lib.* 4. *de Franconia*) piše, da su Franci g. I. 419. jedna strana u Galiu preselili se, a drugi ostali u onoj kraini, gdi je današnja Frankonia; u vrěme Karla velikoga Galia nazvana je *Francia Occidentalis*, Frankonia pako današnja *Francia Orientalis*. U priložku pako od Frankonie (*pag.* 425) piše, da ime Frankonia najprie u jednom pismu Konrada II. od g. I. 1027. nahodi se, Frankoni pako pervi put u knjigi cesara Fridrika I. g. I. 1181. pod ovim imenom nahode se. Najstarii stanovnici Frankonie zvali su se Hermunduri, od Rimljanah zvani su Germani: ovi i ostali bili su od Rimljanah savladani; više putah pobunili su se, ali uvěk od Rimljanah ukrotjeni; okolo g. I. 400., kako sam kazo sa Markomani, je li iz dobra ili prisiljeni, nezna se, sdružili su se i Rimljane pomogli su iz Galie protěrati, ili bolje rekuć pod vlast Markomanah natěrati, i poradi toga Markomir kralj njim je dopustio, ili morebiti zapovědio, da se od njih jedna strana u Galiu preseli, koja poradi mlogih Rimljanah pobijenih, bila je jako opustila; da pako Merovindičko Markomanah vladanje, koje od Markomira se počima, veliko je bilo u Galii, to isti Hübner svědoči (*Part.* 3. *Lib.* 6. *cap.* 5.) od Austrasie ovako: „Dokle u Galii Merovingički kralji vladali su, bila su četiri kraljevska stolna

Digitized by Google

města: u Parizu pervo; 2-o u *Orleansu*; 3-e u *Suissonsu*; 4-o u Meti (*Metz*). Vojvode od Mete zvali su se takodjer vojvode Austrasie.“ Ova Austrasia na daleko se je raztezala; ali od ovoga dojde razgovor, kada od Pipina i sinovah njegovih pisao budem. Iz ovih vidimo, da Franci bili su pod vladanjem Merovingičkim, i da Lucio i ostali pisci, koji Franke za vladavce od Galie potle Rimljanah izpisuju, zločesto imadu, i veliku smutnju u dogodovštini načinili su. Svi dogodjaji, koji prie Pipina Frankom pripisuju se, ne na Frankah, nego na Merovingah vladanje spadaju: pod kojim vladanjem isti Franki bili su, što ja potle pokazati ću. Odovuda pověrovano mogu pisati, da potle Rimljanah, po svem zapadnom Rimskom carstvu Markomani, Vandali i Gete vladali su, premda i Germani svoje krajine imali su velike i pod Karlom velikim vladanje svoje u mloge krajine Markomanah preněli su, i mloge Slavinske narode sebi podložne učinili. Ova bilo je od potrěbe popisati, da se dogodjaji potlašnji mogu bolje razuměti. Sada povraćam se na Alarića i Genserića, koji od g. I. 400. imali su kervave ratove neprestance sa Rimljani. G. I. 408. Stilikon, zet Honoria cara, sa sinom Eukeriom, i sa ženom Severom, kćerom Honoria cara, bili su po zapovědi Honoria smaknuti, kano da Stilikon hotio je carstvo na se i svoga sina preněti; g. I. 409. Alarić kralj Getah obsio je Rim varoš, u Rimu Honoria izbacio je iz carstva i natěro sbor Rimski, da Atala poglavicu Rimskoga (*Præfectum Prætorio*) postave za cara; jerbo pako godine ove Herkulian poglavica Afrike hranu u Afriki je zaderžo, koju bi u Rim bio moro poslati, radi toga glad strašan u Rimu je nasto, da se je čověčansko meso jělo, i matere svoju dětcu su jěle. Alarić indi Rim je ostavio; ali dojduću godinu 410. s vojskom i onda na porušenje Rima jest se povratio, strašno Rimljane potuko, Rim popalio, porušio. Kako glad strašan je bio, to izpisuje Zosim (*Lib.* 5.) i s. Hieronim u knjigi na Principiu pisanoj. Od porušenja pako Rima pišu Zosim *lib.* 6., Orosio *lib.* 7., i Sozomen *lib.* 9. s. Hieronim. — Pisac Historie Miscele piše, da se je dogodilo 24. Augusta g. I. 410. Od ovoga porušenja ja ću rěči s. Hieronima u našem jeziku popisati, kako kod Bertia našo sam (*in Append. ad seculum* 5.). Rěči s. Hieronima ovako naški glase: „Tko ražanje one noći, tko mertve sa rěčjom kazati; ili tko sa suzami onu žalost zadosta bi mogo oplakati: varoš starinski porušen leži, mlogo vladajući godinah; premloga po ulicah i po kućah leže mertva simo tamo tělesa, i premloga smerti prilika.“ G. I. 411. Alarić kralj Getah je umro, ali neznade

Digitized by Google

se kakovom smertju. Brat njegov Ataulf vojvoda Getah godine iste 411. je posto. Ovoga ljuto serdce protiva Rimljanom je potišila Placida cara Honoria sestra, koju uhvatjenu Ataulf za ženu svoju je uzeo: mlogo Rimu i svemu carstvu je pomogla, jer mlogo više kervi u Rimu bi se bilo prolilo; za volju i na molbu žene svoje Placide ostavio je Ataulf Rim caru Honoriu svomu šuri, on pako u Galiu s većom stranom vojske je otišo: jerbo pako tamo Markomani, ili Merovingi, pod vojvodom Markomirom već svoje vladanje bili su utverdili, zato odanle otišo u Spanjolsku, gdě već Genserić kralj Vandalah je bjo. Ovaj Genserić sa Vandali svojima zaderžavo se je u Spanjolskoj do g. I. 427. premda Ataulf kralj Getah vladanje svoje g. I. 411. već je bio utverdio i sebe za kralja nazvao. Uzrok toga čini mi se bio je: jerbo Španjolska sa Portugaliom jest golema kraljevina, i mloge berdine, na kojih premloge tverdjave lahko nisu mogli predobiti; poradi toga i Gete i Vandali tia do 427. godine morali su ondě neprestance boje deržati, i kada su sve krajine u Spanjolskoj predobili, onda Genserić sa svojimi Vandali u Afriku se je prebrodio g. I. 427. Mauritaniu i sve krajine Rimske, i Kartaginu varoš je predobio do god. I. 439. Od koje godine sebe za kralja u Afriki je imenovao, i potle 39 godinah kano kralj u Afriki je vladao. Od ovuda svaki istine ljubitelj neka sudi, je li ja krivo imadem, ako pišem da ovi narodi, to jest Gete, Vandali i Markomani morali su medju sobom dogovor imati, i savez načiniti, da svi skupa na Rimljane udare, i to na sve strane, jerbo Rimsko carstvo bilo je strašno golemo i jako; zabadava bili bi Gete, i Vandali šerege Rimske po Panonii, Ilirii, gdě razuměvam Norikum i Dalmaciu, pobili, ako nebi po Germanii, po Galii i Španjolskoj Rimske šerege predobili, ako nebi isto Istočno carstvo bili oslabili i zatvorili, tako da od nikuda šeregi Rimski nisu se mogli više skupiti i u Latinsku na pomoć Rimu dojti. I nitko neka nemisli da Ilirija i Panonia sasvim puste jesu ostale, potle iza kako su mloge vojske u Latinsku i Španjolsku otišle, ili da Markomania pusta je ostala, što u Galiu i na druge strane silne vojnice jest razposlala: ovo samo bojna mladež je otišla, zato po svih krajinah Ilirie, po Noriku i Panonii, po Tracii, Bulgarii, Dacii, Svevii, Bavarii, Austrii, i ostaloj Markomanii ostali su starinski Slavljanah narodi, koji Istočno carstvo uvěk na uzdi deržali su. Od vrěmena pako, kako Gete Italiu i Rim predobili su, i u Španjolsku svoje kraljestvo utverdili razdělili su se na Ostro-Gote i na Visi-Gote; Ostro-Goti bili su u današnjoj Bulgarii, Dacii, Pano-

Digitized by Google

nii i Ilirii sa Vandali, starinskimi Panoni i Iliri pomešani, zvali su se kano od Istoka stanujući; Goti pako u Italii, i Španjolskoj stanujući zvali su se od rěči višji to jest da iz nad ovih više gore stanuju: ovi Goti potle u Latinskoj vladali su i uvěk u Ilirii i Panonii takodjer vladali su, i odanle pomoć, kada im sila je bila, dobivali su. Kako dugo vladanje njihovo u Latinskoj je bilo, to ćemo potle sve viděti. Sada povraćam se na Honoria cara Rimskoga, i kada pokažem, kako se je Rimsko carstvo zapadno u Augustulu stražnjem caru doveršilo; onda ću popisati sve kraljeve od Galie, od Španjolske i od Afrike, da iz istih imenah sude moji čitatelji: jesu li bili Gete, Vandali i Markomani, rodom Germani ili Slavi? iz rěčih bo i zgovora poznade se najvećma svaki narod. Onda ću dojti na Arkadia cara Konstantinopolitanskog, koje na potle ja careve Carigradske imenovati ću. Pod njimi vidit će se tko i kojega naroda Gete i Vandali bili su; jer ja ovako kažem, da kakvoga pokolenja bili su ostanci od Getah i Vandalah u Ilirii i u Panonii, onoga pokolenja bili su i oni Gete i Vandali koji su Rim osvojili, Španjolsku i Afriku; to će se pako sve u petom i 6. věku razpoznati. Honorio, kako gori kazo sam, na molbu sestre Placide ostao je car u Rimu, ali vojska njegova od Getah sastavljena, od Getskih vojvodah jest se ravnala; živio je do g. I. 423. i dana 25. Augusta u vodenoj bolesti je umro. Po smerti Honoria Ivan pervi carstva bilježnik za kralja u Raveni jest se proglasio: ali Teodisio II., nazvan mladji, unuk Teodosia velikoga, car Carigradski poslao je Aspara velikog vojvodu u Italiu s vojskom po moru, koi Ivana s pomoćju Getah, něki pišu Hunah, je izbacio i smako, i na město njegovo Valentiniana u broju III. za družbenika i cara, sina Konstancia cesara, od Gale Placidie rodjenoga, je podigo g. I. 425. ovako Berti.

Digitized by Google

Poglavje XXI.

Od Valentiniana 3-a, u broju carah Rimski 42-a, do Augustula stražnjega Rimskoga cara. Od g I. 425. do g. I. 475.

Valentinian po imenu III., za Honoriom car Rimski u broju 42. g I. 425 je posto; bio je sin Konstancia cesara i Gale Placidie. Ovomu već god. 424. bila je zaručena Eudoxia kći Teodosia cara Carigradskoga, kada je istom dvě godine bila stara. S ovom zaručnicom Valentinian III. car Rimski godine 437. jest se věnčo u Tesaloniki varošu, i s njom imao je dvě kćeri: Placidiu, po imenu 2-gu, i Eudoxiu po imenu 3-tu. Ovaj car premda je imo prelěpu ženu i mladu Maxima vojvode ženi silu je učinio, koju Prokopio (*lib.* 1. *de bello Vandalico*) za najlěpšu i najčistiju ženu izpisuje. U vrěme ovoga cara Atila sa Huni g. I. 434. u Italiu je navalio; ali ovo obilatije izpisati moram. Pokazo sam u pervašnjem poglavju, da g. I. 400. Alarić kralj Getah, i Radogost, i za njim Genserić kralj Vandalah iz Panonie i Ilirie sa strašnimi vojskami otišli su, ovaj prěko Julske, onaj prěko Tridentske ili sada Tirolske Alpinske planine u Latinsku. Panonia indi sva i Iliria s Dalmaciom bila su verlo u puku oslabljena; onda Gete i Vandali, da proti Istočnomu, to jest Carigradskomu caru mogu se braniti, Atilu u pomoć pozvali su, i njemu kano družbeniku dopustili, da svoje Hune, koji u Panonii preko Dunava i u Dacii do ovo doba stanovali su, u Panoniu s ove strane Dunava naseli. Da Huni sa Geti u družtvu i pajdaštvu bili su, to Amian Marcelin (*lib.* 31. *c.* 16.) svědoči, koi takodjer piše, da 50 godinah Huni u Panonii stanovali su. Jerbo pako Atila g. I. 453. kako Kasiodor piše, g. I. 454. je umro: odkuda slědilo bi, da Atila sa svojimi Huni u Panoniu g. I. 403. morao se je naseliti. Gdě Huni u Panonii stanovali su, pravo se kazati nemore: nego da Atila g. I. 454. s vojskom svojom povratio se je, i u Sikambrii, današnjem Budimu umro, piše P. Bedeković iz Brietia. Od ovuda more se kazati, da njegovo stolno město bio je Budim, i da Huni okolo Budima, to jest u Panonii Valerii stanovali su. U vrěme ovo kralj Getah bio je Ardarić, prie njega Roila, koi s vojskom bio je Carigrad obsio, ali nadojde strašan vihar, munje, gromovi,

Digitized by Google

gràd; stražnji put kada je grom Roila ubio, Gete uplašeni razbĕžali su se, i ovako Carigrad od porušenja oslobodjen. U ovom boju rado da su bili i Huni, jerbo Berti imenuje, da Roila bio je Scitah kralj, po imenu Scitah zvali su se, Gete i Huni: koje godine ovaj boj jest se dogodio, Berti, koi drugačie dobar je kronik, ne piše, već samo piše, da je ovo iz Teodoreta (*Hist. Eccl. lib.* 5. *c.* 37.) izvadio. Potle ovoga boja Atila veliko vojvodstvo je primio, i on Hune i Gete za jedno je u ratove vodio. Nadilje potle ovoga boja Teodosio 2. car carigradski jest mir pod ovom pogodbom sa Geti i Atilom načinio, da Huni i Gete slobodno kano sa dopuštenjem cara carigradskoga mirno u Panonii stanuju: ali da car carigradski njima za zlamenje i svědočanstvo mira svaku godinu za utverditi priateljstvo 350 funtih zlata plati. Ovo svědoči Prisko Teodosia cara poslanik. Ova pogodba morala je biti načinjena prie g. I. 430.; jer ove godine Prisko opet poslan od Teodosia obećo je Atili, samo da miran ostane 700 funtih zlata. Doista g. I. 434. Atila, pozvan od Honorie Valentiniana cara rimskoga sestre, koju Eugenio vojvoda jest opoganio, iz Rima protĕro i u Carigrad k Teodosiu caru poslo, koja Atili obećala je sebe za ženu, i sve zapadno carstvo prĕko Alpinskih planinah je prešo, i mloga zla po Latinskoj učinio. Iz toga uzroka Teodosio car carigradski poslo je Priska na novo s poklisari k Atili u Latinsku, neka bi ga nagovorio, da Latinsku nerobi, i da se povrati u Panoniu, i poslo mu je u tu pogodbu 6000 funtih zlata, i obećo, da će svaku godinu potlam 1000 funtih zlata, ako miran ostane, plaćati. Ali Atila za ono vrĕme jest Latinsku ostavio, ali velim, opet g. I. 447. na novo počeo je robiti, i g. I. 452. kako Berti piše, je Akvileju, Ticin, Mediolan i ostale varoše bližnje porobio. Onda piše Berti, mlogi pobĕgli su na otoke morske medju bare morske i započeli su varoš Veneciu (Mletke ili Benetke) zidati. Atila hotio je, kako P. Bedeković piše, onda u Rim, ali pred njega izišo je Leon I. papa; Atila videći u zraku iz nad glave Leona pape ss. Apostole Petra i Pavla, njemu grozeće se, prepo se i uplašen od Rima da je otišo: něki pisu da je od Aecia vojvode Valentinianova pobien povratio se u Panoniu, i u Sikambrii varošu (Budimu) kada je prelĕpu dĕvojku za ženu uzeo, pir slaveći, od kervi utušen jest umro, g. I. 454. Po tom Valentinian Aecia vojvodu, bojeći se, da mu carstvo neotme, sam svojom rukom je probo, zato Maxim vojvoda, kojega ženu Valentinian car je obsilio; zgodu osvete našavši, vojačke viteze Aecia, Trasilu i Optilu nagovori, da se za svog vojvodu caru osvete: koji Valentiniana ubili su,

Digitized by Google

g. I. 455. dana 17. Marcia. Ova od Hunah za života Atile imao sam popisati, iz kojih vidi se, da Atila nikada nije nad Geti vlado, već samo kroz petdeset godinah bio je vojvoda i družbenik Getah i što god glasovitoga je radio, to nije sam svojima Huni, nego sa Geti skupa radio: i da Gete poglavitii u Panonii bili su, to iz Teofanova svědočanstva gore od mene popisanoga izvoditi se more, koje opet ovdě ponavljam, za stvari něke bolje razložiti i razuměti: koje ovako glasi: „Goti Panoniu najprije zadobili su, potle naskoro devetnaeste godine carstva Teodosia mladjega s dopuštenjem u Tracke krajine naselili su se, i kada su u Tracii krez 58 godinah stanovali, zapadnoga stražnji put carstva postali su gospoda, to jest vlastnici." Iz ovoga svědočanstva izvodi se 1) da Gete g. I. 427. u Traciu naselili su se, jer Teodosio mladji postao je car g. I. 408. indi 19. godina njegovog carstva bila je 427.; na dalje 2) Izvodi se, da Roila Getah kralj sa Huni Carigrad morao je obsěsti prie, i to more biti okolo g. I. 425. i jerbo Gete i prie morebiti s Teodosiom imali su boje, i njegvu vojsku naravskim načinom morali su razbiti, jer drugačie nebi bili mogli Carigrad obsěsti, i zato buduć da su sve krajine do Carigrada i svu Traciu predobili, morao je Teodosio u Traciu da se nasele, dopustiti, i s njimi i s Huni mir pod gori napisanimi pogodbami načiniti, da on svake godine morao je harač plaćati. Ovakove harače potle takodjer Gepidom i u vrěme Avarah cari od Carigrada morali su plaćati, što će se potle viděti. 3) Odovuda se izvodi, da Gete bili su vladaoci od Panonie, Tracie, Dalmacie i sve Ilirie, premda Atila vojske jest vodio po smerti Roila, i njegovo ime glasovito potle samo bilo, jer nakon 58. godinah, to jest g. I. 493. Teodorić Amal kralj Getah jest Italiu zadobio i tamo kraljevo, što ćemo sve potle viděti; i da indi nije istina, što Kerčelić, P. Bedeković i ostali pisci pišu, da je Panonia i Iliria toliko putah sa svim opustila i da u Panoniu i Iliriu sve drugi i drugi narodi dolazili su. Da su dolazili Huni, potle Longobardi, to je istina; ali da su Gete i Vandali sveudilj u Panonii i Ilirii obstajali, i da su se u věku šestom i sedmom na Slave i Hrovate i Serbe okrenuli, to ću ja pokazati. Ova iz svědočanstva Teofanova izvodio sam, koi g. I. 431. Teodosiova pako carstva godine 31. je piso, i istinski premda na kratko je piso i morebiti nije smio istinu pisati, i zato nije sve dogodjaje popiso. Sada od potrěbe je popisati, što se je u Panonii po smerti Atile pripetilo. Kazo sam, da potle Roila kralj Getah bio je Ardarić, i ovaj bio je s Atilom suvladalac: Atila nad Huni, Ardarić nad Geti i Vandali.

Digitized by Google

Atila umro je g. I. 454.; po smerti Atile sini njegovi počeli su za kraljestvo medju sobom boj biti, Ardarić to videći, i znajući kako njihov otac hotio je već sam vladati, podigne svoje Gete, udari na Hune, nje preoblada, razbije i raztěra; veća strana, pišu, da je otišla, odkuda je bila došla, druga strana, koja se je Getom podala, ostala je. Ali da ja od ovoga dogodjaja nebi što krivo popiso, Jornanda rěči, kako kod Kerčelića našo sam, sada popisati ću: Jornando dakle, koi sam bio je Geta (*Lib.* 50.) kako po smerti Atile Huni, i Gete, i ostali puci u krajini svaki svojoj razišli su se, ovako piše: „Gepide, osvojivši po junačtvu stajališta Hunovah, i zadobivši kano obladavci sve krajine čitave Dacie, ništa drugo od Rimskoga carstva nego mir i svake godine obećanu plaću, kano junački vitezi po priateljskoj pogodbi tražili su; što i dragovoljno jest privolio car, i do sada jošter navadni poklon jest. Goti pako, videći da Gepide Hunovah stajališta za se zaderžali su, i da Hunski puk u svoja starinska stajališta jest prenio se, volili su u Rimskoj kraljevini zemlje zaderžati, nego s pogibeljom svojom ulěsti u tudje. Uzamši Panoniu, koja na daleko raztezanoj ravnici imade od Istoka Mesiu gornju (današnju Serbiu, Bosnu) od podne Dalmaciu, od zapada Norikum, od pol noći Dunav. Sauromate pako, koje Sarmate zvali smo, i Cemandri, i něki od Hunovah u strani Ilirie kod grada Martene u hatarih njim odkazanih stanovali su. Iz kojega pokolenja bio je Blivila vojvoda Pentapolitanski i njegov rodjeni brat Froila, i našeg vrěmena Besa patricio. Sciri pako i Satagiri, i ostali Alani s vojvodom svojim Kandać po imenu, Scitiu manju i dolnju Mesiu dobili su. Kojega Kandaća Alanovamuta, moga otca otac, to jest moj děd, imenom Perio, bilěžnik dok je Kandać isti živio, jest bio; i njegove rodjene sin Guntige, koi se je i Beza zvao, meštar vojnički, sin Andaga, sina Andale, od pokolenja Amalah izlazeći. Ja takodjer, premda neučen, Jornandes, prie pokerštenja moga, bilěžnik bio sam. Rugi pako, i drugi někoji narodi, u Bizim i Arkadiopolje stanovati otišli su. Hernač takodjer, mladji Atile sin, sa svojimi na kraj manje Scitie stajališta jest si izabro: Emedzur i Ultzindur, rodjaci njegovi u Dacii podunavskoj. Uton i Isoalmo, koji nju zadobili su, i mlogi od Hunah većom stranom podigli su se, i u Romaniu otišli su.“ Ova Jornando je popiso g. I. okolo 552. jerbo onda je on živio, dakle okolo sto godinah kašnie po smerti Atile, koi kako sam već piso g. I. 454. je umro. Ali Jornandu věrovati se mora, jerbo on, kako je čuo od Getah stariih, onako je popiso: i pokolenja mogo je znati, budući i on od istoga

Digitized by Google

pokolenja. Ovo pako mlogo služi za buduću dogodovštinu; samo nekoja ovde moraju se razložiti: 1) od potrěbe je osětiti se na pogodbu, koju car Teodosio mladji jest načinio sa Geti, kada su Konstantinopol pod vojvodom Roilom bili obseli i mir načinili pod pogodbom da car svake godine 350 funtih zlata plati: ovu plaću, Gepide kada su Hune preobladali, i nadilje od cara za onda Marciana tražili su, i ovako mir caru obećali; na što car privolio s drage volje je. Što pako cari Rimski kano da iz svoje milošte njima dopustili su u Panonii i po Ilirii stanovati, to samo bio je kano dokaz, da cari carigradski zaderže si pravdu, da oni pervo doba bili su vlastnici od Panonie, i da oni po pravdi bi opet mogli Panoniu osvojiti i druge Ilirske krajine, akobi mogućnu vojsku imali za preobladati i protěrati Gete. Od ove plaće, ili bolje rekuć harača spominja i Jornando i piše, da i do sada jošter jest navadna plaća, to jest do g. I. 552. kada je Jornando piso. Od kuda očito slědi 2) da Gete, koje Jornando po običuju svoga vrěmena Gepide piše, kako god u vrěme Atile bili su starinski i pervi, najjači domorodni narod, koji Hune gospodovati morebiti hoteće je preoblado, i po krajinah Dacie, Bulgarie, Mesie i Romanie je razdělio, da u jednoj krainu stanujući nebi se morebiti opet podigli: uvěk je bio, ovako i do vrěmena onoga, kada je Jornando piso, jaki, mogući i vladajući narod u Panonii svoj, Dacii, Mesii i Ilirii, gdě i Dalmaciu razuměvam; jer drugačie nebi navadnu daću cari Carigradski Getom u vrěme Jornanda plaćali. 3) Gepide i Geti ili Goti kako je něki imenuju, bili su sve jednaki narod Slavinski, s tom razlikom, da Goti iz Sarmatie, ili bolje rekuć Skandinavie, od kuda su potle i Longobardi došli, u vrěme Konstantina velikoga u Valahii, Moldavii i Bulgarii nastanili su se, i sa Geti starinskimi, koje još u vrěme Augusta Tiberia, Ovidio Gete je zvao (pogledaj strane II. pogl. 11. i 16.) sdružili su se, i pod Valentinianom i Valentom, najprie u Traciu, potle u Panoniu nastanili su se, i u ovoj Panonii, kako Jornando piše, ostali su. Ovo su indi oni Gete, koje Germani nazvali su Gote, i koji s Konstantinom velikim načinili su savez mira, da će uvěk carevom Rimskim davati 40,000 vojske na pomoć, kada budu trěbovali. Ovi Gete s Vandali, koji takodjer pod Konstantinom velikim u Panoniu nastanili su se, sa starinskimi Panoni i Iliri sdruženi carstvo zapadno Rimsko jesu predobili i potle u Panonii, Dalmacii i u svoj Ilirii uvěk ostali su, i mi dan danas njihovi poslědci jesmo. Kada indi znademo, kuda Huni oni glasoviti od Gepidah razdělјeni su, sada još od potrěbe je znati, kuda Gepide

Digitized by Google

nastanili su se. Od njih piše Jornando, da Hunah stajališta za se okrenuli su, i da sve krajine Dacie zaokupili su. Pod Daciu spadalo je, kako iz ratovah pod Trajanom, i potlašnjih pokazo sam, sve kako Tisa u Dunav utiče, iz lěve strane i današnja Transilvania, jerbo u vrěme Decebala kralja, Moldavia i Valahia pod Daciu je spadala, to znademo, ali da u vrěme još Aleksandra velikoga, u Moldavii i Valakii Gete su stanovali, to sam pokazo u dogodjaih Aleksandra velikoga; u vrěme pako Augusta, da Bulgaria današnja i Valahia bile su krajine Getah, to sam pokazo iz Ovidia; i da jezik Getah bio je pravi Ilirski, u kojem isti Ovidio jest pěsni pravio, to ja sve pokazo sam u pogl. 11. U ovih krajinah od vrěmena Panona, koi sina svoga Tribala u dolnju Mesiu, današnju Bulgariu s Iliri je naselio, najpervo doba stanovali su Tribali i Gete. Tribali isti zatim zvani su Gete, to jest, današnje Bulgarie stanovnici potlam zvani su Gepide, stražnji put Bulgari, i to kod gerčkih pisacah, nemački pako i talianski pišu se Goti. Ovi indi Gepide, bili su u Bulgarii današnjoj, ali sa Geti, Sarmati i Vandali sdruženi, koji iz Skandinavie, Pomeranie i Sarmacie došli su. U ovo vrěme, kada su Rimljane iztěrali i sve pobili već bili, Traciu, Serbiu, Panoniu, Dalmaciu zaokupili su i Hune protěrali, koji se nisu hotili njim podložiti. Huni najprie stanovali su, kod Hunke i u Dacii s one strane Dunava, za tim kada Alarić s Geti, Radogost i Genserić s Vandali u Latinsku, Spanjolsku i tia Afriku razišli su se, onda Huni na ovu stranu Dunava naselili su se; i jerbo stolno město Atile Budim, gdě je i umro, bio je, dakle okolo Budima s ove strane Budima stanovali su takodjer Huni poměšani sa starinskimi Panoni, Vandali i Geti, po Valerii Panonii: dakle sve kraine Dacie do Tise, Transilvaniu, Moldaviu, Valahiu, Bulgariu za se okrenuli su, i svu Panoniu Valeriu, gdě Huni stajali su. Od Valahie moram kazati, da onde Pacinacite stanovali su, od kojih malo potle dojde razgovor. Ovi od otoka Peuka ime su zadobili, i ja u vrěme Aleksandra velikoga o njem govorio sam. Stanovnici u ono vrěme zvali su se Peucini; ovako sva starinska imena dolaze opet na světlo. Ovako indi vladanje Getah od Ponta Euxina, kako s. Hieronim takodjer svědoči, gori spomenut, do Carigrada, i odanle iz nad Macedonie svu Iliriu do mora adrianskoga i svu Panoniu uzamši protezalo se jest. Cari Carigradski takodjer harač plaćali su; ali s druge strane Dunava, stanovali su Švevi, pod vladanjem Markomanah, koje od postanja samovladanja je ostalo nepreobladano, iz kojega kako pisac Historie Miscele svědoči, pod vojvodom

Digitized by Google

Modigiselom, Alani, Vandali i ostali puci Slavinski pridruživši sebi Germane, koji Franki zovu se sada, i potle, kako Berti svědoči kada je Modigiselo ili u boju poginuo, ili umro, pod vojvodom Markomirom prěko Rena prešli su, i ondi u Galii, kada su Siagria Rimskog pretorà i vojvodu prědobili, Markomir sebe za kralja načinio, od kojega Merovingičko pokolenje je vladalo, kako dugo, to ću potle pokazati. Ova sam od Markomanah zato opet spomenuo, jer za malo vrěme vidit čemo, da Hunimund vojvoda Svevah išo je u Dalmaciu robit, kojega Gete sa svom vojskom pobili su, i poradi toga tri godine boj sa Svevi i Markomani imali su, i potle opet Odoacer kralj Markomanah kroz gornju Panoniu i Norikum u Latinsku je unišo, Latinsku osvojio i kraljem se od Rima i Latinske načinio. Ova od potrěbe je znati, jerbo něki pisci, navlastito němački, hoće sve ove narode za Germane imati. Viděli smo sve narode, koji po smerti Atile od Ponta Euxina s jedne i druge strane Dunava stajali su; još moram i od one strane prěko dunavske Panonie, gdě je sada Magjarska na desnu stranu Tise, medju Tisom, Dunavom, Austriom i berdinami Karpatskimi, ondě u vrěme Trajana bili su Jazigi, potle odanle podigli su se Huni i Avari, koje něki pišu Abare, od kojih taki u šestom věku dojde veliki glas. Ova krajina je li sama svoga vladaoca imala, ili pako pod vladanje Markomanah spadala, kada Avari glasoviti su postali, pravo kazati nemogu; ali u vrěme, kada Magjari došli su, da je spadala pod Markomane, i medju dokle je dosigala, to potle pokazati ću, kada od věka 9. dogodjaje pisao budem. Sada povraćam se na kralje Getah. Kazo sam, da u vrěme Atile bio je kralj Getah Ardarić; po smerti Ardarića, posto je kralj Atalarić; kako dugo ovaj je vlado to nikako nisam mogo najti: Atalarić imao je tri sina, Valamira, Teodemira i Videmira: Ovi kraljestvo medju se razdělili su. Pat. Bedeković piše, neznam iz kojega pisca, da Valamir uzeo je za se Panoniu Saviu: Teodomir Valeriu; Videmir indi morao je iz nad Save svu Horvatsku i Dalmaciu. Pod ovimi kraljevi, piše Jornando (*c.* 53.) da je Hunimund vojvoda Svevah u Dalmaciu robit išo, i kada su marvu pratili Svevi, da su jih Gete stigli, sve robstvo oteli, i Sveve pobili. Od ovuda tri godine da su rat imali, i stražnji put da Svevi od Getah, sa svim preobladani bili su; ali Valamir da je u boju mertav ostao. Ovaj rat dogodio se je okolo g. I. 470. jer kako P. Bedeković piše g. I. 476. Videmir otišo je sa jednom stranom Getah u Spanjolsku, morebiti Višegetom u Spanjolskoj na pomoć: indi ostao je sam Teodemir. Ovoga Pacinacite, koje ja kazo sam Peu-

Digitized by Google

cine, uznemirili su, u Valahii stanujući, ali on nje je preoblado i upokorio. Imao je sina Teodorića, nazvanoga Amala. Teodemir, kako P. Bedeković piše, umro je u bolesti g. I. 478. Indi sin njegov Teodorić sam je vlado. Dakle, kada pokazo sam, da u Panonii, Ilirii i Tracii, ostao je vlastnik i kralj Teodorić Amalo: sada povraćam se na care Rimske. Po smerti Valentiniana 3. g. I. 455. carstvo i udovu Valentiniana pograbio je Petronio Maxim vojvoda, kojega ženu Valentinian je bio obsilio. Eudoxia udova Valentiniana hoteći se osvetiti poradi ubijenoga svoga muža, kojega Maxim dao je smaknuti, dozvala je iz Afrike Genserića kralja Vandalskoga, koi iste g. I. 455. s vojskom došavši Rim je strašno porušio, popalio, porobio i ovako sa premlogim blagom i robstvom Eudoxiu, i ovako obadve njezine kćeri Placidiu 2., i Eudoxiu 3. sobom u Afriku je odveo. Petronio Maxim kada je vidio, da Genserić kralj Vandalah Rim je predobio, hotio je uteći, ali varošani njega uhvatili su, kamenjem ubili, na komade potergali i u Tiber potok bacili. To sve dogodilo se jest g. I. 455. Ove iste godine Rimljani izabrali su za cara Flavia Macilia Avitu. Štogod pod godinami pišem, to sve iz Bertia.

Flavio Macilio Avita u broju car 43. g. I. 455. postao je. Ovaj bio je poklisar kod Teodorića kralja Višegetskoga u Hišpanii; ali ovoga Recimir vojvoda Getah jest izbacio, i natčro, da je moro svete redove primiti i načinio ga je za biskupa u Placencii, gdè od žalosti je umro g. I. 457. Od ovuda vidi se, da Gete i u Latinskoj imali su svoju vojsku, i da su vladali, ali zašto u Rimu nisu hotěli svoju stolicu imati, to se neznade.

Flavio Julio Majoran, u broju 44. car Rimski, g. I. 457. posto je po smerti Avite. Ovoga u početku godine 5. carstva vojvoda isti Recimir je ubio kod Dertone: potle Majorana.

Vibio Sever u broju 45. car Rimski, g. I. 461. je posto. Ovoga takodjer Recimir vojvoda Getah po otrovu je smako, g. I. 467.

Antemio kada je Ricimirovu kćer za ženu uzeo, od istoga Ricimira postavljen za cara, g. I. 467. u broju 46. car Rimski postao je. Ali od istoga tasta Ricimira po zasědi uhvaćen u Rimu je ubijen, na početku šeste godine svoga carstva.

Flavio Anicio Olibrio, koi Placidiu Valentiniana 3. kćer za ženu je imo g. I. 472. u broju 47. car Rimski je posto: ali potle několiko měsecih iste godine život je izgubio. Po smerti Olibria Glicerio Rimskog varoša sbornik g. I.

Digitized by Google

473. u broju 48. car Rimski je posto. Ovaj dojduće godine 474. od Julia Nepota, sina Nepotiana iz carstva izbačen, u Dalmaciu protěran, ondě da je biskup u Saloni posto, Berti piše. Za Gliceriom Julio Nepot g. I. 474. u broju 49. car Rimski je posto. Ovoga Oreste veliki vojvoda Getah iz carstva jest izbacio, i sina svoga Flavia Romula Augusta, Augustula zvanoga je načinio carom Rimskim u broju 50-im g. I. 475. Nije naveršio u carstva vladanju Augustulo čitavu godinu, kada Julio Nepot Odoakra kralja Markomanah je pozvao u Italiu; koi Odoaker s velikom vojskom kroz Panoniu i Norikum u Latinsku došavši, Oresta je pobio, i kada se je u Ticin varoš bio zatvorio, varoš je obsio i predobio, Oresta uhvatio i ubio; sina njegovoga Augustula iz carstva izbacio, i u Lukulan otok Kampanie, u staro doba Megarim zvan, blizu Neapola, u Sužanjstvo je protěro. Ovako Rimsko carstvo, koje se je u Augustu počelo, u Augustulu jest se doveršilo, g. I. 475. Popiso sam care Rimske: sada od potrěbe je sve dogodjaje popisati, koji u Latinskoj dogodili su se u vrěme kraljevah Rimskih počamši od Odoakra kralja Markomanah, da ona, koja od Dalmacie, i od Frankah Lucio, i drugi pisci iz kojih on ona izpiso je, bolje razumiju se. Jedino moje čitatelje opomenuti moram, neka dobro paze, da Teodorić sin Teodemira u sve ovo vrěme, to jest do g. I. 475. u Tracii kralj Getah je se zaderžavo u miru, ali potle několiko godinah dojti će na světlo sa svojimi Geti i postat će zajedno kralj od Rima i Latinske.

Poglavje XXII.

Od kraljevah Slavinskih u Iliriі, Panoniі i Latinskoj. Od g. I. 475. do g. I. 552.

Pokazo sam u poglavju pervašnjem, da Odoaker kralj Markomanah, od Julia Nepota, kojega Oreste vojvoda iz carstva Rimskoga izbacio je, pozvan u Latinsku s velikom vojskom došavši, Augustula cara, sina Orestova, iz carstva izbacio je g. I. 475. i kada je indi svu Latinsku i Siciliu predobio, sebe za kralja od Latinske nazvao g. I. 476. Ovaj Odoaker s Latinskom nezadovoljan vojsku skupi i najprie u Dalmaciu navali i nju porobi, za tim u Galiu otide Anda-

Digitized by Google

gave porobi, Alemane u Latinsku hoteće razbije i porobi; i ova sva dogodila su se do g. I. 480. — Potle toga s vojskom dojde u Panoniu Valeriu, onde Feletea kralja Vandalskoga, koi u Vendoboni današnjem Beču je stanovao, preoblada, uhvati i sa Gisom ženom i sinom Friderikom, u Rim odvede, i onu stranu Panonie Rudolfu svomu rodjaku izruči. Friderik sin Feletea iz Rima potajno uteče, i k Teodoriću Amalu u Traciu dojde, i njega moli, da on proti Odoakru vojsku podigne, njemu Latinsku otme, sebe pako u kraljevinu otca postavi. Teodorić, nazvan Amalo (morebiti iz slavinske rěči, kada je otac njegov hotio umerti, pito je Gete, koga si hoće za kralja imenovati, kazali su, a mali tvoj sin neka bude, jerbo je bio onda malen, kada je otac njegov Teodemir g. I. 478. umro, ime od Getah je dobio Amalo) mlad, vatren, i slave željan, Zenonu caru carigradskomu, koi njega za sina jest bio uzeo, najprie oglasi se, i kada je isti car Zeno njega nato nagovaro kako Berti piše, da car voli da on u Rimu vlada, nego koi drugi; g. I. 487. obišo je svoje Ostrogete, i silnu vojsku sakupio, s kojom kroz Dalmaciu na Alpinske planine Julie s oružjem put si načinio, i do potoka Soče (*Sontia*) došo. Ondě pervi put sa Odoakrom pobio se i njega preoblado je: i do Verone njega tiravši, kada se je u Veronu zatvorio, njega obsio je, i ondě opet na boj natěro, i drugi put preoblado jest; Odoaker ništarmanje opet vojsku sakupi, i tretji put sa Teodorićem se pobije, ali i tretji put preobladan, u Rim poběgne. Ali Rimljani zatvoriše vrata gradska, i nepuštiše ga u Rim; odkuda běžeći u Ravenu varoš s vojskom zatvori se. U to vrěme svi varoši Teodoriću predadu se, i on svaki dan sve jači bivo je. Teodorić zatim Ravenu s vojskom obsědne, i tri godine obsědjena derži Odoakera: medjutim vrěmenom Odoaker iz nenada iz varoša na Teodoriča nahrupi, ali i četverti put pobijen, jedva se u varoš zatvori. Videći Odoaker, da Teodorić, svu Latinsku i Siciliu već je zadobio, pošalje k Teodoriću poklisare, moleći njega za mir i prijateljstvo, i njemu obeća, da ga za družbenika Latinske hoće spoznati, i s njim Rimske kraine poděliti. Na to obećanje načinišе mir, i Teodorić vojsku od Ravene odvede i sa Odoakrom pomiri se. Kada su indi dokončali, koi će nad kojom stranom vladati Odoakra jedan put na čast pozove, u kojoj razveseljen od vojakah Teodorićevih sa sinom skupa bio je izsěčen g. I. 493. svoga vladanja u Latinskoj godine 17. Od ovoga Lucio (*lib.* 1. *c.* 7.) ovako piše: „Kada se je zapadno carstvo po boju Odoakra Herulah kralja doterglo, i Gete s kraljem Teodorićem u Tracii

Digitized by Google

stanovali, Zeno car, da u jedno vrěme zla se oslobodi, i Herule neznabožce iz Italie i Dalmacie protěra, Teodorića proti njim je nagovorio, koi stvar junački sveršivši, za kratko vrěme Dalmaciu, Reciu, Italiu i Siciliu je osvojio, i Getah kraljestvo je u Italii utverdio.“ Što pako Lucio od Frankah u istom poglavju piše, da Franci u ono vrěme vladanje imali su, to on (neznam od kuda je izvadio) vara se; jer Franci i sva Galia bila je pod vladanjem Merovinskim, i Klodov šesti kralj po mojem broju u Galii, koi g. I. 499. jest se pokerstio, bio je pokolenja Merovingičkoga, a ne Franačkoga, kako god i Merovingi, ili Markomani bili su Slavinskoga pokolenja, a ne Germanskoga, kako bi radi Němci izvoditi, da su Vandali, Gete, koje oni Gote pišu, bili Germani. Doista Franci i Saksi bili su najjači puci Germanah; ako li indi bili su vladajući u Galii i u Germanii zašto nisu kralja si izabrali iz svog pokolenja: ali oni to nisu mogući bili do Pipina, koi je bio iz pokolenja Frankah; dakle zlamenje jest, da oni bili su pod vladanjem Merovingičkim. Što pako Lucio piše, da Anastasio car carigradski Klodoveu kralju od Galie poslao je zlatu krunu, i da je s njim tražio prijateljstvo načiniti, i njega protiva Getom u Italii, Dalmacii, Panonii i Tracii vladajućim naustiti, i da je Anastasio protiva Getom boj podigo i Tarento počeo osvojivati, ali ga nije mogo; nadilje, da Klodoveo onda boj imao je sa Burgundi, i pomoć od Teodorića, kano saveznoga družbenika je tražio, Teodorić pako Klodoveu na pomoć iti nije mogo, zaštobo vojsku u Galiu na pogibel poslati, sebe pako oslabiti, da Dalmaciu i Latinsku neizgubi, nije hotio, već je volio pogodbenu plaću saveza Klodoveu platiti, i stranu Burgundie, od Klodoveu po boju zadobljenu izkupiti, nego sebe u boj zaplesti; ovako da je i savezno prijateljstvo sa Klodoveom zaderžo, i Anastasia cara sve lukave naměre u ništa spravio, piše Lucio iz Prokopia: ova sva ja dopuštam; samo to kažem, da Lucio iz Prokopia ova jest izvadio, nemotreć na vladanje Merovingičko, koje različito jest bilo u ono vrěme od Frankah, jer što god gerčki pisci do Pipina, ili Latinski, ili Němački Frankom su pripisivali, to bi bili morali Merovingom pripisati, i ja odsele što god od kraljevah Galie do Pipina pisao budem, to kralje Merovingah imenovati ću: nadalje što se saveza prijateljstva, medju kraljevi Merovingičkimi i Getskimi dotiče, imadem kazati, da ovaj savez još od vrěmena Honoria cara svoj početak imade, jer ondě kazo sam, da Stilikon veliki vojvoda Honoriov, rodom Vandal, nagovorio je Alarića kralja Getah, Radogosta pako kralja Vandalah imao je pripravnoga;

Digitized by Google

ovi opet nagovorili su Markomane i ostale Sarmate, da se svi jednokupno protiva Rimljanom podignu, i onda ovi puci načinili su savez medju sobom, kojega stalno deržali su do vrěmena Pipina i sina njegovoga Karla velikoga. Ovaj skupivši od svih stranah Germane, Slavine jest suzbio, i njihova vladanja pomanjšao, mloge Slavinske kraine osvojio, i potle na němačke njegovi u carstvu naslědnici jesu preokrenuli; odašta razgovor obilatii potle imati ćemo. Da pako Markomani u Italiu su pod Odoacerom bili nahrupili i nju osvojili, to nikoga nemora smutjivati; jer Odoaker pozvan od strane Julia Nepota, to morao je učiniti, jerbo vidio je, da Gete u Latinskoj već oslabili su, i jerbo Teodorić kralj Getah u Panonii, Tracii i Dalmacii bio je mlad, indi da istočno carstvo Rimsko opet Latinsku ne osvoji bojo se je, i zato Italiu jest osvojio, od kuda naravskim načinom njega sa silom i bojem Teodorić morao je iztěrati, ako je hotio Latinsku opet osvojiti; jer ta medju kraljevi jest uvěk bila pravda, da što tko po boju i oružju zadobie, ono prez boja i oružja nerado odpušta. Što nadalje Lucio iz Prokopia piše, da Franci Višegote iz Galie su protěrali, to se je Procopio prebacio; jer kako Berti piše, Gete u Galiu nisu se nikada bili nastanili, već u Spanjolsku, dakle iz Galie nisu bili mogli protěrani biti, što ja obilatije pokazati ču kada budem pokolenja kraljevah Merovingičkih, Getskih i Vandalskih pisao. Ove dogodjaje u vrěme Teodorića kralja Getah u Latinskoj pervoga, koi od g. I. 493. samovladni kralj Latinske i Sicilie jest postao: ali da on takodjer kralj i Dalmacie, Panonie, Tracie i sve Ilirie je bio, to svědoči Teofan, i da Gete vladanje svoje u Iliru i Panonii imali su; dakle Panonia, Tracia i Iliria nisu bile prazne krajine, kako nčki pišu i puste: nego su bile jake i pune naroda i to Slavinskoga, koi se je Getski, Vandalski, Gepidski zvao do šestoga věka, u šestom pako věku postao je Slavinski Narod. Indi Teofan ovako piše: „Ove godine (to jest trinaeste godine carstva Justiniana cara) Mundus od Gepidah svoje pokolenje vodeći, Giesma sin, koi po smerti otca k ujaku po materi, Sirmie kralju je došo, na Rimljanah stranu je prešo. Ovo začuvši u Rimu kralj Teodorić, poklisare k njemu posla; po kojih nagovoru k Teodoriću je došo, i kod njega zaderžavo se je, i pajdaš oružja njegovoga postao je. Kada je Teodorić bio umro, k Dunavu rěki je došo, i od cara Justiniana tražio je, da ga na posle za podložnoga carstva imade; dapače i u Carigrad je išo, kojega car sa sinom zajedno s najvećimi darovi je nadario, meštrom od vojske Ilirske nazvao i odpustio.

Digitized by Google

Kada je u Iliriu putovo, i već blizu bio, Bulgarah četa neizbrojena zatvorila mu je put: ali on put oružjem jest si otvorio, i udarivši na suprotivnike, sve je pobio.“ Ovo isto i Cedren svědoči ovako: „Godine trinaeste Justiniana cara Rimljanom jest se pridružio Mundo Gepida po narodu, sin Hiesma, kralj Sirmia.“ Justinian postao je car g. I. 527. indi trinaesta godina carstva njegovoga bila je 540. Dakle u ovoj godini Mundo, Hiesmov ili Giesmov sin bio je kralj Sirmie, to jest Panonie Savie, Serbie i Tracie, koi je u Sirmii varošu stanovo. Indi Sirmia u ovo vrěme još nije bila porušena: dakle Panonia, Serbia, Tracia, Dalmacia nisu bile puste krajine, jer kralj u pustih krainah nemore se deržati. Laž je dakle, da svi Gete izišli su iz Panonie, i nju pustu ostavili, kako pisci pišu. Doista u Ilirii i Panonii, kako kazo sam, još od vrěmena Augusta i Tiberia ostali su sveudilj starinskih Ilirah i Panonah mlogi odvetci, koji Getom i Vandalom od vrěmena Konstantina velikoga u ove krajine prihodnikom sdruženi Rimskog carstva jaram skinuli su: i koji potle sveudilj, i njihovi poslědci u ovih krajinah ostali su, i mi dan danas svi obćenito Slavjani njihovi poslědci jesmo. Istina je, da oni strašne vojske i premloge u Latinsku, u Spanjolsku, i tiam u Afriku razposlali su, ali tamo junaci samo išli su, a morebiti da mlogi sa ženami i dětcom takodjer, ali zato uvěk ostalo je dosta naroda u narodnoj zemlji. Iz svědočanstva indi Teofanesa znademo, da u vrěme Teodorića kralja Latinske, bio je takodjer kralj u Panonii i Ilirii ujak Munda, koi je stajo u Sirmii varošu, i k kojemu Mundo po smerti otca je došo; i kada je k Rimljanom prešo na Teodorićev poziv, u Latinskoj ostao do smerti Teodorića; po smerti pako Teodorića kralja povratio se je u Sirmiu, gdě po smerti takodjer ujaka kralj je posto. Teodorić kralj Latinske je umro g. I. 526. morebiti u Raveni, jerbo Getski kralji Ravenu za stolno město odabrali su bili. U ovo vrěme već Longobardi, koji potle Getah u Latinskoj su vladali, u Panonii su bili, premda od njih někoji pisci ništa nespominjaju u ovo vrěme, već kašnie; ali ja ovo iz pisacah drugih izvodim; poradi toga za razuměti dogodjaje Getah i potlašnjih Slavinah od ovoga obilatije moram sada pisati. Kazo sam u pogl. 19., da u vrěme Teodosia velikoga nazvana g. I. 379. od Skandinavie došli su Longobardi, i da su se u krajni Vandalah nastanili. Ova krajna bila je Pomerania, jer iz nje u vrěme Konstantina velikoga Vandali došli su u Valahiu, Moldaviu i Daciu. Kada je Vandale Konstantin u Panoniu napustio, za njimi došli su Gete iz iste Skandinavie najprie u Pomeraniu,

Digitized by Google

iz Pomeranie u Valahiu, Moldaviu i Daciu, gdě sa Geti starinskimi sdruženi, sa Geti Bulgarskimi, pod Konstantinom velikim mir su načinili, kako gori već popiso sam. Skandinaviu veliku zove Jornandes nožnicu, ili Sabljenicu, to jest kore u kojih sablje i mači nose se, jerbo odanle Goti, Vandali, i Longobardi došli su na poražanje. Ovako Berti iz Jornanda piše. Nadalje Berti piše (*Appen. ad. secul.* 6.) da potle kako je Belizar vojvoda Justinianov Vitiga kralja Getah bio uhvatio, to jest potli g. I. 539., sproti Longobardi došli su u Latinsku, i da su Mediolan zaokupili. Lucio pako (*Lib.* 1. *c.* 8.) iz Paula Diakona piše, da su Longobardi 42. godine u Panonii stanovali. Odovuda bi slědilo, da su Longobardi okolo g. I. 497. u Panoniu došli, to jest kada Teodorić već svoje kraljestvo u Latinsku je preneo: odkuda nadalje slědi, da Longobardi ne kano vladajući, nego kano družbenici u Panonii su stanovali, koje Gete sebi na pomoć u Panoniu su nastanili, da od istočnog Rimskog carstva nebi se preobladali. Jer doista, kako gori iz Cedrena i Teofana pokazo sam, za života i po smerti Teodorića bio je kralj Panonie u Sirmii varošu stanujući ujak Mundov, i po smerti ujaka isti Mundo, od kojega smerti potle ću kazati. Indi mora se dopustiti, da Longobardi kano družbenici Getah u Panonii nisu nikakovo vladanje imali, već sa Geti sdruženi živěli su na svaki boj pripravni, kuda bi Gete išli, i nje vodili. Ova sva iz slědećih još većma vidit ćemo.

Po smerti Teodorića kralja Getskog u Latinskoj g. I. 526. Atalarić po Imenu II. postao je kralj od Latinske Getski 2. Ovaj vladao je do g. I. 534. mirno. Teodat kralj Getah u broju 3. u Latinskoj posto je g. I. 534. Ovaj kralj taki iz početka imao je boj sa Justinianom carom; ali da se dogodjaji boljma vide, od potrěbe je obilatije sve dogodjaje popisati. Justinian car Carigradski, koi vladao je od g. I. 527. do g. I. 565. dana 14. Novembra, nakanio je bio zapadno carstvo Rimsko od Getah, Vandalah i Markomanah osloboditi, ali nije znao kako bi; indi najprie dokončao je Afriku od Vandalah osloboditi, jerbo Traciu, Serbiu, Panoniu, Dalmaciu, jednom rečju svu Iliriu nije mogući bio, poradi Getah onděka vladajućih, na koje udariti nije smio, i kojim takodjer harač plaćati je moro, i od kojih Anastasio car jest se odzido, kako Zonaras svědoči: „Poradi navalivanja Moisah (bio bi moro pisati Mesiah) ili Bulgarah (on pervi Bulgare spominja, koji su bili isti Gepide) i Scitah dugačku zidinu kod Carigrada Anastasio car jest sazido.“ Poradi indi Getah, koji na skoro Sclavini

Digitized by Google

postati će ju, na suhu boj začeti niti je smĕo, niti je mogo; dakle Afriku najprie osvojiti je odredio, znajući dobro, da Vandali daleko su od svojih družbenikah, i da ladjah morskih neimaju u Europi stanujući Gete i Vandali, na kojah bi mogli na pomoć dojti Vandalom u Afriki stanujućim. Dakle Belizara vojvodu velikoga na morskih ladjah s jakom vojskom u Afriku je poslo. Ovaj bojni vojvoda koje godine u Afriku jest se dobrodio, kazati pravo nemogu; ali to Berti povĕrovano piše, da Belizar Gilimira ili Gelimira g. I. 533. je preoblado, uhvatio i u Carigrad odveo. G. I. 534. udario je na Siciliu Belizar, i nju predobio. G. I. 535. Neapol je predobio, u kojem boju Teodat kralj Getah je poginuo. Godine iste, ili na početku 536. postao je

Vitiges, sin Teodata, u broju 4. kralj Getah u Latinskoj. Ovaj kralj obsĕo je Rim varoš, jerbo se je bio morao protiva Getom pobuniti g. I. 537. tako strašno, da u Rimu od glada matere svoju dĕtcu ražale su, i njihovim mesom hranile se. Ali bojni veliki vojvoda Belizar g. I. 538. Rim varoš od pogibeli jest oslobodio, Vitigesa preoblado, i njega do Ravene stolnoga mĕsta jest tĕro, i u varošu zatvorenoga obsĕo; g. I. pako 539. varoš Ravenu je prĕdobio, Vitigesa uhvatio, i u Carigrad odveo. Potle Vitigesa

Teodobald u broju 5. kralj Getah u Latinskoj je posto g. I. 539. i g. I. 540. je poginuo, ove iste godine 540. ili na početku 541.

Alarić po imenu II. u broju 6. kralj Getah u Latinskoj je postao, ali iste godine u boju morao je poginuti, jerbo

Totila u Broju 7. kralj Getah u Latinskoj je posto g. I. 541. Ovaj s bratom svojim Ostroilom, ili kako nĕki pišu Ostrovojem g. I. 540. došo je u Dalmaciu sa silnom vojskom, i ondĕ brata Ostroila ostavio, on pako s jednom stranom vojske u Latinsku je otišo, sva mĕsta osvojio, i Rim na novo obsĕo; kojega g. I. 546. je predobio; Kapitolium je popalio, i zidine sve porušio. Protiva ovomu Justinian poslo jest Narsesa velikoga vojvodu (jer Belizar morao je već biti more biti u tavnici, i g. I. 561. dao mu je car oči izbosti). Narses mloge boje imao je s Totilom, ali g. I. 552. Totila je u boju poginuo: a Narses Rim osvojio. Za Totilom

Teja u broju 8. kralj Getah je posto g. I. 552., koi u boju g. I. 553. je poginuo, i kraljevsko pokolenje Getah u Latinskoj doveršio. Ovako kralje Getah i njihove godine popisao je Pater Joannes Laurentius Berti, Eremita Reda s. Augustina, rodjen u Florencii (*in Breviario Historiæ Universalis Ecclesiasticæ, Venetiis edito.* 1763.). Ovomu vĕrovati se mora; jerbo u ono vrĕme je piso, kada premlogi

Digitized by Google

najučenii kritici bili su, i u onom městu je piso, gdě ova dogodila su se, i u Padovi je potverdjen, gdě najučenia skupština je bila. Ovdě sada moram mojim čitateljem mloga napervo staviti, koja za razuměti dogodjaje Getah i Slavinah veoma su od potrěbe znati; jer što god sam čitao pisacah, nijednoga nisam vidio, koi bi tako godine i imena carevah i kraljevah svih popiso, kako poštovani i visoko učeni gore imenovani Pater Berti. — Prečastni i visoko poštovani kanonik Kerčelić od ovih dogodjajah je piso. Učeno, i dosta je piso mlogo poštovani Pat. Bedeković; tko pako od Slavjanah věkovitu hvalu nije dužan Ivanu Luciu poradi njegovoga truda i brižljivosti, s kojom on dogodjaje stolětja šestoga počemši Slavinah i Horvatah je popiso: ali isti ovaj věkovite hvale vrědan pisac Ivan Lucio stolětja petoga i šestoga dogodjaje tako je u kratko, mimogred i poměšano popiso, da, koi dogodovštine drugih i mlogih pisacah nije čitao, i nje na pomoć uzeo, nikada dogodjaje Getah i Slavinah razuměti i sdružiti nebi mogo. Na priliku, Lucio (*Lib.* 1. *c.* 7.) piše, da Mundo kralj Getah u Panonii, kako gori pokazo sam iz Cedrena i Teofana, g. I. 535. u Dalmacii protiva Gotom vojujući, premda preobladavac je poginuo. Nadalje piše Lucio: „Konstancian poradi toga u Dalmaciu poslan, kada je Salonu predobio, i zidine varoške popravio, i kada je Gote i ostale Barbare kod Dunava stanujuće, koji Gotom na pomoć su bili došli, bio preoblado (rěči slědeće iz Prokopia *lib.* 1. *de bello Got. pridaje Lucio*) Dalmaciu i Liburniu pod vladanje svoje je uzeo, i Gote sebi pridružio, koji u ovih městih ostali bili su.“ Iz ovih rěčih Lucia, i iz ovoga svědočanstva Prokopiova, svi potlašnji pisci kano istinito izvode i pišu, da je Justinian Dalmaciu od Getah predobio; ali, koi gori moje dogodjaje pozorno je čitao, odmah kazati će, da je Lucio falio; jerbo Cedren i Teofanes pišu, da Mundo kralj Sirmie (to jest kralj Ostrogetah) trinaeste godine Justinianova carstva Rimljanom se je pridružio, to jest na stranu Rimljanah je prešo: trinaesta pako godina carstva Justinianova padala je u g. I. 540. kako gori pokazo sam. Indi sada pogledajmo dogodjaje Getah, koji su u Latinskoj bili g. I. 540., i najti ćemo, da g. I. 539. Vitigesa Belizar jest uhvatio, i u Carigrad odveo. Od ovuda naravskim načinom jest slědilo, jerbo Višigete u Latinskoj su bili oslabili; da Ostrogete, kojih kralj Mundo je bio, Višigetom na pomoć morali su iti, da Rimljani opet Italiu i Dalmaciu ne osvoje. Dakle Mundo kralj Ostrogetah, došavši g. I. 540. u Dalmaciu sa svojom vojskom, izdao je svoje Gete, po otajnom dokončanju i pogodbi s Justinianom, od

Digitized by Google

kojega već prie velike poklone je primio, kako sam gori iz Teofana pokazo, i pridružio se je sa Rimljani, koji po Moru došli su u Salonu. Ovo čujući drugi Gete kod Dunava, iz ove i one strane stanujući, podigli su se pod vojvodami Totilom i Ostroilom, i dosavši u Dalmaciu, udarili su na Munda i na Rimljane. Mundo u boju je mertav osto, a Rimljani utekli na more, Gete pako koji su bili pod ravnanjem Munda kralja rado su se pridružili k drugim Getam, i ovako Ostroil i Totila Dalmaciu osvojili su. Ostroil ostao je u Dalmacii kralj Getah, a Totila otišo je u Latinsku slědeću godinu 541.; što je tamo radio, i kada je umro, to sam gori popiso. Da pako Justinian Dalmaciu nije u ono vrěme zadobio, to se odonuda istinsko kazati more; jer, da bi ju zadobio, niti Oštroil u Dalmacii kralj ostati nebi bio mogo, niti Totila u Latinsku nebi bio unišo. One indi rěči Prokopiove, od Lucia popisane, u sebi istinske moraju se razuměti ovako: „da Justinian Dalmaciu i Liburniu pod svoje vladanje je primio, kada Mundo sa Goti svojmi jest se Justinianu pridružio, ali ovo pridruženje nije dugo terpělo, jer iste godine 540. Mundo od Getah bio je ubijen, i Justinian u Dalmacii nije ništa zaderžo, nego Salonu i někoje varoše na moru, koje Gete nisu mogli onda taki osvojiti. Ovo je pako bio veličanstva carah carigradskih običaj, i izlično veličanstvo, da su oni Gete, i potle Avare i Slave, kano iz milosti u Panonii i Ilirii pod svojim krilom stanovati pustili, jerbo nje iztěrati nisu mogli; već njima još harač plaćati morali su. Što nadalje Lucio od Frankah piše, ono se mora ovako razuměti; da, kada je Vitiges bio od Belizara preobladan, onda Vitiges naravski morao je pomoć tražiti, i od Ostrogotah, i od saveznih priateljah Merovingah, kojih kralj Kildebert, a ne kako Lucio piše Teodebert, došo je s velikom vojskom na pomoć, i već u Ligurii bio je; ovo se je dogodilo g. I. 539. Kada je pako vidio, da Gete i Longobardi već Rimljane su raztěrali i preobladali, natrag se je povratio, videći, da njim pomoći netrěba. Od kuda vidi se, da ni ono istina nije, da su Franci stranu Venecie zadobili, oko godine 549. i da su Longobardi sa Narsesem sdruženi protiva Getam vojevali. Ova sva neznam odkuda je Lucio izpiso: ali to za pověrovano znadem, da Berti piše, da su Longobardi g. I. 539. ili 540. već u Latinsku unišli; kako su pako unišli, to Paul. Diakon (*Lib.* 2. *c.* 6. *et c.* 26.) ovako piše: „Longobardi, kada su sebi pridružili Bulgare, Sarmate, Panonce, Sveve, Norike i ostale jednakoga imena, s najvećom silom u Latinsku unišli su, i kada su svu Galiu s ove strane Alpinskih planinah, Tusciu i Umbriu osvojili,

Digitized by Google

Longobardsko kraljestvo u Latinsku su preneli.“ Ovako Lucio iz Paul. Diakona piše (*Lib.* 1. *c.* 8. *pag.* 39): ali i ovo zločesto piše, da su kraljestvo proneli, koje bi morao pokazati, gdě su prie kraljevali. Da su u Panonii 42 godine stanovali, to se more dopustiti, ali da su u Panonii kraljevali, to se ne more kazati; jerbo sam pokazo, da u Panonii bio je kralj Mundo, u Sirmii stanujući od pokolenja Gepidah; dakle to iz svega slědi, da Longobardi pozvani, kako sam gori već kazo od Getah, došli su u Panoniu. Jerbo Gete u Latinsku svoje vladanje preneli su, i naravskim načinom u Panonii i Ilirii oslabili su, da indi, i u Panonii i Ilirii mogu svoje vladanje protiva carom Carigradskim suzderžati, i u Latinskoj obstajati, uzeli su Longobarde kano družbenike u Panoniu najprie, zatim pake u Latinsku. Da pako Longobardi ne sami po svojem junačtvu i po svojoj jakosti u Latinsku unišli su, već s pomoćju Bulgarah, koji su bili do sada Gete i Gepide zvani, i s pomoćju Sarmatah, Panonah, Svevah, Norikah, to svědoči spomenuti Paul. Diakon gori. Kojega nadalje naroda, pokolenja, i kakvoga jezika oni Bulgari, Sarmate, Panoni, Svevi i Norici bili su, to Prokopio (*Lib.* 8.) kod Lucia ovako svědoči na g. I. 518. „Sclavini pako (koji već prie u ove krajine carstva unišli su, i od kojih su potle drugi došli), berželi su preko Dunava prešli, sa svojima sproti sdružili su se, koji već krajne malo prie i slobodnie jesu naderkavali. Někoji mislili su, da sám Totila ove Barbare s novci je namamio, i zato u onu Rimsku krainu je napustio, da car protiva Getam boja pravoga nebi mogo deržati, kada za odbiti Barbare svu jakost vojske morao bi potrěbovati; jeli indi, da se zahvalnii izkažu Totili, ili pako sami od sebe, niti pozvani Sclavini onamo su došli: ništa neimam, što zadosta istinsko kazati bi mogo. Kada su dakle na tri strane svoja mložtva razdělili bili, Slavini sve širom razišli su se, i u Europi neizrečena zla učinili su.“ Iz ovoga svědočanstva Prokopia, koi g. I. 562. je piso, izvodi se 1) Da u vrěme Totile, koi kako iz Bertia pokazo sam, od g. I. 541. do g. I. 552. je vlado, Slavi, već od perva u ovih krajinah, razumě se: Panonii, Ilirii, Noriku i Dalmacii stanovali su. 2) Da drugi Slavi istoga pokolenja preko Istra prešli su, i sproti sa svojimi narodnici sdružili su se. Da ovih Slavah morala je velika množina biti, jerbo na tri vojske razdělili su se, i svaka na svoju stranu razišla se. Ovdě sada pitam sve one pisce i učene, koji sa živimi kostmi hoćeju imati, da Vandali, Gete i Longobardi, koji po svoj Panonii, Noriku, Serbii i Dalmacii od g. I. 400. do g. I. 552. sveudilj jedan za drugim stanovali

Digitized by Google

i vladali su, Germani bili su: Kako je to moguće, da Germani pod Totilom kraljem Gotah, ili Germanah (jerbo kažu da su Goti bili Germani) na jedan put okrenuli su se na Slavine? Na dalje pitam: Odkuda tolika množina Slavinah je postala, morebiti da su kano gljive i varganji u kratko vrěme iz zemlje ponikli? Ako su Goti Germani bili, kako je, da se medju toliki Slavini kakovo takovo ime Germanah nenalazi? Ali kazati će na ovo: Goti, Vandali i Longobardi otišli su sa svim temeljem, i preneli su se u Latinsku, u Spanjolsku i tiam u Afriku, i zato toliko putah ostale su Panonia, Norik i Iliria puste krajine. Neka i to bude, premda ja nedopuštam; ali sada pitam, zašto barem jedno město, ili jedan varoš, ili koja krajina u svoj Panonii i Ilirii, u svoj Latinskoj, Spanjolskoj nenahodi se, gdě bi Germani stanovali, ili barem ikakovo zlamenje ostavili, iz kojega bi se moglo suditi, da su Germani njihovi predji bili? Ali da svemu světu pokažem, da svi pisci oni, koji pišu, da su Goti i Vandali sa svim svojim pokolenjem iz Panonie i Ilirie otišli, i da je Panonia uvěk pusta ostala, verlo jako falili su, i ovako veliku smutnju u dogodjaih Panonie i Ilirie načinili, navesti ću iz Prokopia, koi sve kraine pod vladanje Getah spadajuće i puke u njih stanujuće je popiso (*Lib.* 1. *de bello goth. apud Luc. lib.* 1. *c.* 6.) slědeća: „Za ovimi (to jest Gerci) pod Latinsko kraljestvo Dalmate, potle Liburnia, Istria i Benetčanah jesu města, i tiam do Ravene dosižu, i sami primorci ondě stanuju napored iz one kraine: iz nad ovih (razumi Istrah, Dalmatah i Liburnah) Stihii jesu stanovnici i Svevi, ali ne pod Frankah vladanje spadajući, i ostali osim ovih, koji pram podnevu stanuju, potle Karii i Murici, od ovih pako na desno Dake i Panonci stanuju; k ovim u ostalih městah posědovanju Singidonci, i Sirmianci spadaju, i tiam do Istra potoka njihovo produljava se vladanje (*imperium*). Ovim narodom Goti, koji izvan Jonskoga prikraja stanovali su, na počétku ovoga rata (to jest pod Justinianom carom) jesu zapovědali: od ovuda jest se dogodilo, da Asinara i Uligislava vojvode (*præfectos*) s najvećimi šeregi je bio poslo u Dalmaciu (to jest kralj Vitiges) da bi ju pod Gotah vladanje spravili, je bio zapovědio, da iz onih městah, koja okolo Suavie kraine stoje, barbarah vojsku podignu, i uprav u Dalmaciu i Salonu da idu. — Asinar dakle, kada u Suaviu (*Posavinu*) je došo, barbarah vojsku je sakupio: Uligislav pako sam u Liburniu Gote je vodio. — — Gepide sverhu toga Sirmiu varoš, i u Dalmacii druge varoše većom stranom preuzamši, držali su, koje car na skoro od Gotah je bio zadobio — — —. Sverhu

Digitized by Google

toga Longobardi Dalmaciu svu, i zajedno Ilire tiam do Epidamna (to jest Drača u Albanii) jesu robili.“ — Iz ovih Prokopia rěčih izvodi se pověrovano 1) Da u Panonii, Noriku, Liburnii i u svoj Ilirii bili su mlogi narodi, osim Longobardah. 2) Da iz ovih narodah vojske su podigli vojvode Vitigesovi Asinar i Uligislav, što se je moralo pripetiti g. I. 538. ili 539. kada Vitiges je bio u Raveni zatvoren, i od Belizara obsědjen, i kada Mundo kralj Sirmia već sa Justinianom bio se je sdružio, i Panoniu i Iliriu Justinianu predao, jer piše Prokopio, da Sirmiu i ostale varoše Dalmacie car Justinian naskoro, to jest nedavna od Gotah je zadobio, (razumě se po izdanju Munda kralja). 3) Ona podignuta vojska ista pod Uligislavom vojvodom uprav u Liburniu i potlam u Dalmaciu je išla. 4) Da osim Getah i Longobardi onda kano družbenici morali su se podignuti, i sa Geti skupa Sirmiu i ostale varoše Dalmacie, koje Mundo Justinianu je predao, morali su otimati i pod vladanje Getah opet natěrati. 5) Da istina je, što Berti piše, da Longobardi potle g. I. 539. u Latinsku su navalili; jer iste godine u Dalmacii sa Geti varoše otimajuć zaderžavali su se. G. I. 540. (koje godine Cedren i Teofano spominja, da je Mundo, Gepida rodom, kralj Sirmie na stranu Rimljanah prešo) morali su Gete sdruženi sa Longobardi stražnji put u Dalmacii sa Mundom i Rimljani pobiti se, u kojem boju Mundo je poginuo, i Rimljani (razumij Carigradski) bili su preobladani, i iz Dalmacie protěrani. I u ovo vrěme rado i Salona varoš bio je predobljen, ne věndar sa svim porušen; jer što Lucio piše, da Longobardi sa Narsetom bili su sdruženi, to istina nije; jer g. I. 540. u Dalmacii već su bili Totila i Ostroil vladaoci, i Totila g. I. 541. u Latinskoj kano kralj Getah je vlado; do g. I. 546. piše Berti da su Longobardi Mediolan predobili; iste pako godine da je Totila Rim predobio. Ovo pako Totila nebi bio mogo raditi, da bi Longobardi bili sa Narsesem sdruženi. Na dalje, Totila i sin njegov Teja ostali su vladavci u Latinskoj do g. I. 553. i nijedan pisac nepiše, da bi Longobardi protiva Totili boj deržali, već kako iz Prokopia vidi se, sa Geti skupa, i kako Pavo Diakon piše (*Lib.* 2. *c.* 6. *et c.* 26.) sdruženi sa Bulgari, koji su bili isti Gepide, ili Gete, ili Goti združeni, indi sa Bulgari, Sarmati, Panoni, Svevi, Norici i ostalimi koje gori spomenuti Prokopio izpisuje, udarili su u Latinsku: kada? Prokopio gori spomenuti piše, u vrěme Vitigesa, kada Mundo Gepida kralj Sirmie Justinianu caru Panoniu, Norik, Iliriu i Dalmaciu je izdao. Nadalje da bi Longobardi bili sa Rimljani sdruženi, zašto su potle protiva Rimljanom boje deržali? G. I. 578.

Digitized by Google

svoje kraljestvo u Ticinu utverdili, i kralja Alboina izabrali si; g. I. 581. Neapol predobili; g. I. 589. manastir glasoviti Kasinski sa zemljom poravnali. Iz ovih svih dogadjajah očito vidi se, da Longobardi bili su sa Geti sdruženi, i ovo isto iz budućih dogodjajah vidit će se: Doista Longobardi, kojih, kako Berti piše 200,000 oboružnih u Latinsku došlo je, nebi nikada u Latinskoj bili mogli vladanje svoje utemeljiti, i s velikim carstvom Istočnim onolike strašne rate deržati, da nebi bili sa Geti sdruženi. Od ovuda svaki lahko razumĕti more, da ono, što nĕki pisci popisali su od Narsesa, najmre da je njega Sofia carica, Justina mladjega žena izpsovala, da je on prikladnii dabi s curami u prelarnici kudělju preo, nego da bi vojske ravno, i da je onda njoj Narses odgovorio, da će joj platna satkati, kojega niti ona, niti njezin car neće moći razplesti, i da to onda jest satkao, kada je Longobarde u Italiu dozvao, da ono, velim ja, jest samo jedna izmišljena pripovĕst, jerbo Justin mladji postao je car po smerti Justiniana g. I. 565. Longobardi pako već g. I. 546. imali su Mediolan i svu sadašnju Longobardiu pod svojom vlastju: i tretje godine carstva Justina mladjega, to jest g. I. 568. imali su svoga kralja Alboina. Od ovuda, i iz pervašnjih dogodjajah svaki istine ljubitelj kazati mora, da Longobardi od Getah bili su u Panoniu napušteni, i ondĕ kano družbenici mirno su stanovali pod vladanjem Getah, kada pako Mundo kralj Getah u Panonii jest se bio iznevĕrio, da onda kako god Gete podigli su vojske iz pukovah Panonie, Norika i Ilirie iz ove strane Dunava, najednaki način podigli su i Longobarde, k ovim i iz preko Dunava Gepide pridružili su se, i ovako jednokupno varoše i tverdjave po izdaji Munda Justinianu predane pod svoju vlast opet natĕravali su, i koji s dobrim predati se nisu hotĕli, one palili, rušili i robili su. Od ovuda nadalje 6) vidi se, od kuda oni Sclavini postali su, od kojih Prokopio (*Lib. 3. de bello Got.*) piše. Doista svaki istine ljubitelj mora dopustiti, da oni narodi, koje Prokopio po Istrii, Dalmacii, Liburnii, Noriku, Panonii, iz ove i one strani Dunava stanujuće je popiso, bili su Sclavini, i ovi Sclavini nisu samo od Vandalah, Getah i Sarmatah potle Konstantina velikoga u ovih krajinah Panonie, Norika, Dalmacie i Ilirie sve zaostali, već ovi Slavini mlogi još od starinskih Panonah i Ilirah sveudilj u ovih krajinah stanovali su; i jerbo isti Goti i Vandali bili su Slavi, od ovuda naravski moralo je veliko mložtvo najedan put Slavinah na svĕtlo dojti, koji od postanja već pod imenom Eneti, Venĕti, Iliri, Panoni, Gali, Sar-

Digitized by Google

mate, Markomani, Gete, Goti, Vandali, Vendi, Vindi, pokriveni, u věku šestom svemu světu na světlo su se dali, da su svi skupa Slavini: jer dabi Vandali, Goti, Longobardi bili Germani, kako něki, isti naši pisci pišu, nije moguće, dabi toliki Slavini najedan put mogli postati, i nije moguće da toliki Narodi Germanah u Panonii, u Ilirii i Dalmacii, ili u Noriku, Istrii i Italii nebi svoga pokolenja odvetke ostavili. Sada još imadem kazati od Longobardah, kako kod Bertia našo sam, od kuda oni ovo ime zadobili su. Indi Berti piše, da njim ovo ime Germani dali su, jerbo dugačke brade nosili su, indi nje *Langebärte* nazvali su, od němačkih rěčih *lang* dugačak i *Bart* brada, dakle naški „Dugobradasti“: nadalje piše Berti, da někoji vele, da ovo ime od varoša Bardum zvanoga zadobili su, koi varoš jest u primorju Baltinskom, gdě Longobardi stanovali su, koi varoš morebiti na dalekom jest se průžo, i zato od Germanah mogo se je zvati *Langebardien* ili *Langebardum*; od ovuda *die Longobarden*: nadalje piše Berti, da někoji izvode od oružja, koje u boju potrěbovali su, i koje kopju dugačkomu slično, odsgora šiljasto i oštro, a dolě niže na dvě strane oštru sěkiru iz gvoždja imalo je, na spodobu što i naški zove se Halabarda.“ Ovi Longobardi, bili nazvani od koje mu drago stvari, meni je zadosti pokazati, da su oni sa Gepidi, ili Geti, ili Goti bili združeni, a da napotle takodjer sa Slavini i Avari, koje ja takodjer Slavinski narod da su bili, pokazati ću potle, skup sdruženi ostali su do vrěmena Pipina, i sina njegovoga Karla velikoga: što iz potlešnjih dogodjajah vidit će se: Odkuda opet kano dokaz one istine izvodim, da su bili Slavinskoga Naroda; jer da bi bili Germani, niti sa Slavini bili bi se sdružili, i još manje s Karlom velikim bili bi boj deržali, već kano Germani bili bi se odmah još sa otcem njegovim Pipinom sdružili, i Karlo veliki, koi sve Germane po Germanii je skupio, i s njimi Slave progonio, nebi bio Desiderića kralja Longobardskoga uhvatio i u Galiu odveo, nego bi bio njega sebi podložnoga uzderžo; ali od ovih kašnje. Jerbo indi u dosadašnjih dogodjaih pokazo sam, kako od g. I. 400. zapadno Rimsko carstvo jest propalo, i Slavinski različiti puci pod vojvodami svojimi u sve strane Rimskog zapadnog carstva vladanje svoje i kraljevine utverdili su bili; sada od potrěbe je, da i kralje od onih kraljevinah popišem, da se znade isto pokolenje kraljevah, kako dugo jest vladalo. Najprie popisati ću Merovinsko pokolenje od Markomanah, koje u Galii vladalo je. Potlem ću popisati Gotsko, koje u Spanjolskoj

Digitized by Google

vladalo je: zatim Vandalsko, koje u Afriki vladalo je; stražnji put Gotsko i Longobardsko, koje u Ilirii razumĕvam, Panonii, Noriku, Dalmacii i u Italii vladalo je.

Poglavje XXIII.

Od kraljevah, koji u Galii od pokolenja Meroringah, u Hispanii od pokolenja Gotah i u Afriki od pokolenja Vandalah od g. I. 400 vladali su.

Iz popisanih dogodjajah znade se; da Gete i Vandali, kada su od g. I. 377. po Tracii i Panonii sve šerege Rimske bili pobili, i do g. I. 400. sve tverdjave i varoše, koji se njim nisu hotĕli predati, porušili, popalili i porobili, onda dogovorili su se sa Markomani i Sarmati, da Rimsko carstvo zatamane. Ovo brez dogovora biti nije moglo; jerbo na sverhi věka četvertoga, i na početku věka petog Alarić kralj Getah na Trident sa strašnom vojskom u Latinsku je unišo; Genserić kralj Vandalah na Alpine Julie s drugom strašnom vojskom je u Latinsku išo; u isto vrĕme (kako Berti piše, i Hist. Miscela svědoči) Markomani, potle zvani Merovingi najprie pod vojvodom Modigiselo: i za njim pod vojvodom Markomirom, kada su svu Germaniu preobladali, i sebi, preobladajući Rimske vojvode, pridružili Germane, prĕko Rena potoka prešli, i u Galiu unišli, gdĕ Rimskoga pretora Siagria pridobili, i svu Galiu osvojili su tako, da u Galii Markomir sebe za kralja g. I. 411. jest nazvao, i svoje kraljestvo utverdio: dakle kako Berti piše:

1. kralj Markomir do g. I. 420. Ove godine sin njegov kralj 2. Faramund. — G. I. 431. Klodio 3. kralj. — G. I. 449. Merov. 4. kralj. — G. I. 459. Hilderić 5. kralj. — G. I. 495. Klodov 6. kralj, g. I. 499. jest okeršten od Remigia Remenskoga biskupa. — G. I. 515. Kildebert 7. kralj. — G. I. 560. Klotar 8. kralj. — G. I. 565. Kerebert 9. kralj. — G. I. 574. Kilperić 10. kralj. — G. I. 588. Klotar II. 11. kralj. — G. I. 632. Dagobert 12. kralj. — G. I. 646. Klodov II. 13. kralj. — G. I. 663. Klotar III. 14. kralj. — G. I. 668. Kilderić II. 15. kralj. — G. I. 780. Teodorić 16. kralj. — G. I. 694. Klodov III. 17. kralj. — G. I. 698. Kildebert II. 18. kralj. — G. I. 711. Dagobert II. drugačie Klodov zvan. 19. krali. — G. I. 715.

Digitized by Google

Kilperić 20. kralj. — G. I. 721. Teodorić II. sin Dagoberta II. 21. kralj. — G. I. 742. Kilderić III. 22. kralj. Ovaj bio je 17 godinah, kada je krunjen g. 742., ali neprikladan budući za kraljevanje g. I. 750. bio je izbačen, i u Manastir zatvoren, gdě g. I. 751. je umro, i u njemu Merovingsko pokolenje obamerlo, koje vladalo je u Galii 351 god. — G. I. 752. postao je kralj u Galii Pipin sin Karla Martela Frankonskoga vojvode, koi je umro g. I. 741. i tri sina je ostavio, iz medju kojih Karloman Austrasii, Pipin pako Francii predpostavljeni su bili; Egidio 3. sin bio je Arcibiskup Rotomagenski. Karloman g. I. 747. sve odbacivši světa dobro, najprie na berdu Sorakte, potle na berdu Kasinskom, kano redovnik živući je umro. Indi Pipin vladavac sám je osto od Galie, Austrasie i Francie, g. I. 755. na molbu Stěpana II. pape Rimskoga došo je u Latinsku, i Rim oslobodio od obsědjenja Ajstulfa kralja Lombardskoga, i Ravenu je papi poklonio. Umro u Parizu g. I. 768. Dva sina kralja je ostavio. Karla, potle velikim nazvanoga, u Suesioni, Karlomana u Noviodunu. Karloman g. I. 771. je umro, indi sve vladanje na Karla je spalo; i od toga vrěmena Francia je se počela děliti na istočnu i zapadnu. Pod Istočnu spadala je Francia i s mlogimi krajnami, koje se sada zovu u Němačkoj *Franken*; pod zapadnu Galia sada *Frankreich*. Ime Frankonia naj pervi dao je Konrad II. u jednom pismu od god. 1027. Frankoni pako pervi put nazvani su od cara Fridrika I. u knjigi g. I. 1181. Karlo rodio se je g. I. 747., g. I. 800. na blagdan Narodjenja Isukersta od Leona III. pape krunu, i ime Augusta je zadobio. Ime Frankah od Karla velikoga postalo je glasovito.

Slěde kralji iz pokolenja Getah u Spanjolskoj.

Pokazo sam u poglavju 20., da Alarić kralj Getah g. I. 409. došao je u Rim: Ove iste Godine, kako Berti svědoči, otišo je Genserić kralj Vandalah kroz Italiu u Spanjolsku. Alarić g. I. 410. je Rim predobio. — G. I. 411. kod Rima je poginuo, i na město njegovo Ataulf brat njegov je kralj Getah postao: ovaj na molbu svoje žene Placidie, Honoria cara sestre, Honoria na carskoj stolici je ostavio, i sa svojom vojskom otišo, kako Berti piše u Galiu, odanle g. I. 414. otišo u Spanjolsku; jerbo u Galii Markomir već svoje kraljestvo jest utverdio bio. Dakle Ataulf 1. kralj Getah kod Barcinone je poginuo g. I. 415. — Singerić 2. kralj iste god. 415. jest poginuo. — Valja 3. kralj g. I. 428.

Digitized by Google

je umro. — Teodorić 4. kralj g. I. 451. — Torismund 5. kralj g. I. 452. — Teodorić II. bratov ubojica g. I. 466. — Evorić g. I. 485. — Alarić sin Evorića do g. I. 507. — Gesalerić 9. kralj g. I. 526. — Amalarić 10. kralj g. I. 531. — Teuda 11. kralj g. I. 548. — Taudegesil 12. kralj g. I. 549. — Agila 13. kralj g. I. 554. — Atanagil 14. kralj g. I. 567. — Ljuba 15. kralj g. I. 568. — Leovigil 16. kralj g. I. 586. — Rekared 17. kralj; ov je pervi iz medju kraljevah Getskih zakon katoličanski primio, pervašnji svi bili su Ariani, g. I. 601. — Ljuba II. 18. kralj g. I. 603. — Viterić 19. kralj g. I. 610. — Gundemar 20. kralj g. I. 612. — Sisebut 21. kralj g. I. 621. — Rekared II. i potle nekoliko mesecih Svintila 23. kralj g. I. 631. — Sisenand 24. kralj g. I. 636. — Kintila 25. kralj g. I. 640. — Tulka ili Tulgo (mloga imena pokvareno pisana su) 26. kralj g. I. 642. — Kindasvind 27. kralj g. I. 646. — Recisvind 28. kralj g. I. 672. — Vamba 29. kralj (ovaj u Septembru postao je kaludjer) g. I. 680. — Ervig 30. kralj g. I. 687. — Egika 31. kralj g. I. 701. — Vitiza 32. kralj g. I. 711. — Roderić 33. kralj; pod ovim došli su iz Afrike u Španjolsku Saraceni; g. I. 712. Gete razbili u boju, u kojem i kralj Roderić je poginuo. Krajinu Boetiu osvojili su, i u Kordubi varošu svoje stolno město utverdili. Ali Gete nisu sasvim izginuli, već u Asturiu se preneli, gdě kralja izabrali su Pelagia u broju 34. — G. I. 736. za Pelagiom vlado je Pavila 35. kralj. — G. I. 738. Alfons 36. kralj. — G. I. 756. Froila 37. kralj. — G. I. 768. Aurelia 38. kralj. — G. I. 775. Silo 39. kralj. — G. I. 783. Mauregat 40. kralj; ovaj načinio je sa Saraceni pogodbu, svake godine za harač plaćati sto děvojakah. — G. I. 789. Veremund 41. kralj. — G. I. 791. Alfons II. 42. kralj; ovaj ukinuo je onu poganu pogodbu děvojke naměsto harača plaćati. — G. I. 829. Ramir I. 43. kralj. — G. I. 850. Ordon 44. kralj. — G. I. 866. Alfons III. nazvan veliki 45. kralj. — G. I. 910. Garzias 46. kralj. — G. I. 914. Ordon II. 47. kralj. — G. I. 923. Froila II. 48. kralj. — G. I. 924. Alfons IV. 49. kralj. — G. I. 931. Ramir II. 50. kralj. — G. I. 950. Ordon III. 51. kralj. — G. I. 956. Sankcio Kraso 52. kralj. — G. I. 967. Ramir III. 53. kralj. — G. I. 982. Veremond II. 54. kralj. — G. I. 999. do 1027. Alfons V. 55. kralj. — G. I. 1028. Veremund III. 56. kralj. — G. I. 1038. Ferdinand Veliki, koi od Kastilie i Asturie posto je kralj u broju 57. — G. I. 1065. Sankcio II. Ferdinandov sin 58. kralj. Od ovoga vrěmena troje kraljestvo jest se počelo u Španjolskoj; najmre Kastilie, Aragonie i Navare; u svakoj kraljevini slědili su kralji, koje popisati meni nije od potrěbe, zadosta misleći, da od pokolenja Getah do věka petnaestoga

Digitized by Google

vladali su, premda pravo neznade se, u kojoj strani Spanjolske; jerbo potle kada je u Henriku IV. mužkoga spola nestalo, kraljestva vladanje spalo je na ženski spol, to jest sestru Henrika IV. imenom Isabelu, koja se je udala za Ferdinanda V. kralja Sicilie, i Principa Aragonie. Od kuda razumi se, da kakogod kraljevsko Getah pokolenje mlogo věkah u Spanjolskoj jest obstajalo, ovako i ostalih Getah pokolenja jesu se uzmložala, i da Spanjolci sadašnji jesu Getskog pokolenja većom stranom.

Slěde kralji Vandalah u Afriki.

Pokazo sam u poglavju 20., da g. I. 409. Genserić kralj Vandalah u Spanjolsku jest otišo sa svojom vojskom, u Spanjolskoj 18. godinah jest se zaderzavo: uzrok kazo sam da su bile velike berdine i Tverdjave po Spanjolskoj. Dokle indi sva města i sve varoše nisu predobili, nisu mogli iti u Afriku. Dakle g. I. 427. Genserić kralj sa svojom vojskom prebrodio se je u Afriku, ondě do godine Isusa 439. imao je mloge rate sa Rimljani, i stražnji put iste godine 439. predobio je Kartago varoš, i ondě kraljestvo svoje jest utverdio: Ja indi počimam godine brojiti kada je u Afriku prešo. G. I. 427. Genserić 1. kralj. — G. I. 477. Hunerić 2. kralj. — G. I. 484. Guntabund 3. kralj. — G. I. 496. Trasamund 4. kralj. — G. I. 523. Hilderić, bogoljubni, koi sve biskupe iz sužanjstva je u svoje stolice povratio. Ovoga Gelimir jest ubio, nezna se koje godine; on je bio 5. kralj Vandalah; Gelimir pako 6. kralj. — G. I. 533. je bio od Belizara vojvode Justiniana preobladan i uhvatjen, i u Carigrad odveden. Ovako indi Vandalah vladanje u Afriki terpelo je 106 godinah. i tamo dan danasnji mora biti pokolenja Vandalskoga, Bog znade u kojoj krajini. Da pako Vandali su bili Slavi, koji su u Panonii Valerii stanovali medju Murom i Dunavom, to svědoče i dan danas odvetci, i ostanci Vandalah u Horvatskoj kod Mure iz ove i one strane stanujući. Da pako Markomani, Vandali i Goti ili Gete bili su pravi Slavini, i Slavinskim Jezikom govorili su, u Dacii stanujući, to svědoči napis na kamenu, od kojega, u pogl. 11. govorio sam, u Slavinskom jeziku g. I. 173. napisan, ili morebiti još prie; jer kako P. Katančić je razumio, onaj napis, da nemore stajati, pokazo sam u spomenutom pogl. 11. Ali bio pisan kada bio, iz njega znade se, da je mir načinjen medju Markomani i Slavini pete godine boja medju njimi, i da onaj stin, to jest kamen, na kojem

Digitized by Google

bio je napis, za medju bio je od jedne i druge strane uklopljen, to jest u zemlju ukopan: i da oni mir načinili su u Krukovje. Markomani zvali su one, s kojimi su mir načinili, Brete Slavnov; to jest bratju Slavine; akoli je Krukovje starinsko bilo današnja Krakovia, tako onda boj morao je biti u današnjoj Silesii, koja se medji s Poljskom manjom, u kojoj je Krakov varoš stolno město: jerbo nadilje ista Silesia i Poljska sa Valahiom i Moldaviom, a ove krajine sa Daciom se medje, gdě kako iz prošastnih dogodjajah viděli smo, Vandali i Gete stanovali su, i koji pod Konstontinom velikim iz preko Dunava na ovu stranu u Panoniu, i u Traciu naselili su se, odkuda slědi, da ovi narodi bili su Slavini, i more biti da oni sa Markomani rat su imali poradi medjah. Doista u Bulgarii, Valachii i Moldavii stanovali su Gete od Ovidia zvani, potle Gepide; ovi Gepide su odvetci starinskih Tribalah, koji svu Daciu pod svojom vlastju imali su u vrěme Konstantina velikoga, i uvěk na pomoć k sebi pozivali su druge iz Sarmacie puke, kano Vandale i Gete, koje něki Gote pišu, potle Longobarde. Ovi puci po Panonii, Tracii i Ilirii s drugimi starinskimi Iliri i Panoni stanovali su, i u šestom věku od Gerčkih pisacah Sclavi, t. j. Slavi najedan put postali su. Ovo je gerčki jezik kriv, koi rěči Slavinske, kako ovu, tako i mloge druge je pokvario: i zato, što potle Němački pisci pisali su od Sclavah, to oni iz Prokopia i drugih Gerkah uzeli su, i jerbo u njihovom jeziku Sclav zlamenuje sužanj, od ovuda zločesto potvorili su, da Slavi, bili su šklavi: ali ovi Sclavi zapadno Rimsko carstvo su razorili: ovi Sclavi Istočno carstvo su pod haračem deržali: ovi Sclavi svoje slobodne kraljevine, svoje vojvode i kraljeve vlastite uvěk su zaderžali, i banove imali: i premda Porfirogenita piše, da okolo g. I. 818. Dalmati i Krovati u vrěme Karla Velikoga, i sina Ludvika u Galii kralja bili su njemu podložni; ali to dugo terpelo nije, jer isti Krovati sedam godinah rat sa Franci deržali su, i nje preobladali, sve Franke pobili, i njihovog vojvodu Kotzilina ubili su; dakle uvěk slobodni bili su; ali od ovoga dojde kašnie razgovor. Sada od potrěbe je, da i kraljeve Getah, koji u Panonii i Ilirii vladali su popišem, od kuda vidit će se, da Panonia i Iliria nikada od puka nisu bila prazna města i puste krajine, kakobi něki pisci radi, i popisali su.

Slěde kralji Getah, koji u Panonii vladali su od godine Isusa 400 do g. I. 540.

Od g. I. 400. bio je kralj Gepidah Rojila, koi pod Ca-

Digitized by Google

rigradom je ubijen od groma do g. I. 427., ili prije, pravo nemogu kazati. — G. I. 527. Ardarić kralj 2. Getah, i Atila kralj Hunah. Onaj nad Geti, ovaj nad Huni. — G. I. 455. Atalarić kralj 3. živio je do g. I. 470. i ostavio tri sina: Valamira, Teodemira i Videmira. — G. I. 476. Valamir u boju protiva Svevom je poginuo, a Videmir otišo s vojskom, u Španjolsku. Teodemir ostao je u Panonii. — G. I. 478. Teodemir je umro, i ostavio sina Teodorića malena, potle zvanoga Amala. — G. I. 490. Teodorić Amalo udario je na Odoakera, koj je bio Italiu osvojio, i za kralja se u Italii načinio; g. I. 483, Odoakera je preoblado i ubio, i sebe u Latinskoj za kralja utverdio. U to vrčime Hiesim, ili Giesim u Panonii kralj je posto, i u Sirmii stanovao. Ovaj kada je umro, ostavio je sina Munda, na mĕsto kojega njegov ujak jes tkraljevo, kojega ime neznade se; on na Munda brigu je imo: ali Mundo k caru u Carigrad je prešo, neznade se, radi kojega uzroka: što kada začu Teodorić kralj Getah u Latinskoj, posla poklisare k njemu i pozva ga k sebi u Latinsku, kamo on i došo je, i načinio ga je Teodorić za svoga družbenika, koi kod Teodorića je ostao u Latinskoj do smerti njegove, to jest do g. I. 526. Po smerti Teodorića u Latinskoj posto je kralj Getah Atalarić: nĕki pišu da je bio Amalasunta; a ovo će reći Amala sin, odkuda Gerci pokvareno pisali su Amala sunta, po Gerčki: Mundo pako povratio se je k Dunavu, to jest u Panoniu varoš Sirmiu, k svomu ujaku, gdĕ po smerti ujaka jest kralj Getah u Panonii postao, i sa Justinianom carom otajne dogovore deržo, stražnji put Panoniu, Traciu i svu Iliriu izdao; poradi šta Gepide su se podignuli, i rat s Justinianom deržali, u kojem, kako u pervasnjih poglavjih pokazo sam, Mundo jest poginuo, g. I. 540. Koje godine Ostroil ostao je kralj u Dalmacii. Totila pako brat Ostroila otišo u Latinsku i tamo kralj bio, što već sve u pervašnjih pogl. popiso sam. Od ovuda sada neka svaki sudi, kako je Justinian Dalmaciu zadobio, i kako je dugo nju deržo. Nadalje od ovuda neka svaki sudi, jeli Ostroil ili Teodorić, ili pako Atalarić, dĕd Teodorića, kralj Slavinah bio: Ja doista kažem, da Atalarić, koi je imo svu Panoniu, Traciu i Dalmaciu, koje kraine ostavio je svojim sinom, Valamiru, Videmiru i Teodemiru, za pervoga kralja Dalmacie, Horvatske i Slavonie bi se moro deržati, i pisati; jer premda Justinian po isdajstvu Munda u ove krajine svoje vojske je bio razposlao u varoše i gradove, ali on na berzom bio je iz sve Panonie, Tracie i Dalmacie, one iste godine 540. kada se je Mundo s njim sdružio, protĕran; jerbo, kako piše Prokopio već spomenuti, Sclavini

Digitized by Google

iz preko Dunava došavši, sa ovimi iz ove strane Dunava sdružili su se, na tri strane razdělili, i neizrečena zla po svoj Europi načinili su.“

Slěde kralji Longobardah u Latinskoj.

Pokazo sam u pervašnjih poglavjih, da Justinian car Carigradski g. I. 535. rat protiva Getom je podigo, u kojem Teodat kralj Getah je poginuo. G. I. 536. postao je kralj Getah Vitiges, koi g. I. 539. bio je od Belizara vojvode uhvatjen u Raveni varošu. U vrěme ovoga kralja podigli su se Gepide ili Gete i svi puci iz ove i one strane Dunava stanujući Slavinski, od kojih Prokopio (*Lib.* 1. *de bello Gothico*) imenovavši prie sve krajine i puke u njih stanujuće, koje pod vladanje Getah spadali su, ovako piše: „Ovim narodom Goti, koji izvan Jonskog prikraja biahu, na početku ovoga rata jesu zapovědali: odkuda bivalo je, da Asinara i Uligislava vojvode (*Præfectos*) s najvećimi mložtvi je bio poslo u Dalmaciu kralj Vitiges, i da pod Gotah vladanje ovu opet sprave, je bio zapovědio: da iz městah Savske krajine vojsku skupe Barbarah, i uprav u Dalmaciu i Salonu vode. — Asinar dakle u Posavinu došavši, Barbarah vojsku skupi; Uligislav pako sam u Liburniu Gote povede. Gepide sverhu toga Sirmiu i ostale dalmatinske varoše većom stranom preodobivši, deržali su, koje car nedavna od Gotah je bio primio (razumij od izdaice Munda kralja Gotah). Sverhu toga Longobardi Dalmaciu svu, i zajedno Iliriu tiam do Epidamna (to jest Drača u Albanii) robili su. — Eruli osim toga ostala Dalmacie města, koji okolo Singidona stanuju, zatim Iliriu ovi i po svoj Tracii terčali su, — — i od onoga puta, koi uprav u Tesaloniku vodi Sclavi druguda najedan put okrenuli i preko Ilirskih berdinah prošavši u Dalmaciu došli su.“ Ovako Prokopio kod Lucia (*Lib* 1. *c.* 7.). Odkuda vidi se, da Longobardi sa Geti i Eruli i Sclavini već pod Vitigesom bili su se podigli, da varoše i sva města koja Mundo Justinianu je izdao natrag osvoje, i pod vlast Getah sprave. Ovi boji po Tracii, Ilirii i po Gerčkoj i Dalmacii neprestance terpěli su do g. I. 540. u kojoj Ostroil i Totila došli su sa novimi šeregi u Dalmaciu, i kada je Mundo u boju poginuo, onda Rimljani Carigradski iz Dalmacie bili su protěrani, i Dalmacia rado sva od Getah predobljena, osim morebiti Salone i někojih na moru varošah. Iz Dalmacie Totila u Latinsku sa stranom vojske je otišo, Ostroil s drugom stranom u Dalmacii je

Digitized by Google

ostao; Longobardi pako s drugimi Panoni Suavi, to jest Posavci i Norici sdruženi u strane Tuscie i Umbrie bili su otišli, koje sve kraine u Galii cisalpinskoj kada su zadobili, u Longobardii današnjoj g. I. 546. Mediolan su predobili: Ticin varoš za stolno město su odabrali i g. I. 568. kraljestvo svoje utverdili, i kralja 1. Alboina izabrali. G. I. 574. Klefis 2. kralj g. I. 575. je umro, potle deset godinah nisu imali kralja; indi g. I. 584. Autar 3. kralj g. I. 585. pod Autarom kraljem Manastir Kasinski glasoviti porušili su. — G. I. 590. Agilolf 4. kralj. — G. I. 616. Ardovald s materom Teodelindom. — G. I. 626. Ariovald. — G. I. 638. Rotar 7. kralj; ovaj kralj bio je glasovit, g. I. 646. svoju kraljevinu je razširio, od Lune varoša Tuškah tiam do medje Frankah. Rimljane i Ravensko puntare je pobio i potuko. — G. I. 654. Radoald 8. kralj. — G. I. 659. Aribert 9. kralj. — G. I. 661. Gundebert 10. kralj. — G. I. 663. Grimoald 11. kralj. — G. I. 673. Garibald samo tri měseca, i za njim iste godine Bertarid 13. kralj. — G. I. 691. Kunibert 14. kralj. — G. I. 703. Luitbert 15. kralj kano děčko kralj nazvan pod ravnanjem Aspranda, potle osam měsecih je umro. — Za njim Reimberd 16. kralj je posto, i potle tri měseca je umro. — G. I. 704. Aribert 17. kralj po imenu II. Ovaj je Rimskom papi Ivanu VII. povratio planine Kotie blizu Pedemonta, koje su pervašnji kralji Longobardah bili osvojih. — G. I. 712. Asprand 18. kralj. — G. I. 713. Luitprand 19. kralj; ovaj g. I. 724. tělo s. Augustina naučitelja za veliko blago od Saracenah je odkupio, i iz Sardinie u Ticin stolni svoj varoš preneo. G. I. 744. Hildebrand 20. kralj; nezna se kako dugo je kraljevo. — G. I. 750. Rahis 21. kralj; ovaj je obuko habit, i u manastir Kasinski otišo, i s. red primio. — G. I. 750. Ajstulf 22. kralj; ovaj godine 752. osvojio je vladanje Ravensko. G. I. 755. Rim je obsědo, i tri měseca obsědjen deržo: dokle na molbu Rimskoga pape Stěpana II. Pipin Frankah kralj na pomoć nije došo, i Ajstulfa pritěro da je morao mir s papom načiniti: iste g. I. 755. kada mir je načinio, je umro. — G. I. 756. Desiderić 23. kralj i stražnji. Ovaj nije deržo pogodbu mira, koju otac njegov s Rimskim papom je načinio, već on otme Ravenu, i na papu za onda Hadriana I. udari. Hadrian uteko se je kralju Frankah za onda Karlu potle velikim zvanomu, koi bio je sin Pipina; Karlo indi došavši s vojskom u Latinsku g. I. 764., Desiderića u boju je preoblado, uhvatio, i u Francesku odveo; papi Rimskomu Ravenu, i sva města, koja otac njegov Pipin je bio poklonio, jest potverdio, i na uvěke Rimskomu Papi prikazao. Ovako Longobardah kraljestvo je se doveršilo.

Digitized by Google

Kada indi sve kraljeve iz pokolenja Merovingah u Galii, i iz pokolenja Getah u Španjolskoj, i iz pokolenja Vandalah u Afriki, i iz pokolenja Getah u Panonii, Ilirii i Italii popise sam, sada ću popisati redom care Carigradske, da godine istih vojvodah i kraljevah u Ilirii i Pannonii, i dogodjajah u ovih krajinah laglje i bolje razuměti moremo. Ništa na světu neprosvětluje većma dogodjaje, nego ako se znade, kada i u kojoj godini koi dogodjaj jest se pripetio. Dosada težko sam godine dogodjajah, koji u Panonii, Ilirii i Latinskoj od g. I. 400. do g. I. 540. pripetili su se, u red metnuo: ali odsele još teže će me stajati; jerbo Gerčke pisce, kanoti Prokopia, Diokleasa i Porfirogenita popisane i na světlo dane knjige ja neinam, iz kojih mlogo više dogodjajah mogo bi izpisati: što se pako Lucia dotiče, tako naderkce, i tako poměšano sva je popisao; da, ako od druguda nebi se znalo, iz njega doista, tko u Panonii i Ilirii je vlado, saznati nemoreš. Kerčelić věkovite hvale vrědan, premda mloga poměšano, mlogo više, i bolje u redu iz Gerčkih pisacah je popiso: ali u tom jako falio je, što Slave od sěvera i istoka je tražio, koji u Panonii i Ilirii stanovali su: odkuda je slědilo, da niti on s Kromerom i ostalimi pisci nije mogo niti města kazati, odkuda su Slavi u Panoniu i Iliriu došli, niti mena, kada su došli. Tomu uzrok je bio, jerbo Němačke pisce slědeći, i Paula Diakona, Vandale, Gote, Longobarde sve za Germane je deržo, koje ja da su Slavinski narodi bili, pokazo sam. Ovako i Avare, od kojih odsele mlogo biti će razgovora Kerčelić piše, da su bili različiti puk od Slavinah, premda isti Gerci nje za jedan puk Slavinski deržе, što i ja pokazati ću, da Avari bili su isti Slavini, i ovi Avari kano i Goti i Vandali, okrenuti će se na Slavine pod Herakliom carom. Ako li morebiti što po volji koga nebudem u tako poměšanih dogodjajih piso; onoga molim, neka popravi, i ljubeznoj Domovini neka se još lěpšega što na světlo dati tersi.

Digitized by Google

Poglavje XXIV.

Od carevah carigradskih od g. I. 400. do g. I. 540. gdě i Getah kralji opet spomenut će se.

Pokazo sam u pervašnjih poglavjih, da g. I. 395. Teodosio veliki je umro, i ostavio dva sina Honoria i Arkadia. Od Honoria cara i zapadnoga carstva govorio sam i piso do sada; od sele od istočnog carstva govoriti ću.

Arkadio 1. car carigradski, g. I. 395. je posto, sa bratom Honoriom težke rate protiva Getom i Vandalom je imo, Traciu i stranu Ilirie do g. I. 400. je zaderžo, ali potle samu Traciu je uzderžo, Iliriu ostalu Gete i Vandali osvojili su. G. I. 408. je umro. U vrěme ovoga cara u Panonii Savii stanovali su Gete, u Panonii Valerii i Noriku Vandali sa starinskimi Panoni i Iliri; kralj Getah bio je Alarić; kralj pako Vandalah Radegost, potle njega Genserić: i to iz ove strane Dunava. Iz one pako strane od gornje strane Svevi, Kvadi koji pod Markomane spadali su, od dolnje strane Huni pod vojvodom Atilom u Dacii preko dunavskoj, sa Geti koje Gepide pisci Gerčki i Jornandes pišu. Kada su se iz Panonie velike vojske bile od g. I. 400. podigle: onda Hunski vojvoda Atila na ovu stranu Dunava jest se preneo. Ali zato od Getah i Vandalah nije Panonia pusta ostala; jerbo viděli smo u pervašnjih dogodjajih, da po smerti Atile g. I. 454. ovi isti Gete Panonski, i ostali puci sa Gepidi sine Atile i Hune njihove preobladali su; i opet u vrěme Vitigesa g. I. 540., da od ovih Panonie krajinah mloge, i velike vojske podignule su se i Višigetom u Latinsku na pomoć išle su; što nebi moglo biti, da bi svi Goti i Vandali iz Panonie bili otišli; dakle kazati se mora; da u jednoj, i drugoj Panonii i po svih krajinah Ilirie stanovnici sveudilj stajali su, s kojimi Huni sdruženi imali su rate protiva istočnim carom; drugačie cari carigradski bili bi lahko vladavci od sve Panonie i Ilirie postali: ali to nisu mogli, zaštobo Atila kralj Hunah i Rojila kralj Getah u Panonii ostali su, koji Arkadia cara, i za njim Teodosia mladjega, i na potlem druge uvěk na uzdi deržali su.

Teodosio mladji, sin Arkadia od Eudoxie, 2. car Carigradski g. I. 408. je posto: g. I. 450. dana 19. Jula je umro. Ovaj car imo je strašne rate sa Geti, koje Teodorit Scite

Digitized by Google

piše, pod vojvodom Roilom; devetnaeste godine carstva svoga s njimi mir je načinio, i njim Traciu morao je odpustiti, i 350 funtih zlata svaku godinu plaćati, samo da mir more imati, poglej pogl. 21. Roila je Carigrad obseo, i pod Carigradom od groma je ubijen, nezna se koje godine, ali prie 427. godine. Potli několiko godinah Perse takodjer bili su Carigrad obsěli, ali i oni od nepogode i strašnih gromovah morali su od Carigrada uteći. Ovo Berti iz Teodorita piše. Drugačie Teodosio bio je bogoljuban car. G. I. 438. dao je knjigu zakonah, koja se je zvala *Codex Theodosianus* na světlo. G. I. 425. škole u Carigradu je otvorio. G. I. 430. dao je kosti s. Krisostoma iz Armenie u Carigrad s velikim dostojanstvom preneti, svamogućega moleći, da njegovim roditeljem grěhe oprosti. Teodosio kada u lovu biaše, iz konja u potok Leuku je upo, iz kojega na pol mertva ivadili su, i na poštelji u Carigrad doneli, gdě i umro je. Ovako Berti, iz Kronike Aleksandrine, Teodora, Nicefora Kalista.

Flavio Valerio Martian 3. car Carigradski g. I. 450. je posto; i zajedno zaručnik Pulkerie sestre Teodosia: krěpostnoga života, verli, ali drugačie priprostoga roda iz Tracie. Umiritelj carstva: i branitelj cerkve: od Aspara zbornika, kako něki pišu, otrovan je umro g. I. 457. dana 26. Januara. U vrěme ovoga cara, u Panonii, Tracii i Dalmacii vladao je kralj Getah Atalarić, koi je imo tri sina, Valamira, Videmira i Teodomira.

Leo I. Trak rodom, 4. car Carigradski g. I. 457. je posto; radi bogoljubnosti, miloserdnosti, vele pohvaljen. Ovaj Genserića kralja Vandalah iz Sicilie je bio protěro i několiko putah u boju nadjačo. Aspara zbornika, kano izdaicu dao je smaknuti; g. I. 474. je umro. U vrěme ovoga cara iz početka bio je kralj Getah Atalarić, na sverhi tri njegova sina, koji sa Svevi imali su rat; jerbo pod vojvodom Hunimundom išli su u Dalmaciu robit. U ovo vrěme pod občinskim imenom Dalmacie razuměvali su Gerčki pisci svu Iliriu i Panoniu do Dunava: odkuda se mora znati, da Hunimund vojvoda Svevah došo je izpreko Dunava na ovu stranu robit, u Panoniu Valeriu, medju Dravom i Dunavom, gdě je Videmir vlado, — poglej pogl. 21.

Leo II. sin Zenona i Ariadne kćeri Leona I. car 5. Carigradski g. I. 474. je posto, i kada je otca svoga Zenona za cara i Augusta nazvao, iste godine u měsecu Novembru je umro.

Zeno Isauro 6. car Carigradski g. I. 474. je posto. Ovaj car bio je ružnoga obraza, ali deržanja još ružniega

Digitized by Google

i herdjavoga. Ovomu Basilisko po nagovoru Alie Verine sestre svoje, udove pako Leona I. hotio je carstvo oteti g. I. 476. ali nije mogo; vladao dakle je do g. I. 491. koje dana 6. Aprila je umro. Pod ovim carom u Panonii jednoj i drugoj, Tracii i Dalmacii iz perva vladali su kralji Getah Valamir, Videmir i Teodemir, Sini Atalarića, do g. I. 476., potle sam Teodemir do g. I. 478., za njim sin njegov Teodorić Amalo. Od ovuda vidi se, da od g. I. 470. Valamir, Videmir i Teodemir do g. I. 474. morali su rat deržati sa Svevi, koji takodjer Heruli zvali su se, i premda Hunimunda njihovoga vojvodu preobladali su; ali opet g. I. 474. Odoaker kralj Herulah podigo je vojsku, s kojom u Latinsku je otišo, i onde g. I. 475. je svoju kraljevinu utverdio. Od ovuda ja izvodim, da Odoaker sa privolenjem Videmira i Teodemira kroz Dalmaciu i Panoniu je s vojskom u Latinsku prešo, i potle kada je svu Latinsku i Siciliu predobio, i sebe za kralja u Latinskoj utverdio, polakomio se je na Dalmaciu i Panoniu, znajući, da Teodorić Amalo jest mlad, i da on sa svojimi Geti neće znati upravljati, i zato okolo godine 488. ili 489. najprie u Dalmaciu, potle u Panoniu je udario, gdě Feletea, koi u Vindoboni, današnjem Beču je stanovao, sa Gisom ženom njegovom, i sa sinom Friderikom je uhvatio, i u Rim odveo. Ovo je, kako ja nahodim, uzrok pravi bio, da Teodorić Amalo Gete svoje g. I. 490. je podigo protiva Odoakeru; jerbo isti Gete nisu terpeli, da iz drugoga pokolenja tko nad njimi vlada. Od ovuda nadalje izvodim, da Feleteo morao je biti iz pokolenja Getah, morebiti sin Valamira ili Videmira; da je bio u rodu Teodoriću Amalu, to odonuda more se pověrovano misliti; jerbo Friderik sin Feletea iz Rima potajno uskočivši došo je k Teodoriću Amalu u Traciu, i njega molio, da on krajine svojih dědovah ne izpusti; odkuda slědilo je, da Teodorić Amalo obišo je svoje Gete, vojsku skupio, i na Odoakera g. I. 490. je udario, i g. I. 493. preoblado i ubio, poglej pogl. 22. Ako indi Feleteo nebi bio od roda Teodorića Amala, doista sin njegov Friderik nebi se bio uteko k Teodoriću, ali niti Teodorić Amalo, niti Gete, nebi se bili podigli za tudje krajine: jer to je bila njihova narodna vlastitost, da su radi u miru živili, ali ako tko u nje dirnuo je, i njihove krajine osvojiti i njim zapovědati hotio, jao njemu; on je kasno pozno, tko su Gete. Ovu prirodjenu svoju samovladnost pokazali su sinovom Atile i Hunom; pokazali potle, što će se viděti, Avarom, pokazali su od Teodosia mladjega počamši svim na potle carom Carigradskim.

Digitized by Google

Flavio Valerio Anastasio 7. car Carigradski g. I. 491. je posto. Ovaj Dikorus jest nazvan, jerbo oči njegove bile su mlogo verstne farbe, šarene: s pomoćjom Ariadne, Zenona cara udove iz pisara postao je car, Ariadnu uzeo za ženu, rodom iz Drača varoša Albanie. Od groma udaren g. I. 518. dana 8. Julia je umro. „Anastasio car (rěči su Zonara Gerčkog pisca) zidine dugačke kod carigrada je dao sazidati poradi navale *Moysah*, ili Bulgarah i Scitah.“ Iz ovih rěčih suditi se mora, da Misii, koje Zonaras pokvareno Gerčki zove Moysii, a pravo pisati bi bio morao *Mœsii*, ili Bulgari, to jest dolnje Mesie, sadašnji Bulgarie stanovnici sa drugim Sarmati u vrěme Anastasia cara sertali su u Traciu, tiam do Carigrada, i u iste ulice Carigradske, da indi nebudu mogli odmah u isti varoš nasernuti iz nenada, dao je Carigrad obzidati. Od ove zidine dojti će mlogo putah razgovor u dojdućih dogodjajih, zato, da se razumie, kake su to dugačke zidine bile, hotio sam je ovdě mojim čitateljem u kratko napomenuti. U vrěme ovoga cara u Panonii, u Sirmii varošu bio je kralj Getah Hiesim, kako Cedren, ili Giesmi, kako Teofanes piše, kojega sin Mundo godine trinaeste carstva Justinianova na stranu Rimljanah (razumij Carigradskih) je prešo; jer Teodorić u Latinskoj je kralj bio; poglej pogl. 22. Potle Hiesma bio je kralj u Tracii i Panonii ujak Munda i potle njega Mundo. Iz ovih svaki razuměti more, da cari Carigradski nikakovoga vladanja u Tracii imali nisu, jer da su imali, nebi se bili od Tracie odzidali.

Flavio Amicio Justin iz Tracie rodom prie svinjar, zatim vojak, i radi junačtva serdar ztraže carske, stražnji put car 8. Carigradski g. I. 518. je posto. Ovomu, kano vojvodi šerega carskoga Amancio uškopljen dvornik Anastasiov veliku novacah silu dao je, da obmiti vojsku, i priklonitu načini, dabi Teokritiana za cara nazvala: Justin podmiti vojsku za sebe, i vojska njega za cara prozove. On već kao car Teokritiana kopjem probode, i u more baci, ženu njegovu Lupicinu za caricu uzme, i za Augustu prozove, i ime njoj Eufemia dade. Što novci nemogu! U vrěme ovoga cara u Panonii bio je kralj Mundo u Sirmiu stanujući, u Latinskoj bio je Teodorić Amalo do g. I. 526. Justin car umro je g. I. 527. dana 1. Augusta.

Flavio Justinian sin sestre Justina cara, od Justina za života za sina uzet, 9. car Carigradski, g. I. 527. je posto. Iz ovoga světa preminuo g. I. 565. dana 14. Novembra. Ovaj car dao je po Tribonianu i mlogih drugih učenih knjige zakonah popisati, koje g. I. 529. i 535. je na světlo dao.

Digitized by Google

Anastazia unuke, Hipatia, Pompeja i Proba, koji hoteli su kraljevi biti, dao je smaknuti. Boje sa Vandali je deržo, i Afriku od Vandalah osvojio. Potle strašne boje sa Geti, koji drugačie Gepide, i ztražnji put Bulgari od pisacah Gerčkih zvani su, g. I. 535. je počeo. Svu jakost istočnoga carstva je skupio, vojske pod trěmi glasovitimi vojvodami, Belizarom, Narsesem i Aleksandrom, silne podigo, i svega života svoga, kroz 38. godinah neprestance rat sa Geti, Longobardi i Slavini (koje ja sve Slavini da su bili, već gori u pogl. 22. kazo sam, i sada još većma pokazati ću) je deržo, samo dabi zapadno carstvo bio mogo oslobodili, i vladanje Rimskoga carstva zapadnoga Rimljanom povratiti. Na ovu sverhu lukavštinu takodjer veliku car Justinian je potrěbovo; znao je on dobro, da sva jakost Viši-Getah visi od Ostrogetah, to jest od onih Getah, koji u Panonii, Ilirii, Tracii, Dacii (razumij današnju od Tise Transilvaniu, Moldaviu, Valahiu i Bulgariu) stanuju; poradi toga s mitom, i svakakimi prevarami obišo je Munda kralja Gepidah, u Sirmii varošu, u Panonii stanujućega, i njega na svoju stranu jest privuko, koi radi svoga izdajstva takodjer život svoj je izgubio. Ali niti lukavština cara Justiniana, niti njegovi glasoviti vitezi i vojvode, niti sva sila njegova mogla su opraviti, da Gete i ostale puke, koje sve Slavine pokazati ću, nadvlada, i pod jaram Rimski opet natěra: već, što čudo preveliko jest, Justinian car po onom svojem lukavom dělu na onu ljutost divju Slavinske puke je navuko, da oni, kano ljuti lavovi sve Rimljane potle kano najveće svoje dušmane jesu klali i ražali, i nisu jim mira dali, dokle isto ime puka Rimskoga i isti jezik po Latinskoj nisu zatamanili. Najveći, najglasovitii, i sa svim světom vlavladajući puk Rimski na to je došo, da sada ne samo u nijednoj krajini Europe, nego niti u nijednom okružju Latinske, niti u istom Rimu u kojem ime Rimljanah jest se započelo, jezikom Rimskim više negovori se; jer što učeni u škulah jezikom Latinskim služe se, to naukom dogodovštinah i ostalih mudroznanstvih, koje Rimljani u svom jeziku popisali su, pripisati se mora. Ja bo ja sám očito-izpovědam, da ovaj jest jezik mudrih i učenih, po kojem se stvari skrovite i pametne, na učenost i mudroznanstvo spadajuće naučiti mogu, i po kojem učeni u razgovoru, u dokančanju, i tolnačih, i u pisanju ona, koja su kod inostranskih narodah znamenita i uspomene vrědna, poznati mogu: ali niti najmanji puk, niti skupština, koja Latinskim, kano materinskim jezikom bi se služila, sada u nijednoj strani Europe više nenahodi se. Uzrok toga po mojem slabom sudu nahodim:

Digitized by Google

pervo pokaranje Božje; koji u svetom Evangjeliu uči, da on je Gospodin, koi ohole ponizuje, a ponizne izvisuje; zatim ponosnost i veličanstvo Rimljanah, odkuda prevelika lakomost, nepravda, krivodušno i kervoločno pritisnutje pukovah, Ilirskih i Panonskih Slavinah, koji kroz tri stotine i sedamdeset godinah pod težkim jarmom Rimljanah uvčk vapili su, za oslobodjenjem od Rimskoga jarma. Jerbo, kako Bato kralj Panonah u vrčme Augusta cara Germaniku, kada se je s vojskom predao, pitajućemu je odgovorio; zašto on sa svojimi Panoni jest se pobunio? „Zaštobo, kaže, vi Rimljani ne pse, nego kurjake k nam za poglavice šaljete!“ Ovakovi kurjaci u vrčme Valentimana starijega svi njegovi vojvode, i isti car Valentinian bili su: koji nezadovoljan s tolikim carstvom u Valerii Panonii preko Dunava u krajine Markomanah gradove praviti je dao, velike daće, i svakakva kervoločna progonstva od svojih vojvodah po Panonii i svoj Ilirii činiti je dopustio, k tomu na svaku tužbu protiva kervoločnim vojvodam i poglavicam Rimskim gluha se je načinio. Od ovuda je ono slědilo, da svi starinski Panoni i Iliri, svi takodjer Vandali, kojih mlogo stotinah hiljadah pod Konstantinom velikim bilo se je u Panoniu i Iliriu naselilo, s Markomani sdružili su se, kojim i Gete pridružili su se, i ovako skupno Rimsko carstvo razorili i prevernuli su. Poglej pogl. 19. Kazo sam da oni Gali, koji u vrčme, kada Rimljani u Iliriu prešli su, zatim u Istriu, Japidiu i Panoniu, svi na Panone i Ilire preokrenuli su se. Kazo sam takodjer, da isti Panoni bili su Slavini rodom od pokolenja Mosoh. Poglej pogl. 9. strane I. Sada ovo sa svědočanstvi pisacah Latinskih i Gerčkih, i stražnji put Němačkih pokazati ću. Najprie pokazati ću, da koji su puci bili na počctku vladanja Rimljanah u Panonii, oni isti bili su i potle sto sedamdeset godinah, i ostali su do sverhe Rimskoga vladanja, kada na Slave okrenuli su se, to jest kada više ne Iliri ili Panoni, nego svi skupa Slavini imenov ali su se, koje Gerčki pisci pokvareno Sclavine pisali su, što u šestom věku jest se dogodilo.

Plinio latinski pisac g. I. 10. od pukovah Panonie (*Lib.* 3. *c.* 25.) ovako piše „Drava pokraj Seretah, Serapilah, Josah, Sandrizetah; Sava pokraj Kolapinah, Breukah; ovo su poglavitiji puci. Sverhu toga, Arivati, Azali, Amante, Belgite, Katari, Korneati, Aravisci, Herkuniati, Latovici, Osciati, Varciani.“ Ove puke Plinio u Panonii gornjoj, i dolnjoj sve popisuje; jerbo u vrčme njegovo nije bila razdělјena Panonia, da pako Panonia Savia, zvala se je sva krajna medju Savom i Dravom, i to dolnja, gornja pako ili

Digitized by Google

Valeria medju Dravom i Dunavom; to svědoči *Sextus Rufus* kod Lucia (*Lib.* 1. *c.* 6.) ovako „Kada je Bato Panonski kralj bio preobladan, Panonie došle su pod naše vladanje; jer kada Amantini medju Savom i Dravom predali su se, krajina Posavska i druge Panonie města zadobljena su.“ Kada spominja drugu, morala je biti i perva, koja se je Valeria zvala, od koje ovako: „Markomani i Kvadi, iz městah Valerie, koja su medju Dunavom i Dravom protěrani su.“ Odovuda se znade, koja je bila perva, to jest Valeria Panonia, medju Dunavom i Dravom: druga pako Panonia, to jest Savia bila je medju Savom i Dravom. Ove puke u obedvih Panoniah Ptolomeo u svojoj Geog. (*Lib.* 1. *c.* 15. *et* 16.) ovako izpisuje, od gornje Panonie: „Derže pako krajinu od strane polnoćne bolje k zapadu Azali, koji od iztoka Citri, od podne pako Latobici, pod Norikom pram istoku pako Varciani, i u srědi pram zapadu Boii ili Boji, i pod njimi Kolatini.“ Od Panonie gornje, to jest Valerie ovako: „Derže pako istu krajinu u stranah zapadnih Amantini, bolje pram ponoći, pod njimi Herkuniati, potle Andianti, potle Breuci, u stranah pako pram istoku, koji bolje pram ponoći su Avarisci, i koji bolje pram podne su Skordisci.“ Ptolomeo je piso g. I. 150. Jose, ili Ose, ili Jazige Ptolomeo nespominja, rado da su se preko Dunava preselili, od kojih pod Trajanom bio je razgovor. Plinio opet nespominja Skordiske; jerbo Skordisci iz Serbie još nisu se bili preko Save preselili; Avariske, Plinio i Ptolomeo spominja: ovi Avarisci, kao i Osi ili Jazigi preselili su se preko Dunava nezna se u ko vrěme, i nastanili su se medju Tisom iz desne strane i Moraviom preko Dunavskom i berdinami Karpatskimi, i od njih ja Avare, od kojih mlogo imat ćemo razgovora, izvodim. Znademo sada puke, koji u Panonii stanovali su, znademo kako Panonia bila je razděljena, na Saviu i Valeriu, i koja je Savia, i koja je Valeria bila. Odkuda svaki viděti more, da ono stajati nemore, što preučeni Pater Katančić u svojoj Filologii (*Part.* 1. *lib.* 2. §. *III.*) pokazati tersi se; da najmre Boje (polag Ptolomea Boeje) i Skordiske, Boerebista Dakah kralj je do temelja zatamanio. Jerbo Boerebista, kako Pater Bedeković iz Brietia piše, okolo godine světa 4000 je po Panonii i Ilirii robio; u ovoj pako godini, kako Berti izvodi, jest se Isukerst narodio; jer od postanja světa do razsutja Troje 2820 prošle su god., od razsutja Troje do postanja varoša Rima 431., od postanja Rima do Isusova narodjenja 749. Ovako Berti: što čini 4000 godinah. Pokazo sam u strani I. pogl. 23. da Julio Cesar god. Rima 691. jest veliki vojvoda posto, indi

Digitized by Google

prie Isusova narodjenja 58 godinah, koi pervi Panoniu i Iliriu je pod vladanje Rimsko spravio: i doista godine Rima 749., kada se je Isus narodio, vladao je August car, i bio je mir po svem carstvu tako, da i Janove cerkve vrata bila su zatvorena. Odkuda slědi, da ono, što Strabo od Boerebiste piše, u to vrěme pripetilo se nije, i ako kada pripetilo se je, tako mora se razumiti, da Boerebista kralj Dakah protiva Rimljanom morao se je bio podignuti i s njimi rat imati, jerbo već prie Isusova narodjenja August svu Dalmaciu i Panoniu bio je pod vlast Rimsku spravio, i tamo vojske svoje i vojvode po varoših i gradovih razredio. Poglej strane I. pogl. 23. i strani II. pogl. 1. i 2. Da pako niti Boje, niti Skordiske, niti Tauriske, niti Rimljani još manje Boerebista do temelja nisu zatamanili, to svědoče potlašnji pisci, Plinio, Ptolomeo i ostali, koji ove puke potle 150 godinah imenuju, koje doista imenovati nebi mogli, da jih nije bilo. — Što pako Pat. Katančić, brez temeljitih, i iz izmislitih većma dokazah popisane od premudroga Salagia pripověsti, tako vrućoželjno i zajedno mudro i pametno uneistiniti tersio se je, i na onu misao dojti morao je, kano da Gali doista bili su rodom Germani, to meni čudo je: jer ja, kako već u strani I. pogl. 9. i 10. pokazo sam, i sada kažem, da oni Gali, koji pod Belovezom došli su u Panoniu i Iliriu i potle u Latinsku prešli su, bili su Slavi iz pokolenja Mosoh; ovi mlogi iz Latinske potegnuli su se, nehoteći se Rimljanom podložiti, u Iliriu i Panoniu. Ondě, kad Rimljani na ove strane Alpinah vladanje svoje preneli su, postali su Panoni, mlogi iz medju njih i preko Dunava preneli su se pred Rimljani, ali koji ostali su u Panonii, oni pod jarmom Rimljanah sve udilj do porušenja zapadnoga Rimskog carstva ostali su: k njim od nikuda nikakovi narodi nisu mogli dojti u vrěme Rimljanah, nego samo Markomani, Daci, Vandali, Gete ili Goti. Sa ovimi puci i Rimljani věkovite rate deržali su, i stražnji put nje u Panoniu, Traciu i svu Iliriu isti Rimski cari pustili su. Ovako P. Fuhrman piše, da su Goti pod Markom Antoninom u Tracii mirno se nastanili; poglej strane II. pogl. 9. Ovako znademo, da Domicio Aurelian, onaj glasoviti car, Daciu i Mesiu dolnju, to jest Bulgariu morao je Vandalom i Getom odpustiti; poglej strane II. pogl. 13. Ovako znademo, da pod Konstantinom velikim najprie 300,000, zatim kralj Visumar sa Vandali svojimi u Panoniu, Iliriu i Traciu nastanili su se; znademo, da pod Valentinianom starijim, i Valentom isti Gete u Panoniu su se silom naselili. Ovo su puci kroz sve vladanje Rimsko u Panonii stanujući: akoli indi pokažem, da kako god od

Digitized by Google

Ptolomea gori popisani puci u Panonii sveudilj stanujući, tako takodjer i potle dolazeći, Svevi, Vandali i Gete Slavini bili su: hoćeli onda Salagi, ili koi drugi pisac još brez temelja govoriti moći, da Panoni i Iliri u vrěme Rimljanah Latinski, prie Rimljana Gerčki, kano Germanskog pokolenja govorili su. Napisi neka svědoče, kakov jezik Markomanah i Slavljanah je bio, koje napise mlogo poštovani, i věkovite uspomene vrědni pater Petar Katančić je u svojoj Filologii (*Lib.* 2. § 4.) popiso.

1) Orbin (*de Regn Slavorum pag.* 104.) kod Katančića napis napervostavlja, od kojega u pogl. 11. govorio sam; ovdě ono spominjam, da ovaj napis okolo godine 178. ali prie medju Markomani i Daci jest načinjen.

2) Pod carom Galienom okolo g. I. 259. dana jest Markomanom jedna strana Panonie, načinjeno pismo verhu toga, koje u beču u lěsu ili mertvačkoj skrinji jednoga neznabožnoga popa jest najdjeno, u starinskom pismu, kako iz Lambicia Pater Katančić. Napis ovako glasi „Pasal ov jest najav iz janture, da su svame nev a vrata Ivaska, a Kransi Paniari. Zvam pjajaz, tjeov a Slava večna."

3) U Sirmii varošu dolnje Panonie na kamenu napis našo se je kako Pater Katančić izvodi, ovako glasi: „Vjivice! šta nosišmi jednog otroka, goda četvertog."

4) Maximiana cara na pěnezu napis na g. I. 295. iz Harduina Katančić ovako napervo stavlja: na pěnezu glava Maximina okolo ovaj napis: „Ns. Jesus, Jesus sve utiši!" Ovaj pěnez medju kinčem kneza od Schwarzburga nahodi se.

5) Od Justiniana cara věka 6. Pater Katančić rěči mloge Ilirski izvodi kano ti „Ljubica, Istok, Viljenica Upravda."

6) Pod istim carom Justinianom, koi od g. I. 527. do g. I. 565. vlado je, Vandali, Gete, Svevi, Sarmate, Panoni, na jedan put Sclavini postali su: poglej pogl. 22. strane II. Ako tko meni nevěruje, neka pogleda Prokopia (*Lib.* 1. *de bello Goth.*) kod Lucia (*Lib.* 1. *c.* 6.), ondě će viděti, da Panoni bili su Goti, i da u vrěme Vitigesa kralja Gotskog Uligislav vojvoda vodio je iz Panonie Gote u Liburniu; indi Goti nisu ostavili svi Panoniu g. I. 400. pod Alarićem; indi laž je, što mlogi pisci pišu da je Panonia toliko puta pusta ostala, doista uvěk Panonia imala je svoje stanovnike, koji pod različitimi imeni, kano Goti, Vandali, Erubi, Gepide, Sarmati, Svevi, svi skupa bili su Slavini; poglej, ako meni nevěruješ, Prokopia (*Lib.* 3.), poglej Paul. Diakona (*Lib.* 2. *c.* 6. *et c.* 26. *apud Lucium lib.* 1. *c.* 8.).

Digitized by Google

7) Da Panoni imali su svoj vlastiti jezik Panonski, to jest Slavinski, to svědoči Tacit (*Lib. de morib. Germanorum*), gdě ovako piše: „Da Osi, to jest Jazigi, nisu Germani, to pokazuje njihovo vlastito govorenje Panonsko.“ Odkuda Pater Timon (*in Imagine Hung. lib.* 1. *c.* 13.) ovako izvodi: „Ali da nije njihovoga jezika govorenje niti bilo Gerčko, isti Kornelio Tacit svědoči, kada piše, da su imali svoj vlastiti jezik Panonski, to jest Slavinski; jer kada nije bio njihov jezik Germanski, niti Gerčki, ali niti Latinski, morao je biti Slavinski, drugih jezikah u ono vrěme nije bilo. Nadalje izvodi, da, ako Boci Ptolomeovi, kako piše *Sextus Rufus* bili su Markomani i Kvadi: zašto nebi bili njihovi bližnji družbenici, Koletiani, Latobici, i ostali Panoni Valerie.“

8) Velejo Paterkul (*Lib.* 2. *Hist.*), koi dobro poznao je Panone, ovako piše: „U svih pako Panonci ne samo deržanje, nego takodjer i jezika Rimskoga znanje, kod někojih i pismoznanost;“ dakle nije bio narodni materinski jezik, već naučni, kako i dan danas.

9) Ovaj Slavinski jezik, kod svih Panonie i Dalmacie, i sve Ilirie stanovnikah, kano narodni i materinski jezik pokazat ćeju dojdući dogodjaji, i isti puci Slavinski; što u trećoj strani pokazati ću.

Sverha strane druge.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CĚNA PRENUMERACIE

za sve četiri knjige, okolo 70 do 80 arkah (tabakah) u velikoj 8. na najfiniem velinskom papiru 4 fl. srebru.

Da bi ovo dělo svaki lakše dobaviti si mogao, prima se kod dole podpisanoga prenumeracia sa 1 fl. srebra, koi se kakti predplaća za četvertu stranu položi. Gospoda prenumeranti imati ćedu pri prijetju 1. 2. i 3. strane svaki put još 1 fl. srebra doplatiti, a zadnju stranu dobe bez platje.

U Zagrebu dana 10. Serpnja 1839.

Fr. Županu.

Digitized by Google